

**ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÇOCUĞU OLAN EVLİ BİREYLERİN
KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ İLE ÇİFT UYUMLARI ARASINDAKİ
İLİŞKİDE BAĞLANMA YARALANMALARININ ARACI ROLÜ**

Sare Terzi İlhan

**DOKTORA TEZİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

TEMMUZ, 2020

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren on iki (12) ay sonra fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Sare

Soyadı : Terzi İlhan

Bölümü : Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık

İmza :

Teslim Tarihi:

TEZİN

Türkçe Adı : Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Evli Bireylerin Kişilik Özellikleri ile Çift Uyumları Arasındaki İlişkide Bağlanma Yaralanmalarının Aracı Rolü

İngilizce Adı : The Mediating Role of Attachment Injuries in the Relationship Between Personality Traits and Couple Adjustment of the Individuals Have a Child with Special Needs

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Sare Terzi İlhan

İmza :

JÜRİ ONAY SAYFASI

Sare Terzi İlhan tarafından hazırlanan “Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Evli Bireylerin Kişilik Özellikleri ile Çift Uyumları Arasındaki İlişkide Bağlanma Yaralanmalarının Aracı Rolü” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı’nda Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Şerife Işık

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Gazi Üniversitesi

Başkan: Doç. Dr. İlhan Yalçın

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Ankara Üniversitesi

Üye: Prof. Dr. Adnan Kan

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Gazi Üniversitesi

Üye: Doç.Dr. Ayda Büyüksahin Sunal

Psikoloji (Sosyal Psikoloji), Ankara Üniversitesi

Üye: Doç. Dr. Kemal Öztemel

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Gazi Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 30/06/2020

Bu tezin Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı’nda Doktora tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Selma Yel

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

Kaybettiğim bebeğime

TEŞEKKÜR

Bir doktora tezine ne kadar çok şey sığabilir bilmiyorum. Üç buçuk sene süren uzun, yorucu, inişli çıkışlı, zorlu ancak aynı zamanda öğreten, büyüten, geliştiren ve başladığım günden bambaşka bir ben ile tamamlanan bir süreç oldu. Bu uzun süreçte yalnız yürümediğimi hissettiren ve yaşamıma anlam katan kıymetli kişiler olduğu için kendimi çok şanslı hissediyorum.

İlk olarak tanıdığım günden itibaren bir hocanın, bir tez danışmanının çok ötesinde bir anlam ile yaşamımda var olan, varlığına her daim şükrettiğim, kişisel ve akademik yaşamıma ışık tutan, ilham olan, güç veren, güven veren çok kıymetli hocam, tez danışmanım Prof. Dr. Şerife IŞIK'a varlığı, yaşamıma kattıkları ve her daim güler yüzü ve sıcacık sesi ile beni sakinleştirip güçlü hissetmemi sağladığı için sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Doktora tez sürecimde tez izleme komitemde yer alan, özellikle ölçek geliştirme ve yöntem konularındaki kafa karışıklıklarımı ve bitmek bilmeyen sorularımı sabırla ve ilgi ile dinleyerek katkılar sunan, kendime güvenmediğim ve umutsuz olduğum zamanlarda motive edici yaklaşımı ile cesaret ve güven veren, desteğini her daim hissettiğim kıymetli hocam Prof. Dr. Adnan KAN'a; yine tez izleme komitemde yer alarak doktora tez sürecimin her aşamasına titizlikle ve ilgi ile katkılar sunan ve bilgisi, bilimsel bakış açısı ve disiplini ile tez sürecime ışık tutan değerli hocam Doç. Dr. Ayda BÜYÜKŞAHİN SUNAL'a teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca doktora tez jürimde yer alarak, katkılarını ve bilgilerini sunan, vakit ayıran, emek veren değerli hocalarım Doç. Dr. İlhan YALÇIN ve Doç. Dr. Kemal ÖZTEMEL'e şükranlarımı sunuyorum.

Akademik yaşamımın en acemi ve en tecrübesiz olduğum zamanlarında tanıştığım, öğrencisi olma şansına erişmiş olmaktan her daim gurur duyduğum, akademik yaşamımın temellerini engin katkıları ile attığım, bilgeliğine her daim hayran olduğum yüksek lisans tez danışmanım sayın Prof. Dr. Yaşar ÖZBAY hocama yaşamıma kattıkları ve katacakları için sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Lisans eğitimim sürecinde yapıcı ve teşvik edici yaklaşımı ile akademisyen olma hayalini kurmam ve gerçekleştirmek için adım atmam konusunda destekleyen ve mezun olduktan sonraki süreçte de desteğini, dostluğunu ve katkılarını hiç esirgemeyen kıymetli hocam Dr. Temel KALAFAT'a; öğrencilik yaşamım boyunca sahip olduğum disiplin, düzenli ve etkili çalışma, okuma alışkanlığı gibi olumlu tüm alışkanlıklarımın mimarı ve yaşamımın en büyük şanslarından biri olan ilkokul öğretmenim Hafize PEKERİÇLİ'ye; ilkokuldan itibaren bilgi ve birikimleri ile yoluma ışık tutan ve katkılar sunan tüm öğretmenlerime, eşsiz bir lisans eğitimi sunan Ankara Üniversitesi'ndeki hocalarıma ve lisansüstü eğitimim sürecinde öğrencileri olmaktan her daim kıvanç duyduğum Gazi Üniversitesi'ndeki hocalarıma öğrettikleri her şey için sonsuz teşekkürlerimi ve saygılarımı sunuyorum.

Akademik yaşama beraber adım attığımız, 2011'de çıktığımız bu yolda kişisel ve akademik anlamda çok fazla deneyimi paylaştığımız meslektaşım, arkadaşım, dostum Ümre KAYNAK'a; tüm sorularım ve sorunlarımda, yaşamımın her anında ve alanında yanımda olan ve desteklerini her zaman hissettiğim kıymetli dostlarım Semih KAYNAK, Mehmet Berkay ÖZÜNLÜ ve Sabire KILIÇ'a; başım her sıkıştığında saat kaç olursa olsun her zaman yardımına koşan değerli Mehmet Buğra ÖZHAN'a, çok sevgili arkadaşım Ayşenur ERDEMİR'e; Nazife ÜZBE ATALAY'a; analiz süreçlerimde karşılaştığım tüm zorluklarda bilgisi ve yardımseverliği ile destek olan Dr. Mustafa YILDIZ'a; umutsuzluğa kapıldığım, yorulduğum, isyan ettiğim, işin içinden çıkamadığım anlarda motive edici yaklaşımı ve her daim yardımseverliği ile desteğini esirgemeyen kıymetli hocam Doç. Dr. Bülent AKSOY'a zor olan bu süreci kolaylaştırdıkları ve keyif kattıkları için teşekkürlerimi sunuyorum.

Doktora tezimin en zorladığım aşaması veri toplama süreci oldu. Tek başıma asla üstesinden gelemeyeceğim bu süreçte katılımcılara ulaşmama vesile olan başta Türk Eğitim Sen şube başkanları ve üyeleri olmak üzere, tanıdığım ve tanımadığım herkese ve vakitlerini ayırıp paylaşımda bulunan çok kıymetli katılımcılara şükranlarımı sunuyorum.

Çok yorulduğum, çok bunaldığım, çok tükendiğim anlarda beni dinleyen, dinlendiren, nefes aldırان yaşamımdaki anlamını kelimelere dökemeyeceğim kardeşim, canım Damla TAŞDELEN'e; tez sürecim boyunca anlayışları ve dostlukları ile yanımda olan kıymetli arkadaşlarım Neşe KUTLU ABU ve Funda KUTLU ONAY'a ve tüm arkadaşlarıma varlıkları ve dostlukları için teşekkürlerimi sunuyorum.

Son olarak evlatları olmaktan her daim gurur duyduğum, haklarını asla ödemeyeceğim, sahip olduğum en kıymetli varlıklar olan annem Hülya TERZİ ve babam Kâmil TERZİ'ye;

yaşamımdaki ilk ve en iyi arkadaşım, varlığına hep şükrettiğim abim Burak TERZİ'ye; desteği, sevgisi ve varlığı ile yaşamıma anlam katan kıymetli eşim Oğuz İLHAN'a sonsuz sevgi ve teşekkürlerimi sunuyorum.

**ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÇOCUĞU OLAN EVLİ BİREYLERİN
KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ İLE ÇİFT UYUMLARI ARASINDAKİ
İLİŞKİDE BAĞLANMA YARALANMALARININ ARACI ROLÜ
(Doktora Tezi)**

**Sare Terzi İlhan
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
Temmuz, 2020**

ÖZ

Bu çalışmanın genel amacı; özel gereksinimli çocuğu olan, en az bir yıldır evli bireylerin kişilik özellikleri ile çift uyumları arasındaki ilişkilerde bağlanma yaralanmalarının aracılık rolünün incelenmesidir. Bu genel amaç doğrultusunda bu araştırma kapsamında iki çalışma yürütülmüştür. İlk olarak evli bireylerin bağlanma yaralanmalarını belirlemeye yönelik geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirme çalışması yürütülmüştür. Bu doğrultuda toplamda 522 kişiden oluşan iki farklı çalışma grubu ile yapılan Açıklayıcı Faktör Analizi ve Doğrulamalı Faktör Analizi çalışmaları sonucunda “bağlanma” ve “travma” olarak adlandırılan iki boyut ve 17 maddeden oluşan geçerliği ve güvenilirliği test edilmiş “Evlilikte Bağlanma Yaralanmaları Ölçeği” elde edilmiştir. İkinci olarak özel gereksinimli çocuğu olan evli bireylerin kişilik özellikleri ile çift uyumları arasındaki ilişkide bağlanma yaralanmalarının aracılık rolü incelenmiştir. Çalışma grubu özel gereksinimli çocuk sahibi ve çalışmaya katılmak için gönüllü 167 evli bireyden oluşmaktadır. Çalışmanın verileri “Kişisel Bilgi Formu”, “Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi”, “Evlilikte Bağlanma Yaralanmaları Ölçeği” ve “Çiftler Uyum Ölçeği” aracılığıyla toplanmıştır. Verilerin analizinde Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi, Basit Doğrusal Regresyon Analizi, Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi ve Sobel Testi kullanılmıştır. Araştırma bulgularına dayalı olarak elde edilen sonuçlara göre, özel gereksinimli çocuğu olan evli bireylerin kişilik özellikleri (nevrotizm, dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık, sorumluluk), bağlanma yaralanmaları ve çift uyumları arasında anlamlı ilişkiler bulunmaktadır. Özel gereksinimli çocuğu olan evli bireylerin kişilik özellikleri (nevrotizm, dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık, sorumluluk) bağlanma yaralanmalarını, bağlanma yaralanmaları çift uyumlarını ve kişilik özellikleri çift uyumlarını anlamlı bir şekilde

yordamaktadır. Son olarak özel gereksinimli çocuğu olan evli bireylerin kişilik özellikleri ile çift uyumları arasındaki ilişkilerde bağlanma yaralanmalarının aracılık rolü bulunmuştur. Nevrotizm ile çift uyumu, yumuşak başlılık ile çift uyumu ve sorumluluk ile çift uyumu arasındaki ilişkilerde bağlanma yaralanmalarının kısmi aracılık rolü olduğu bulunurken; dışadönüklük ile çift uyumu ve deneyime açıklık ile çift uyumu arasındaki ilişkilerde bağlanma yaralanmalarının tam aracılık rolü olduğu bulunmuştur. Çalışmanın sonuçları ilgili literatüre dayalı olarak tartışılmış ve gelecek yapılacak çalışmalar için önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler : Bağlanma yaralanmaları, kişilik özellikleri, çift uyumu, özel gereksinimli çocuğu olan bireyler
Sayfa Adedi : 135
Danışman : Prof. Dr. Şerife IŞIK

**THE MEDIATING ROLE OF ATTACHMENT INJURIES IN THE
RELATIONSHIP BETWEEN PERSONALITY TRAITS AND COUPLE
ADJUSTMENT OF THE INDIVIDUALS HAVE A CHILD WITH
SPECIAL NEEDS
(Ph.D Thesis)**

**Sare Terzi Ilhan
GAZI UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES
July, 2020**

ABSTRACT

The aim of this study is to investigate the mediating role of attachment injuries in the relationship between personality traits and couple adjustment of the couples who have been married for at least one year and have a child with special needs. For this purpose, two studies have been conducted within the scope of this research study. First of all, a valid and reliable measurement tool was developed to determine the attachment injuries of married individuals. Exploratory and Confirmatory Factor Analysis were carried out with the different study groups consisting of 17 items and two dimensions, which were called “attachment” and “trauma” was developed and tested for validity and reliability. Secondly, studies were conducted to examine the mediating role of attachment injuries in the relationship between the personality traits and couple adjustment of married individuals who have children with special needs. The study group consists of 167 married individuals who have children with special needs and who volunteered to participate in the study. The data were collected through “Personal Information Form”, “Adjective Based Personality Scale” , ”Marital Attachment Injuries Scale” and “Dyadic Adjustment Scale”. In analyses of the data, Pearson Moment Product Correlation Analysis, Simple Linear Regression Analysis and Sobel Test were used. According to the results obtained from the research, there are significant relationships between the personality traits (neuroticism, extraversion, openness to experience, agreeableness, conscientiousness), attachment injuries and couple adjustment of the individuals who have children with special needs. Personality traits (neuroticism, extraversion, openness to experience, agreeableness, conscientiousness) of

married individuals with children with special needs significantly predict their attachment injuries and couple adjustment; and attachment injuries significantly predict their couple adjustment. Finally, attachment injuries have been determined as a mediator in the relationship between the personality traits and couple adjustment of married individuals who have children with special needs. While attachment injuries have been found to play a partially mediating role in the relationships between couple adjustment and neuroticism, agreeableness, and conscientiousness, it has been found to play a fully mediating role in the relationship of couple adjustment with extraversion and openness to experience. The results of the study were discussed based on the relevant literature and suggestions were made for future studies.

Key Words : Attachment injury, personality traits, couple adjustment, individuals have a child with special needs
Page Number : 135
Supervisor : Prof. Serife ISIK

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	iii
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZ	viii
ABSTRACT	x
İÇİNDEKİLER.....	xii
TABLolar LİSTESİ.....	xvi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xvii
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	xviii
BÖLÜM I	1
GİRİŞ.....	1
Problem Durumu	1
Araştırmanın Amacı	6
Araştırmanın Önemi.....	7
Varsayımlar	9
Sınırlılıklar.....	10
Tanımlar.....	10

BÖLÜM II.....	11
KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	11
Bağlanma Teorisi ve Bağlanma Yaralanmaları	11
Bağlanma Teorisi	11
Yetişkin Bağlanma Teorisi	16
Bağlanma Yaralanmaları	20
Kişilik Özellikleri	28
Kişilik Kavramı	28
Kişilik Kavramının Kuramsal Temelleri	29
Beş Faktör Kişilik Kuramı	30
Çift Uyumu	34
Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Aileler.....	37
BÖLÜM III	40
ÇALIŞMA I.....	40
YÖNTEM.....	40
Araştırmanın Modeli	40
Araştırma Grubu	40
Veri Toplama Araçları	43
Verilerin Toplanması	44
Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması.....	45
İşlem Basamakları.....	45
BÖLÜM IV	56
ÇALIŞMA I.....	56
BULGULAR	56
Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA).....	56

Faktörler Arası Korelasyonlar.....	59
Madde – Toplam Korelasyonları.....	59
Alt-Üst %27’lik Grup Ortalamalarının Karşılaştırılması	60
Ölçüt Geçerliği.....	63
Ölçek Güvenilirliği	64
Doğrulamalı Faktör Analizi (DFA).....	64
BÖLÜM V	69
ÇALIŞMA II.....	69
YÖNTEM.....	69
Araştırmanın Modeli	69
Araştırma Grubu	69
Veri Toplama Araçları	71
Verilerin Toplanması.....	72
Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması.....	73
BÖLÜM VI	76
ÇALIŞMA II.....	76
BULGULAR	76
Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Evli Bireylerin Kişilik Özellikleri, Bağlanma Yaralanmaları ve Çift Uyumları Arasındaki İlişkilere İlişkin Bulgular	76
Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Evli Bireylerin Kişilik Özellikleri ile Çift Uyumları Arasındaki İlişkide Bağlanma Yaralanmalarının Aracı Rolünün İncelenmesine İlişkin Bulgular.....	78
BÖLÜM VII.....	89
TARTIŞMA	89

BÖLÜM VIII	99
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	99
Sonuçlar	99
Öneriler	101
KAYNAKLAR.....	104
EKLER.....	126
EK-1. İzin Yazısı.....	127
EK-2. Evlilikte Bağlanma Yaralanmaları Ölçeği Örnek Maddeleri.....	129
EK-3. İlişki Doyumu Ölçeği Örnek Maddeleri.....	130
EK-4. Evlilik Hoşnutsuzluğu Ölçeği Örnek Maddeleri	131
EK-5. Birinci Çalışma İçin Oluşturulan Kişisel Bilgi Formu	132
EK-6. Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi Örnek Maddeleri	133
EK-7. Çiftler Uyum Ölçeği Örnek Maddeleri	134
EK-8. İkinci Çalışma İçin Oluşturulan Kişisel Bilgi Formu	135

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. <i>EBYÖ Geliştirme Çalışması Birinci Çalışma Grubu</i>	41
Tablo 2. <i>EBYÖ Geliştirme Çalışması İkinci Çalışma Grubu</i>	42
Tablo 3. <i>Evli Bireylerin Bağlanma Yaralanmalarını Ölçmeye Yönelik Maddeler</i>	48
Tablo 4. <i>EBYÖ Madde Havuzu</i>	51
Tablo 5. <i>KMO ve Barlett Testi Sonuçları</i>	56
Tablo 6. <i>Elde Edilen Ölçek Yapısına İlişkin Bulgular</i>	58
Tablo 7. <i>Ölçek Maddelerine İlişkin Madde-Toplam Korelasyonları</i>	60
Tablo 8. <i>Toplam puanlar ve madde puanlarına göre alt ve üst %27'lik gruplara ilişkin Bağımsız Testler İçin t-Testi Sonuçları</i>	62
Tablo 9. <i>EBYÖ ile İDÖ ve EHÖ Arasındaki İlişki</i>	63
Tablo 10. <i>EBYÖ ve Faktörlerine İlişkin Cronbach Alfa Güvenilirlik Katsayıları</i>	64
Tablo 11. <i>18 Madde ve 2 Faktörlü Yapıya İlişkin İlk DFA Sonucu Elde Edilen Uyum İyiliği İndeksleri</i>	65
Tablo 12. <i>2. DFA Uyum İyilik İndeksleri</i>	66
Tablo 13. <i>Son DFA Uyum İyiliği İndeksleri</i>	67
Tablo 14. <i>Araştırma Grubuna İlişkin Bilgiler</i>	70
Tablo 15. <i>Betimsel Analizler Tablosu</i>	76
Tablo 16. <i>SDKT Puanları, EBYÖ Toplam Puanları ve ÇUÖ Toplam Puanları Arasındaki İlişkiler</i>	77
Tablo 17. <i>SDKT Boyutları, EBYÖ Toplam Puanları ve ÇUÖ Toplam Puanlarına İlişkin Basit Regresyon Analizi</i>	78

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Evlilikte bağlanma yaralanmaları modeline ilişkin önerilen model	4
Şekil 2. Yetişkin bağlanma stilleri	17
Şekil 3. Dörtlü bağlanma modeli.....	19
Şekil 4. EBYÖ Geliştirme Çalışması İşlem Basamakları	46
Şekil 5. 18 Madde ve 2 faktörlü yapıya ilişkin ilk DFA path diyagramı	65
Şekil 6. 2. DFA path diyagramı.....	66
Şekil 7. Son DFA path diyagramı	67
Şekil 8. Baron ve Kenny (1986)'nin aracı rol analizi modeli	80
Şekil 9. Nevrotizm ile çift uyumu arasındaki ilişki`e bağlanma yaralanmasının aracı rolü	81
Şekil 10. Dışadönüklük ile çift uyumu arasındaki ilişkide bağlanma yaralanmasının aracı rolü	83
Şekil 11. Deneyime açıklık ile çift uyumu arasındaki ilişkide bağlanma yaralanmasının aracı rolü	84
Şekil 12. Yumuşak başlılık ile çift uyumu arasındaki ilişkide bağlanma yaralanmasının aracı rolü	86
Şekil 13. Sorumluluk ile çift uyumu arasındaki ilişkide bağlanma yaralanmasının aracı rolü	87

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

AFA	Açımlayıcı Faktör Analizi
AGFI	Düzenlenmiş İyilik Uyum İndeksi
AIM	Attachment Injury Measurement
CFI	Karşılaştırmalı Uyum İndeksi
CI	Durum İndeks
ÇUÖ	Çiftler Uyum Ölçeği
DFA	Doğrulamalı Faktör Analizi
DOÇT	Duygu Odaklı Çift Terapisi
DOT	Duygu Odaklı Terapi
EBYÖ	Evlilikte Bağlanma Yaralanmaları Ölçeği
EHÖ	Evlilik Hoşnutsuzluğu Ölçeği
GFI	İyilik Uyum İndeksi
IDÖ	İlişki Doyum Ölçeği
KMO	Keiser-Meyer-Olkin
LISREL	Linear Structural Relations
NFI	Normlaştırılmış Uyum İndeksi
RMSEA	Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü
SDKT	Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi
SPSS	Statistical Package for the Social Sciences
TDK	Türk Dil Kurumu
VIF	Varyans Büyütme Faktörü

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde problem durumu, araştırmanın amacı, önemi, varsayımlar, sınırlılıklar ve tanımlara yer verilmiştir.

Problem Durumu

Evlilik; kadın – erkek ilişkisini yasal bir zemine dayandıran bir toplumsal ilişki türü olarak tanımlanmaktadır (Doğan, 2007, s.208). Özellikle sosyal ve beşeri bilimlerin hemen her alanında pek çok çalışmaya konu olan evlilik ile ilgili olarak ruh sağlığı alanında yapılan çalışmalar incelendiğinde; evlilik uyumu (Spanier & Cole, 1976; Long & Andrews, 1990; Koydemir, Selışık & Tezer, 2005; Şendil & Korkut, 2008); evlilik doyumu (Kelly, Conley & James, 1987; Karney & Bradbury, 1997; Çağ & Yıldırım, 2013; Güven & Sevim, 2007); eş seçimi (Buss, 1984; Buss & Barnes, 1986; Yıldırım, 2007; Öztunç & Şener, 2015); evlilik çatışması (Grych & Fincham, 1990; Davies & Cummings, 1994; Kızıldağ & Şendil, 2006; Bulut Ateş & Çeçen-Eroğlu, 2017); evlilik tutumları (Locksley, 1982; Willoughby, 2010; Karabacak & Çiftçi, 2015; Akbaş, Gökyıldız Sürücü, Onat Köroğlu & Öztürk, 2019); evlilik hoşnutsuzluğu (Kersten, 1990; Kayser, 1996; Çelik, 2013; Kumcağız & Ertuğ, 2016); evlilik sorunları (Tan, 1976; Kaptanoğlu, Yenilmez, Seber & Tekin, 1976; Menaghan, 1982; Amato & Rogers, 1997); eş desteği (Bristol, Gallagher & Schopler, 1988; Henkens, 1999; Kabasakal & Soylu, 2016; Karabulut, 2017); eş tükenmişliği (Pines & Nunes, 2003; Pines, Neal, Hammer & Icekson, 2011; Güler & Çapri, 2018; Kızıldağ & Yıldırım, 2018); evlilik yetkinliği (Cihan Güngör & Özbay, 2008; Mitchell, 2012; Kara & Yüksel Şahin, 2018); evlilik kalitesi (Spanier & Lewis, 1980; Norton, 1983; Kurt, 2018) gibi evlilik ile ilgili çok sayıda değişkenin çalışıldığı görülmektedir.

Evlilikle ilgili çalışılan önemli kavramlardan biri olan evlilik uyumu ya da çift uyumu kavramı, evlilikte eşler arasındaki ilişkiye ilişkin doyum, bağlılık, sorunlar, gerilimler, çatışmalar gibi çift olma ile ilgili önemli değişken ve özellikleri içeren çatı bir kavram olarak nitelendirilmektedir (Spainer, 1976). Evlilikte uyum hem evlilik ilişkisini deneyimleyen bireyleri hem de evli bireylerin çevrelerini ve dolaylı olarak toplumu etkileyen bir değişkendir (Stack & Eshleman, 1998). Erel ve Burman (1995)'a göre de evlilikte uyum; doyum, uyum ve iş birliğinden etkilenen çatı bir kavramdır. Spainer (1976) tarafından çift uyumu; çiftin, çift olmayla birlikte değişen yaşam koşullarına ve karşı karşıya kalınan değişimlere uyum sağlaması şeklinde tanımlanmıştır. Bu doğrultuda sağlıklı evliliklerde çift uyumunun yüksek olmasının beklenebileceği söylenebilir.

Literatür incelendiğinde evlilik (çift) uyumu üzerinde etkili pek çok değişken olduğu görülmektedir. Bunlardan biri de kişilik özellikleridir (Nemeczek & Olson, 1999; Bouchard vd. 1999; Tuzcu, 1999). Costa ve McCrae (1992)'ya göre de iki birey arasında yaşanan ilişkiyi etkileyen birtakım faktörler bulunmaktadır. Bu faktörler; kişilik özellikleri, bireylerin duyguları, ilişkileri, deneyimleri, tutumları ve motivasyon stilleri olarak kabul edilir. Bir bireyin sahip olduğu kişilik özellikleri; o bireyin ilişkide kendini ve diğerini algılamasına, ilişkiyi başlatma, sürdürme ve sonlandırma becerilerine, ilişkiye dair yüklemelerine ve ilişkinin niteliğine etki eden temel değişken olarak görülmektedir (Erden-İmamoğlu, 2009). Yaşamın özel bir alanı olan romantik ilişkiler, bireylerin kendi kişiliklerini yansıttıkları bir ilişki tarzıdır. Bu doğrultuda kişilik özellikleri ile çift uyumu arasındaki ilişkileri inceleyen çalışmalar incelendiğinde; nevrozizm ile çift uyumu arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler olduğu ve dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk ile çift uyumu arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir (Bouchard vd. 1999; Cook, Casillas, Robbins ve Dougherty, 2005; Joshi & Thingujam, 2009; Yurdakul, 2019). Bu bağlamda evli bireylerin nevroziklik düzeyleri arttıkça çift uyumlarının azalacağı, nevroziklik düzeyleri azaldıkça da çift uyumlarının artacağı söylenebilir. Benzer bir şekilde evli bireylerin dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık, sorumluluk düzeyleri arttıkça çift uyumlarının arttığı ve dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık, sorumluluk düzeyleri azaldıkça da çift uyumlarının azaldığı söylenebilir.

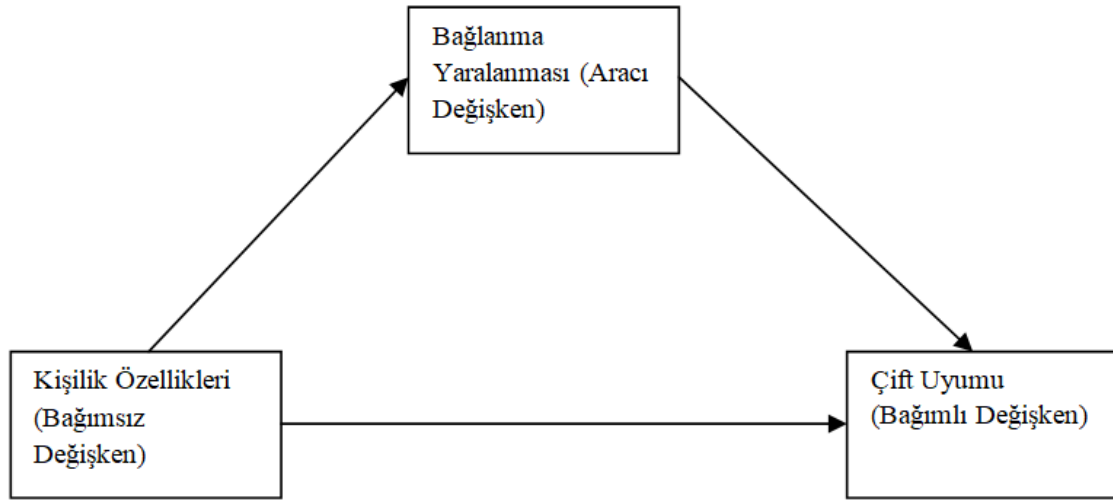
Evlilik uyumu ile ilişkili değişkenlerden biri de bağlanmadır. Bağlanma ile çift uyumu arasındaki ilişkileri inceleyen çok sayıda çalışma bulunmaktadır (Senchak & Leonard, 1992; Lussier vd., 1997; Özmen & Atik, 2010; Turanlı, 2010; Lopez, Riggs, Pollard &

Hook, 2011; Tutarel Kışlak & Çavuşoğlu, 2011; Erdoğan Taycan & Çepik Kuruoğlu, 2013; Gündoğan, 2015; Demir, 2016). Bu çalışmaların bulguları incelendiğinde güvensiz bağlanma ile çift uyumu arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir (Meyers & Landsberger, 2002; Özmen & Atik, 2010; Shaker, Fathi-Ashtiani & Mahdavian, 2011). Bu doğrultuda evli bireylerin eşlerine güvenli bağlanma düzeyleri arttıkça çift uyumlarının arttığı ve güvensiz bağlanma düzeyleri arttıkça da çift uyumlarının azaldığı söylenebilir. Bu bağlamda, kritik ihtiyaç anlarında bağlanma figürünün ulaşılır ve cevap verebilir durumda olmaması durumu ile şekillenen (Herman, 1992) ve eşler arasındaki bağlanma ilişkisini güvensiz hale getiren ya da var olan güvensiz bağlanmayı şiddetlendiren (Johson, 1996) bağlanma yaralanmalarının da çift uyumu ile ilişkili olabileceği söylenebilir. Bu doğrultuda bağlanma yaralanmaları ile çift uyumu arasında negatif yönde bir ilişki olabileceği düşünülebilir.

Benzer bir şekilde kişilik özellikleri ile bağlanma arasındaki ilişkileri inceleyen çeşitli araştırmalar da bulunmaktadır (Shaver & Brennan, 1992; Heaven vd., 2004; Özer & Cihan-Güngör, 2012; Türk, 2016; Kaya & Karahasanoğlu, 2019). Çalışmaların bulguları incelendiğinde nevrotiklik ile güvenli bağlanma arasında negatif yönde (Eggert, Levendosky ve Klump, 2007) ve güvensiz bağlanma arasında pozitif yönde (Eggert, Levendosky ve Klump, 2007; Ulu & Tezer, 2010; Blackwll, Leaman, Tramposch, Osborne ve Liss, 2017) ilişki olduğu görülmektedir. Dışadönüklük, deneyime açıklık ve sorumluluk ile güvensiz bağlanma arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür (Shaver & Brennan, 1992; Nofle & Shaver, 2006). Kişilik özellikleri ile bağlanma ilişkileri arasındaki bu ilişkiler göz önünde bulundurulduğunda, güvensiz bağlanma ile şekillenen bağlanma yaralanmaları ile kişilik özellikleri arasında da anlamlı ilişkiler olabileceği düşünülebilir.

Kişilik özellikleri, çift uyumu ve bağlanma arasındaki yukarıda verilen ilişkiler göz önünde bulundurulduğunda nevrotiklik ile çift uyumu ve güvensiz bağlanma ile çift uyumu arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler olduğu, nevrotiklik ile güvensiz bağlanma arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda bireylerin nevrotiklik düzeyleri arttıkça çift uyumları azalacaktır, güvensiz bağlanma düzeyleri arttıkça çift uyumları azalacaktır. Ayrıca nevrotiklik düzeyleri arttıkça güvensiz bağlanma düzeyleri de artacaktır. Bu bağlamda evli bireylerin nevrotiklik düzeyleri arttıkça güvensiz bağlanma ile şekillenen bir özellik olan bağlanma yaralanmaları düzeylerinin artacağı ve bağlanma yaralanmaları düzeyleri arttıkça da çift uyumlarının azalacağı söylenebilir.

Benzer şekilde bireylerin dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk düzeyleri çift uyumları arasında pozitif yönde, güvensiz bağlanma ile negatif yönde anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir. Güvensiz bağlanma ile çift uyumu arasında ise negatif yönde anlamlı ilişkiler olduğu bilinmektedir. Bu doğrultuda bireylerin dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk düzeyleri arttıkça çift uyumları da artacaktır, güvensiz bağlanma düzeyleri ise azalacaktır; güvensiz bağlanma düzeyleri azaldıkça çift uyum düzeyleri artacaktır. Bu bağlamda evli bireylerin dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk düzeyleri arttıkça güvensiz bağlanma ile şekillenen bir özellik olan bağlanma yaralanmaları düzeylerinin azalacağı ve bağlanma yaralanmaları düzeyleri azaldıkça da çift uyumlarının artacağı söylenebilir. Literatüre dayalı olarak ortaya koyulan bu ilişkileri test etmek amacıyla bu çalışmanın problem durumu evli bireylerin kişilik özellikleri ile çift uyumları arasındaki ilişkilerde bağlanma yaralanmalarının aracı rolünün incelenmesidir. Bu doğrultuda evlilikte bağlanma yaralanmaları modeline ilişkin önerilen model şu şekildedir:

Şekil 1. Evlilikte bağlanma yaralanmaları modeline ilişkin önerilen model

Gerek ulusal gerekse de uluslararası literatürde bağlanma yaralanmaları ile ilgili geçerliği ve güvenilirliği kanıtlanmış bir ölçme aracına rastlanmamıştır. Terzi ve Özbay (2016) tarafından romantik ilişkilerde bağlanma yaralanmalarını belirlemeye yönelik bir ölçek geliştirme çalışması yapılmıştır. Bu çalışma kapsamında yapılan Açıklayıcı Faktör Analizi sonucunda sosyal bilimler ve davranış bilimleri açısından kabul edilebilir değerlerde bir ölçme aracı elde edilmiştir. Ancak bu çalışmada yalnızca Açıklayıcı Faktör Analizi yapıldığı görülmektedir. Daha sonra yapılan Doğrulayıcı Faktör Analizi ve geçerlik-

güvenirlik çalışması sonucunda Romantik İlişkilerde Bağlanma Yaralanmaları Ölçeği (RİBYÖ) yapısı doğrulanamamıştır. Alınan uzman görüşleri neticesinde, ölçeğin revize edilmesi gerektiğine karar verilmiştir. Bu doğrultuda RİBYÖ revize edilerek, evli bireylerin bağlanma yaralanmalarını ölçmeye yönelik geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı elde etmek, bu çalışmanın ikinci problemi olarak ele alınmıştır.

Johnson (1996)'a göre, birçok çift genel kırgınlıklar deneyimler, ancak sadece bazı çiftlerin travmatik yaraları vardır. Ayrıca her kritik ilişki sorunu bağlanma yaralanması değildir. İki çift kabaca benzer etkileşimlerle benzer yaşantıları deneyimleyebilirler ve çiftlerden biri çok az sorunla bu durumun üstesinden gelirken, diğer çift önemli bir ilişki travması deneyimleyebilir (Millikin, 2000). Başka bir ifade ile aynı olayı yaşayan iki çiftten biri bağlanma yaralanması deneyimlerken, diğer çift deneyimlemeyebilir. Johnson (1996) tarafından ifade edilen bu durum çiftlerin bağlanma yaralanmaları deneyimlerini ve bireylerin kritik ihtiyaç anlarında eşlerinin tutumlarını travmatik olarak algılamalarını etkileyen birtakım özellikler olduğunu düşündürmektedir. Başka bir ifade ile aynı olay yaşanmasına karşın ilişkilerinde bağlanma yaralanmaları deneyimleyenler ile deneyimlemeyenlerin sahip olduğu özellikler bakımından birtakım farklılıklar olduğu düşünülmektedir.

Bir romantik ilişkide, bağlanma yaralanmasının deneyimlenmesi için, ilişkiyi etkileyen kritik bir olayın yaşanması gerekmektedir. Romantik ilişki bağlamında sorun olarak ya da olumsuzluk olarak nitelendirilen bir olay, birçok ilişkide deneyimlenirken, bu tür olaylar her ilişkide bağlanma yaralanmasına yol açmamaktadır. Ancak farklı olaylar bağlanma yaralanmasına yol açmış olsa dahi, bağlanma yaralanmasının ortaya çıkardığı belirtiler tüm çiftlerde aynıdır. Literatürde bağlanma yaralanması kavramı ile ilgili bu bilgiler doğrultusunda, bağlanma yaralanmaları kavramına ilişkin yapının daha doğru şekilde ortaya konulabilmesi, geliştirilmesi planlanan ölçme aracının daha yüksek ayırt ediciliğe sahip olabilmesi ve bağlanma yaralanması deneyiminin ortaya çıkardığı belirtilerin daha net olarak belirlenebilmesi açısından çalışmanın araştırma grubunun bağlanma yaralanmasına yol açan olay bakımından homojen olması gerektiği düşünülmüştür.

Bağlanma yaralanmalarının çoğunlukla emeklilik, taşınma, iş değişikliği gibi geçiş; bir yakının ölümü, bir statünün kaybı, düşük yapma gibi kayıp; kronik bir hastalık gibi fiziksel bir tehlike ve belirsizlik zamanlarında ortaya çıktığı bilinmektedir (Johnson vd., 2001). Özel gereksinimli bir çocuğun doğması ya da doğması beklenen bir bebeğin özel gereksinimli olacağının öğrenilmesi çiftler için karmaşık duygular yaşanmasına ve

özellikle hayal kırıklığına ve şoka yol açmaktadır (Aral & Gürsoy, 2007). Özel gereksinimli bir çocuğun aileye katılımı aile içi stresi artıran önemli bir faktördür (Byrne & Cunningham, 1985; Hardman, Drew & Egan, 1996; Damani, 1999). Aile içindeki mevcut düzeni önemli ölçüde etkileyen ve aile içi stres düzeyini artırmada etkili olan özel gereksinimli bir çocuğa sahip olmanın, eşler arasındaki ilişkiyi de etkileyeceği düşünülmektedir. Cloutier, Manion, Walker ve Johnson (2002), kronik hastalığı olan çocuğa sahip ebeveynlerin evlilik streslerini incelemişlerdir. Kronik hastalığa sahip olmanın da özel gereksinimli çocuk sahibi olmaya benzer şekilde, ebeveynler için önemli bir stres faktörü olduğu bilinmektedir (Nixon Speechley & Noh, 1992; Quittner & DiGirolama, 1998). Evlilik ilişkisi üzerinde bu şekilde etkili olan özel gereksinimli bir çocuğa sahip olmanın, çiftler arasında bağlanma yaralanmalarına da yol açabileceği düşünülmektedir. Bu doğrultuda bu çalışma kapsamında özel gereksinimli çocuğu olan evli bireylerin bağlanma yaralanmalarının incelenmesine karar verilmiştir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı; özel gereksinimli çocuğu olan, en az bir yıldır evli bireylerin kişilik özellikleri ile çift uyumları arasındaki ilişkilerde bağlanma yaralanmasının aracılık rolünün incelenmesidir. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıda belirtilen üç alt amaç belirlenmiştir ve bu üç alt amaca dayalı olarak aşağıda verilen araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

1. Alt Amaç: Evlilikte bağlanma yaralanmaları düzeyini belirlemeye yönelik geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirmektir.
 - 1.1. Araştırma Sorusu: Evlilikte Bağlanma Yaralanmaları Ölçeği geçerli bir ölçek midir?
 - 1.2. Araştırma Sorusu: Evlilikte Bağlanma Yaralanmaları Ölçeği güvenilir bir ölçek midir?
1. Alt Amaç: Özel gereksinimli çocuğu olan evli bireylerin kişilik özellikleri, çift uyumları ve bağlanma yaralanmaları arasındaki ilişkilerin incelenmesidir.
 - 2.1. Araştırma Sorusu: Özel gereksinimli çocuğu olan evli bireylerin kişilik özellikleri ile bağlanma yaralanmaları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

- 2.2. Araştırma Sorusu: Özel gereksinimli çocuğu olan evli bireylerin bağlanma yaralanmaları ile çift uyumları anlamı bir ilişki var mıdır?
- 2.3. Araştırma Sorusu: Özel gereksinimli çocuğu olan evli bireylerin kişilik özellikleri ile çift uyumları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
3. Alt Amaç: Özel gereksinimli çocuğu olan evli bireylerin kişilik özellikleri ile çift uyumları arasındaki ilişkilerde, bağlanma yaralanmalarının aracı rolünün incelenmesidir.
- 3.1. Araştırma Sorusu: Özel gereksinimli çocuğu olan evli bireylerin kişilik özellikleri bağlanma yaralanmalarını yordamakta mıdır?
- 3.2. Araştırma Sorusu: Özel gereksinimli çocuğu olan evli bireylerin kişilik özellikleri çift uyumlarını yordamakta mıdır?
- 3.3. Araştırma Sorusu: Özel gereksinimli çocuğu olan evli bireylerin bağlanma yaralanmaları çift uyumlarını yordamakta mıdır?
- 3.4. Araştırma Sorusu: Özel gereksinimli çocuğu olan evli bireylerin kişilik özellikleri ile çift uyumları arasındaki ilişkilerde bağlanma yaralanmalarının aracılık rolü var mıdır?

Araştırmanın Önemi

Bağlanma yaralanmaları kavramı; Bağlanma Teorisi, Duygu Odaklı Çift Terapisi ve bu terapi yaklaşımına dayalı olarak gerçekleştirilen klinik çift terapisi uygulamalarında keşfedilen ve tanımlanan yeni bir kavramdır. Kritik ihtiyaç anlarında eşin ulaşılabilir ve cevap verebilir olacağına ilişkin güvenin travmatik bir şekilde kırılmasını ve güvenli bağlanmanın zarar görmesini ifade eden (Johnson, 1996; Millikin, 2000) bağlanma yaralanmaları deneyimlemenin eşler arasındaki güven düzeyini (Millikin, 2000), yakınlığı (Johnson, 1996) ve çift doyumunu (Halchuk vd., 2010) etkilediği bilinmektedir. Eşler arasındaki ilişki üzerinde olumsuz yönde etkileri olan ve doğrudan müdahale edilmediğinde çift terapi sürecinden geçilse dahi iyileştirilemeyen ve nüksetmeler ile karşılaşıl原因 (Johnson, 1996; Millikin, 2000) bağlanma yaralanmaları kavramı ile ilgili olarak gerek ulusal literatür gerekse de uluslararası literatür incelendiğinde sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu bağlamda bağlanma yaralanmaları kavramı ile ilgili bu çalışma, kavrama ilişkin literatüre katkıda bulunacaktır.

Erikson'un psikososyal gelişim kuramına göre, ergenlikten sonraki yaşları kapsayan ve yetişkinlik dönemine denk gelen, 20–40 yaşlar arası dönemde aşılması gereken gelişimsel kriz, “yakın ilişkiye karşı yalıtılmışlık” olarak adlandırılmaktadır. Burada sözü geçen yakın ilişkilerin bir boyutunu romantik ilişkiler oluşturmaktadır (Ergene, 2012). Yetişkinlik dönemi yakın ilişkileri içerisinde ele alınan evlilik gerek toplumsal gerekse de bireysel bağlamda oldukça önem verilen bir ilişki türüdür. Evlilik ilişkilerinin mutlu ve başarılı bir şekilde sürdürülmesi pek çok yönden bireyi etkilemektedir. Mutlu ve başarılı evliliklerde bireylerin evlilik doyumlarının ve evlilik uyumlarının yüksek olması beklenmektedir (Çağ & Yıldırım, 2018). Evlilik doyumunun ve uyumunun yüksek olması bireylerin iyi oluşlarını ve yaşam doyumlarını artırırken (Canbulat & Cihangir Kaya, 2014; Yıldız & Baytemir, 2016; Kaya, 2017; Çağ & Yıldırım, 2018), düşük olması ise psikolojik belirtileri ve depresyonu artırmaktadır (Bradbury, Fincham & Beach, 2000; Ümmet, 2017). Bağlanma yaralanmaları, bireylerin çift/evlilik uyumlarını ve ilişki doyumlarını azaltan bir değişkendir (Makinen, 2004; Makinen & Johnson, 2006). Ayrıca çift terapisinde, bağlanma yaralanmaları deneyimleyen bireylerin bağlanma yaralanmalarına doğrudan müdahale edilmediğinde terapi süreci başarı ile tamamlansa dahi yaralanma ile ilgili belirtilerin tekrar ortaya çıktığı bilinmektedir (Johnson, 1996; Millikin, 2000). Bu bağlamda evli bireylerin evliliklerini başarılı ve mutlu bir şekilde sürdürmelerinin önüne geçebilecek değişkenlerden biri olan bağlanma yaralanmalarının belirlenebilmesi ve müdahale edilmesi sürecine ilişkin klinik uygulamalara katkıda bulunulmuştur. Ayrıca evlilik doyumunu ve eşler arası güven ve yakınlığı etkilediği (Makinen, 2004; Makinen & Johnson, 2006) bilinen bağlanma yaralanmaları ile ilişkili değişkenler, bağlanma yaralanmalarını yordayan değişkenleri belirlemeye yönelik araştırmalara da bu ölçme aracı aracılığıyla zemin hazırlanmıştır.

İlgili literatürde bağlanma yaralanmalarının, romantik ilişki üzerinde etkili olan bireysel ya da ilişkisel değişkenler ile ilişkilerini araştıran herhangi bir nicel çalışmaya rastlanmamaktadır. Bu çalışma ile yeni bir kavram olan bağlanma yaralanmalarının kişilik özellikleri ve çift uyumu ile ilişkileri incelenmiştir. Bu doğrultuda bu çalışma bağlanma yaralanmaları kavramı ile ilgili ilk nicel çalışma olması bakımından gerek ulusal gerekse de uluslararası literatür açısından önemlidir.

Öte yandan özel gereksinimli bir çocuk sahibi olmanın bireylerin evlilik yaşamı üzerinde olumsuz etkilerinin olduğu; evlilik doyumunu (Risdal & Singer, 2004; Baş, 2018; Karaman, 2019) ve evlilik uyumunu (Sarıyıldız, 2017) etkilediği bilinmektedir. Bu çalışma

kapsamında bağlanma yaralanmaları kavramı ilk kez özel gereksinimli çocuğu olan evli bireyler üzerinde çalışılmıştır ve böylelikle özel gereksinimli çocuk sahibi olmanın bağlanma yaralanmalarını ortaya çıkarabilecek bir durum olduğu ortaya konulmuştur. Bireylerin evlilik yaşamını olumsuz yönde etkileyen özel gereksinimli bir çocuk sahibi olmanın aynı zamanda evlilik doyumu ve uyumunu düşüren bir değişken olan bağlanma yaralanmaları deneyimi için bir risk faktörü olduğu ortaya konulmuştur. Bu doğrultuda özel eğitim alanı kapsamındaki aile eğitimi literatürüne katkıda bulunulmuştur. Ayrıca özel gereksinimli çocuğu olan bireylerin evlilik ilişkilerinde karşılaşılabileceği problemlere ve zorluklara dikkat çekmesi açısından önemlidir.

Evlilik ilişkileri için önemli bir özellik olan çift uyumu ile ilişkili değişkenlerden birinin kişilik özellikleri olduğu bilinmektedir. Hem kişilik özellikleri hem de çift uyumu ile ilişkili olan bir diğer değişken ise bağlanmadır. Eşler arasındaki güvenli bağlanmaya zarar veren önemli bir deneyim olarak bağlanma yaralanmalarının kişilik özellikleri ve çift uyumu ile ilişkilerinin incelenmesi ve kişilik özellikleri ile çift uyumları arasındaki ilişkide bağlanma yaralanmalarının rolünün incelenmesinin evlilik ilişkisi ve çift uyumu ile ilgili olarak önemli katkılar sunacağı düşünülmektedir.

Bağlanma yaralanmaları kavramı ile ilgili literatür incelendiğinde, kavramı daha iyi bir şekilde tanımlamaya yönelik nitel çalışmaların ve klinik uygulamalarda çiftler arasındaki bağlanma yaralanmalarını azaltmaya yönelik müdahale temelli model geliştirme amaçlı uygulamalı çalışmaların yer aldığı görülmektedir. Literatürde bağlanma yaralanmalarını ölçmeye yönelik geçerliği ve güvenirliği sağlanmış, standartlaştırılmış bir ölçme aracı bulunmadığı görülmüştür. Bu çalışma kapsamında evli bireylerin bağlanma yaralanmalarını ölçmeye yönelik geçerliği ve güvenirliği test edilmiş Evlilikte Bağlanma Yaralanmaları Ölçeği geliştirilmiştir. Bu ölçme aracı, bağlanma yaralanmaları kavramına ilişkin geçerliği ve güvenirliği kanıtlanmış ilk ölçme aracı olması bakımından önemlidir. Psikolojik Danışma ve Rehberlik, Psikoloji, Evlilik ve Aile Danışmanlığı alanlarında yapılacak çalışmalarda kullanılabilecek bu ölçme aracı ile bağlanma yaralanması ile ilgili yapılacak çalışmalara zemin hazırlanmıştır.

Varsayımlar

Araştırmaya katılan evli bireylerin eşleri ile arasında bağlanma ilişkisi kurulduğu varsayılmaktadır.

Sınırlılıklar

1. Bu çalışma kapsamında bağlanma yaralanmaları ile ilgili verilerin özel gereksinimli çocuğu olan evli bireylerden elde edilmiş olması araştırmanın sınırlılıklarından biridir.
2. Özel gereksinimli çocuğu olan evli bireylere, özel gereksinimli çocukların eğitim gördükleri kurumlar aracılığıyla ulaşıldığı için ve çocukların velileri çoğunlukla anneleri olduğu için çalışma grubunun cinsiyet açısından eşit dağılmaması araştırmanın diğer sınırlılığıdır.

Tanımlar

Bağlanma: Bireylerin önemli başkalarına yönelik güçlü bağlar geliştirme sürecidir. Bireyin bağlanma ilişkisini geliştirdiği kişi birey için birincil bağlanma figürü olmaktadır. Bebeklik döneminde birincil bakıcı, çoğu zaman anne birincil bağlanma figürü olurken, yetişkinlik dönemine gelindiğinde romantik ilişki eşi genellikle birey için birincil bağlanma figürü olmaktadır (Bowlby, 2012; 2014; 2015).

Bağlanma Yaralanmaları: Bireyin kritik ihtiyaç anlarında eşinin onun için orada ulaşılır ve cevap verebilir olacağına ilişkin güveninin kırılmasına yol açan travmatik deneyimlerdir (Johnson, 1996).

Kişilik Özellikleri: Bir bireyi diğer bireylerden ayıran, bireye özgü, tutarlı ve yapılandırılmış özellikler bütünüdür (Yazgan İnanc & Yerlikaya, 2011).

Çift Uyum: Çiftin, çift olma ile birlikte değişen yaşam koşullarına ve karşı karşıya kalınan birtakım değişikliklere uyum sağlamasıdır (Spainer, 1976).

Özel Gereksinimli Birey: Fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal özellikleri bakımından akranlarından farklı gereksinimleri olan bireylerdir (Kargın, 2004).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde, araştırma kapsamında ele alınan değişkenlere ilişkin kuramsal çerçeve özetlenmiştir. Bu doğrultuda; sırasıyla bağlanma teorisi ve bağlanma yaralanmaları, kişilik özellikleri, çift uyumu ve özel gereksinimli çocuğu olan ailelere ilişkin kuramsal bilgiler ve ilgili araştırmalara yer verilmiştir. Değişkenler ile ilgili araştırmalar bu çalışmanın kuramsal sınırları çerçevesinde sunulmuştur.

Bağlanma Teorisi ve Bağlanma Yaralanmaları

Bağlanma Teorisi

Bağlanma Teorisi, ilk olarak John Bowlby tarafından ortaya konulan ve geliştirilen bir teoridir. Yapılan çok sayıda deney, gözlem ve çalışmanın ardından insanlarda bağlanma davranışının varlığı ve gelişebildiği ortaya konulmuştur (Bowlby, 2012, s.277). Bağlanma teorisinin temel kavramı olan bağlanma, Bowlby tarafından kavramsallaştırılmıştır ve Ainsworth tarafından ise başarılı ve uygun bir şekilde uygulamaya konulmuştur (Bretherton, 1985; 1992).

Ruh sağlığı alanındaki çok sayıda çalışmayı etkileyen İkinci Dünya Savaşının ardından annelerin`en ayrı kalmak zorunda kalan ya da annelerini kaybeden küçük çocuklara yönelik olarak da çeşitli gözlemler ve çalışmalar yapılmıştır (Burlingham & Freud, 1942; Burlingham & Freud, 1944; Spitz & Wolf, 1946; Heinicke, 1956; Robertson, 1962; Heinicke & Westheimer, 1966). J. Bowlby de bağlanma kavramı ve Bağlanma Teorisi ile ilgili çalışmalarına, İkinci Dünya Savaşının ardından, 1956 yılında küçük çocukların anne figüründen kısa süreli ve geçici bir ayrılık yaşamalarına nasıl tepki verdiklerini gözlemlediği çalışmaları ile başlamıştır (Bowlby, 2012, s.25).

Bağlanma teorisi; etoloji, kontrol sistemleri teorileri, bilişsel teoriler ve psikanalitik teoriye dayanmaktadır. Ayrılığın neden kaygıya yol açtığını, yetişkinlik ve çocukluktaki yas tutma arasındaki benzerlikleri ve koruyucu süreçleri açıklamak amacıyla psikanalitik teorilerden nesne ilişkileri teorisine ve nesne ilişkileri bakışına alternatif olarak geliştirilmiştir (Bretherton, 1985; 1992).

Bağlanma Teorisine göre bireylerin önemli gördükleri belirli kişiye yönelik güçlü bağlar geliştirme eğilimleri vardır ve bu kişilerden kendi istek ve iradeleri dışında bir ayrılık deneyimlediklerinde ya da bu kişileri kaybetme durumu ile karşı karşıya kaldıklarında kaygı, öfke, depresyon, duygusal kopma gibi tepkiler gösterme eğilimleri vardır (Bowlby, 2015).

Bağlanma Teorisine göre, doğumdan itibaren ilk bir yıl içerisinde tüm bebeklerin belirli bir figüre yönelik güçlü bağlar geliştirdikleri gözlenmektedir (Bowlby, 1958; Bowlby, 2012, s.282). Güçlü bağlar geliştirilen bu figür çoğu zaman anne olmaktadır (Bowlby, 2012, s.234). Bir bebek için temel amaç bağlanma figürüne/anneye yakınlaşmaktır ve emme, ağlama, yapışma, gülümseme, izleme gibi davranışlar bu amaca ve bağlanma ilişkisinin gelişimine katkıda bulunmaktadır (Bowlby, 1958; Bowlby, 2012, s.236; Bretherton, 1985). Bebek güvenli bir sığınak bulmak, takip etmek/izlemek ya da yapışmak istediğinde bağlanma figürü/anne bebeğin ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Bu nedenle bağlanma figürü/anne, bebeğin yaşamında merkezi figür haline gelmektedir (Bowlby, 1958). Bağlanma davranışının gelişmesi bebeğin güvende kalmasına katkıda bulunmaktadır. Ayrıca bağlanma davranışı aracılığıyla bebek hayatta kalmasına yardımcı olacak aktiviteleri öğrenmektedir (Bowlby, 2012, s.284). Bebekler hayatta kalabilmek için annelerinin emeğine ve çabasına bağımlıdırlar (Bowlby, 1958).

Bebek ile anne arasında sağlıklı bir bağlanma ilişkisinin gelişip gelişmediğini, başka bir ifade ile bebeğin bağlanma figürüne yönelik bağlanma davranışının güvenli olup olmadığını değerlendirmede, bebeğin bağlanma figürünün kısa süreli yokluğuna nasıl tepki verdiği özellikle önemli görülmektedir. Bağlanma davranışı güvenli olan bir bebek, bağlanma figürü bulunan ortamdan kısa süre için ayrıldığında ve tekrar döndüğünde bağlanma figürüne yaklaşma ve yakın olma eğiliminde olur. Bağlanma davranışı güvenli olmayan bebekler ise bağlanma figürü bulunan ortamdan kısa süre için ayrıldığında ve tekrar döndüğünde ya bağlanma figürüne yönelik kayıtsız ve ilgisiz bir tutum içerisinde olur ve bağlanma figürü ile yakınlık kurmaktan kaçınır ya da bağlanma figürüne tutarsız bir şekilde yakın olma ve kaçınma davranışı gösterir (Bowlby, 2012, s. 406).

Bağlanma ilişkisinin doğasında bir bağlanma figürü ile yakınlık geliştirme ve geliştirilen yakınlığı sürdürme ihtiyacı yer alır ve bu doğrultuda bağlanma figüründen istenmeyen ve beklenmeyen şekilde bir ayrılık yaşandığında stres ortaya çıkar. Bağlanma figürü ile yeniden bir araya gelme gerçekleştiğinde ise keyif ve memnuniyet ortaya çıkar. Bağlanma figürünün kaybı ise yasa yol açar (Ainsworth, 1989). Bebek ile bağlanma figürü arasında kurulan güvenli bağlanma ilişkisi, sıcaklık ve yakınlığı içeren devamlı bir ilişki ile gözlenmektedir. Küçük çocukların anneleri ya da anne yerine geçen temel bağlanma figürleri ile sıcak ve yakınlık içeren devamlı bir ilişki deneyimlemeleri, onların kişilik gelişimleri ve ruh sağlıkları için oldukça önemli kabul edilmektedir. Küçük bir çocuk temel bağlanma figürünün/annenin sevgi ve yakınlığından uzun süreli yoksun kaldığında çocuk ile bağlanma figürü arasındaki ilişkinin doğası bu durumdan büyük ölçüde etkilenmektedir. Yaşanan ayrılık ya da kayıp durumu çocukta yoğun ayrılık kaygısı hissedilmesine ve çocuk ile anne figürü arasındaki bağlanma ilişkisinde ciddi sorunlar oluşmasına yol açmaktadır (Bowlby, 2012, s.25-40).

Yaşamın ilk bir yılı içerisinde gelişen ve yaşam boyu dinamik bir şekilde devam eden bağlanma ilişkisinin ilk başlarda genellikle anneye ya da birincil bakım sağlayan başka belirli bir figüre yönelirken, zamanla baba ve kardeş, anneanne/babanne, dede gibi diğer figürlere yöneldiği gözlenmektedir (Bowlby, 2012, s.259-260). Çocuğun birincil bağlanma figürüne yönelik bağlanma ilişkisine ilişkin olarak hissettiği güven, yani birincil bağlanma figürüne güvenli bağlanmış olması diğer (ikincil) figürlere yönelik bağlanma ilişkisindeki güven düzeyini belirlemektedir. Başka bir ifade ile bir bebek birincil bağlanma figürüne ne kadar güvenli bağlanmışsa, ikincil figürler ile de o kadar güvenli bağlanma ilişkisi olacaktır (Bowlby, 2012, s.373). İlerleyen yıllarda birincil bağlanma figürüne ek olarak başka figürlere bağlanma gerçekleşse bile temel bağlanma figürü asla tamamıyla bir başkası ile değiştirilemez ve yerine başka bir şey konulamaz (Ainsworth, 1989).

Bağlanma ilişkisi ya da bağlanma davranışı, tamamlanmış bir sonuç ya da ürün değil, dinamik olarak işleyen bir süreçtir (Bowlby, 2012, s.297).

Bowlby (2012, 2014, 2015) tarafından ortaya konulan Bağlanma Teorisinden yola çıkılarak Ainsworth vd. (1978), yaşamlarının ilk yılı içerisindeki çocuklara yönelik yabancı ortam deneyleri olarak adlandırdıkları bir dizi deney ve gözlemi içeren çalışmaları aracılığıyla anne-çocuk arasındaki bağlanmaya ilişkin bir sınıflandırma ortaya koymuşlardır. Yabancı bir ortamda olmak, yabancı birinin ortamda var olması, anneden kısa süreli ya da daha uzun süreli ayrılma ve ayrılık sonrası anne ile yeniden birleşme gibi

farklı bağlamlarda aktifleşen bağlanma davranışları incelendiğinde, çocukların bağlanma davranışlarının tipik olarak güvenli, kaygılı ve kaçınan olmak üzere üç grup olarak sınıflandığı gözlemlenmiştir (Ainsworth vd., 1978).

Ainsworth vd. (1978) tarafından yapılan sınıflandırmada annelerine güvenli bağlanmış olarak tanımlanan çocuklar, aşına oldukları ortamlarda anneleri ile deneyimledikleri kısa süreli ayrılıklarda daha az ayrılık kaygısı yaşarken, yabancı ortamda deneyimledikleri ayrılıklarda ayrılığı protesto etme eğiliminde olmuşlardır. Güvenli bağlanan bebekler anneleri ile beden teması sırasında pozitifler, anneleriyle kolaylıkla etkileşim başlatırlar, annelerine karşı daha cevap vericidirler, annelerinin istek ve talimatlarına uyma eğilimindedirler, daha az öfke, direnç ve görmezden gelme eğilimindedirler. Güvenli bağlanan çocuklar daha iş birliğine açık, arkadaş canlısıdır ve daha iyi iletişim kurarlar. Güvenli bağlanan çocukların anneleri, çocuklarının sinyallerine ve iletişimlerine daha duyarlıdır, çocukları için duygusal olarak daima ulaşılabilir, kabul edici ve işbirlikçidirler. Çocuklar da annelerine karşı daha pozitif davranma eğilimindedirler, anneleri ile iletişimleri daha uyumludur, daha az ikircikli ve çatışmalı etkileşim içerisinde olma eğilimindedirler. Çoğunlukla annelerine güvenli bağlanmış çocuklar alışık oldukları ortamlarda deneyimledikleri anneleri ile kısa süreli ayrılıklarda ağlamazlar. Anneleri görüş alanlarının dışında olsa dahi onlar için ulaşılabilir olduğunu ve aradığında, ihtiyaç duyduğunda onun için orada olacağını ve cevap vereceğini bilir ve buna güvenirlir. Güvenli bağlanmış çocuklar herhangi bir stres anında, annelerini başarılı bir şekilde güvenli dayanak olarak kullanabilmektedirler (Ainsworth vd., 1978, s. 290-312).

Sınıflamanın ikinci grubunda yer alan annelerine kaygılı bağlanmış bebekler, hem aşına oldukları ortamda hem de yabancı oldukları ortamda daha çok ağlama ve daha çok kaygılı olma eğilimindedirler. Kaygılı bağlanan bebeklerin anneleri, çocukları ile bedensel temastan kaçınmazlar ancak bu konuda nispeten beceriksizdirler. Çocuklarının sinyallerine karşı, güvenli bağlanan çocukların anneleri kadar duyarlı değildirler ancak açık bir şekilde reddedici de değildirler. Genel olarak çocuklarının sinyallerine, iletişimlerine ve ağlamalarına daha az cevap vericidirler. Kaygılı bağlanan çocuklar anneleriyle iletişimlerinde genellikle kaygılı ve ikircikli olma eğilimindedirler. Kaygılı bağlanan çocuklar, güvenli bağlanan çocuklara göre, daha az işbirlikçi, daha az arkadaş canlısıdır ve arkadaşlık ilişkilerinde de daha çok ikircikli olma eğilimindedirler. Çoğunlukla annelerine kaygılı bağlanmış çocuklar hem alışık oldukları ortamlarda hem de yabancı oldukları ortamlarda deneyimledikleri anneleri ile kısa süreli ayrılıklarda yoğun şekilde ağlama

eğiliminde olurlar. Annelerinin onlar için her durumda ulaşılabilir olduğuna, aradıklarında ve ihtiyaç duyduklarında onlar için orada olacağına ve cevap vereceğine güvenmezler. Herhangi bir stres anında, annelerine yönelik yoğun öfke ve protesto ifadeleri ile bağlanma davranışının aktifleşmesi ile kafaları karışan kaygılı bağlanan bebekler, annelerini güvenli dayanak olarak kullanma konusunda çok da başarılı değildirler (Ainsworth vd., 1978, s. 290-317).

Son olarak annelerine kaçınan bağlanmış bebekler, aşına oldukları ortamda ayrılık deneyimlediklerinde kaygılanmışlar ve yabancı ortamda ise ayrılığı protesto etme eğiliminde olmuşlardır. Kaçınan bağlanan bebeklerin anneleri, çocukları ile bedensel temastan kaçınırlar hatta nefret ederler. Çocuklarının sinyallerine karşı hem duyarsızdırlar hem de açık bir şekilde reddedicilerdir. Genel olarak çocuklarının sinyallerine, iletişimlerine ve ağlamalarına karşı reddedici olmaktadır. Bebeklerine karşı öfkeli ve bebeklerinden rahatsız olurlar. Özellikle çocuklarının istekleri, devam eden aktivitelerini bozduğunda öfkeleri aktive olmaktadır. Kaçınan bağlanan çocuklar anneleriyle iletişimlerinde genellikle öfkeli ve tepkilidirler. Anneleri ile ilişkilerinde genellikle öfkeli olma eğilimindedirler. Kaçınan bağlanan çocuklar, güvenli bağlanan çocuklara göre, daha az işbirlikçi, daha az arkadaş canlısıdırlar ve arkadaşlık ilişkilerinde de daha çok öfkeli ve agresif olma eğilimindedirler. Çoğunlukla annelerine kaçınan bağlanmış çocuklar alışık oldukları ortamlarda da yabancı ortamlarda da deneyimledikleri anneleri ile kısa süreli ayrılıklarda öfkeli olma eğiliminde olurlar. Annelerinin onlar için her durumda ulaşılabilir olduğuna ve aradıklarında, ihtiyaç duyduklarında onlar için orada olacağına ve cevap vereceğine güvenmezler. Kaçınan bağlanan çocuklar herhangi bir stres anında annelerine kayıtsızlık sinyalleri gönderirler ve annelerinden kaçma eğiliminde olurlar (Ainsworth vd., 1978, s. 290-317).

Bir çocuğun ebeveynlerine yönelik bağlanma davranışı, yoğunluğu giderek azalmasına karşın ergenliğe kadar devam etmektedir. Ergenlik döneminden itibaren ise biraz farklılaşmakta ancak çocukluk bağlanmasının devamı niteliğinde sürdürülmektedir. Bebeklik ve çocukluk döneminde bağlanma, kendinden büyük figürlere yönelirken, ergenlik ve erişkinlik döneminde akran ve aile dışı figürlere, yaşlılık döneminde ise akran ya da kendinden küçük figürlere yönelebilmektedir (Bowlby, 2012, s. 265). Pek çok çocuk için ebeveyne yönelik bağlanma davranışı yetişkinlik döneminde de sürdürülmektedir ve yaşamı büyük oranda etkilemektedir (Bowlby, 2012, s.264-265). Yaşam boyu devam eden

bağlanma sürecinde yaşam ilerledikçe yeni bağlanma figürleri eklenerek, yakınlık ve iletişim yeni figürler aracılığıyla deneyimlenerek sürdürülmektedir (Bowlby, 2012, s. 421).

Yetişkin Bağlanma Teorisi

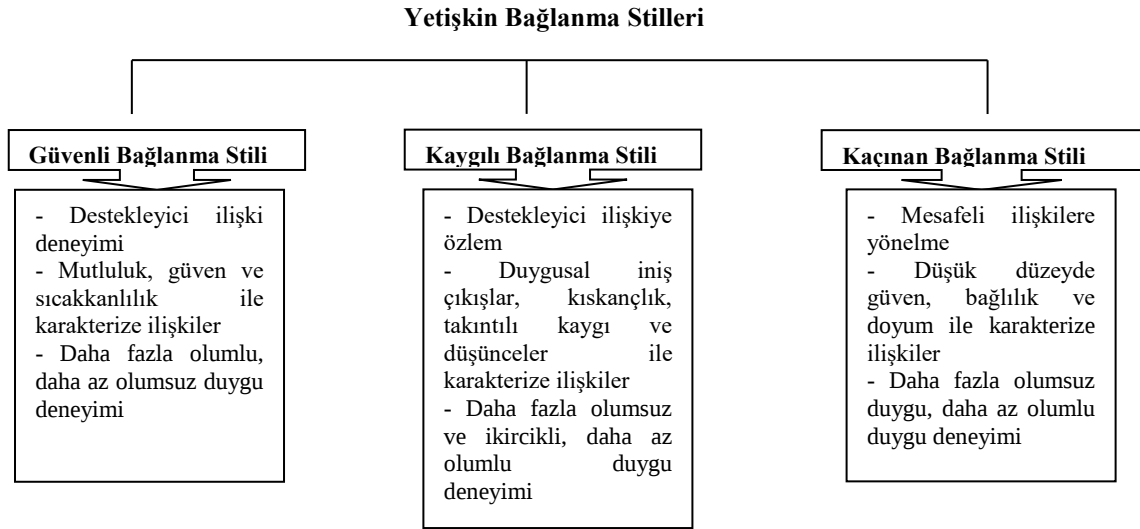
Ainsworth (1989)'a göre, romantik çift ilişkileri genellikle üç temel davranış sistemini içermektedir: üreme, bağlanma ve bakım. Bu bağlamda anne-bebek arasındaki bir bağ olarak tanımlanan bağlanma kavramının yetişkinlik dönemi için de önemli olduğu düşünülmektedir. Collins ve Read (1990)'e göre, çocukların erken yıllarda anneleriyle ya da temel bakıcıları ile ilişkilerinin doğası ve niteliği yetişkinlik dönemlerindeki ilişkilerine kılavuzluk etmektedir, benlikleri ve sosyal dünyaları ile ilgili düşünce, inanç ve algılarını şekillendirmektedir. Hazan ve Shaver (1987) yetişkin romantik ilişkilerini bağlanma bakış açısıyla ele almıştır ve bireylerin romantik ilişkilerinde deneyimledikleri yaşantıların, bağlanma stillerindeki farklılıklardan etkilendiğini öne sürmüşlerdir. Farklı bağlanma stiline sahip yetişkin bireyler, romantik ilişkilerinde de farklı deneyimler yaşamaktadırlar (Hazan & Shaver, 1987; Simpson, 1990).

Bağlanma ilişkisinin yetişkinlik döneminde nasıl devam ettiğini araştıran çalışmaların başında Hazan ve Shaver (1987) tarafından temel olarak bebeklik ve çocukluk dönemi ile ilgili olarak geliştirilmiş Bağlanma Teorisinin yetişkinlik dönemine ve yetişkin romantik ilişkileri üzerine etkilerini incelemeyi amaçlayan çalışmaları gelmektedir. Hazan ve Shaver (1987) daha önce Ainsworth vd. (1978) tarafından anne-bebek bağlanması ile ilgili olarak ortaya konulan üç kategorili sınıflamanın yetişkinlik dönemi romantik ilişkilerini etkilediğini ve yetişkin romantik ilişkilerinde de üç kategorili bağlanma stillerinin gözlemlendiğini ileri sürmüşlerdir. Yetişkin romantik ilişkilerinde de çocukluk dönemindekine benzer şekilde üç bağlanma stili vardır ve geçmişteki anne- bebek arasındaki bağlanma ilişkisi ve bağlanma stilleri yetişkin romantik ilişkilerini etkilemektedir (Hazan & Shaver, 1987).

Hazan ve Shaver (1987)'a göre, çocukluk dönemi bağlanma ilişkisi ile yetişkinlik dönemi bağlanma ilişkisi iki açıdan birbirinden ayrılır. İlk olarak çocukluk dönemi bağlanma ilişkisinde çocuk her zaman bakım ve güvenliği talep eden ve bağlanma figürü ise her zaman bakım ve güvenliği sağlayan iken; yetişkinlik dönemi bağlanma ilişkisinde eşlerden her ikisi de zaman zaman bakım ve güvenliği sağlayan ve zaman zaman da bakım ve güvenliği talep eden olmaktadır. İkinci olarak ise, yetişkinlik dönemi bağlanma ilişkisi

çocukluk dönemi bağlanma ilişkisinden farklı olarak cinsel çekiciliği de içermektedir (Hazan & Shaver, 1987).

Hazan ve Shaver (1987)'a göre, bağlanma stilleri yetişkinlik döneminde, çocukluk dönemindeki bağlanma stilleri ile aynıdır. Aynı zamanda yetişkinlik döneminde kişilerin kendilerine ve romantik ilişkilerine ilişkin içsel çalışan modelleri, bağlanma stilleri ile doğrudan ilişkilidir. Başka bir ifade ile yetişkinlik dönemindeki romantik ilişkilerde kişilerin romantik ilişkilerindeki partnerlerinin ihtiyaç duyduklarında ulaşılabilir olacağına dair güven düzeyleri, partnerlerinin güvenmeye değer olup olmadığı ile ilgili düşünceleri ve kendilerinin de sevmeye değer olup olmadıklarına ilişkin düşünceleri, içsel çalışan modelleri, bağlanma stillerine göre farklılık göstermektedir. Aynı zamanda yetişkinlik dönemindeki romantik aşkın kendisi, anne-çocuk bağlanması ile önemli benzerlikleri olan bir bağlanma süreci özelliği de taşımaktadır (Hazan & Shaver, 1987). Hazan ve Shaver (1997) tarafından ortaya konulan yetişkinlik bağlanma stilleri Şekil 2’de sunulmuştur:

Şekil 2. Yetişkin bağlanma stilleri (Hazan & Shaver, 1987)

Güvenli bağlanan kişiler, romantik ilişkilerinde güvensiz bağlanan kişilere göre nispeten daha yüksek düzeyde güven, karşılıklı bağlılık, sadakat ve doyum ile şekillenen destekleyici ilişkilere yönelme eğiliminde olurlar (Simpson, 1990). Bu kişilerin romantik ilişkileri mutluluk, güven ve sıcakkanlılık ile karakterize olmaktadır (Hazan & Shaver, 1987). Ayrıca deneyimledikleri bu destekleyici romantik ilişkileri de genellikle tutarlılık ile sürdürürler. Güvenli bağlanan kişiler, romantik ilişkilerinde olumlu duyguları daha çok, olumsuz duyguları daha az deneyimlerler (Simpson, 1990).

Kaygılı bağlanan kişiler, romantik ilişkilerinde oldukça kararsız ve ikircikli duygular içerisinde olurlar (Simpson, 1990). Romantik ilişkileri duygusal iniş çıkışlar, kıskançlık partner ile ilgili takıntılı kaygı ve düşünceler ile karakterize olmaktadır (Hazan & Shaver, 1987). Tutarlı ve destekleyici ilişkileri çok önemserler ve bu tür ilişkilere özlem duyarlar ancak deneyimledikleri romantik ilişkilerinin tutarlı olacağına olan güvensizlikleri, destekleyici ilişkiler yaşamalarını neredeyse imkânsız hale getirir. Kaygılı bağlanan kişiler, romantik ilişkilerinde olumsuz ve ikircikli duyguları daha çok, olumlu duyguları daha az deneyimlerler (Simpson, 1990).

Kaçınan bağlanan kişiler, romantik ilişkilerinde düşük düzeyde güven, karşılıklı bağlılık, sadakat ve doyum ile şekillenen duygusal olarak mesafeli ilişkilere yönelme eğiliminde olurlar. Kaçınan bağlanan kişiler, romantik ilişkilerinde olumlu duyguları daha az ve olumsuz duyguları daha çok deneyimlerler (Simpson, 1990).

Collins ve Read (1990)'e göre, bireylerin yetişkinlik dönemlerindeki bağlanma stilleri ve çocukluk dönemlerinde ebeveynleri ile bağlanma ilişkilerine dair geçmiş bağlanma stilleri, romantik ilişkilerinde kimi eş olarak seçeceklerini etkilemektedir ve romantik ilişkileri içerisinde davranışlarının, algılarının ve beklentilerinin düzenlenmesinde önemli rol oynamaktadır.

Bartholomew ve Horowitz (1991) Bowlby tarafından ortaya konulan içsel çalışan modeller kavramına dayalı olarak yetişkin bağlanması ile ilgili dört kategorili bir model ortaya koymuştur. İçsel çalışan modeller her insanda iki tür olarak bulunmaktadır: kişinin benliğine ilişkin çalışan modeli ya da kendilik modeli ve kişinin diğerlerine/başkalarına ilişkin çalışan modeli ya da başkaları modeli. Bu iki modelde kendi içerisinde olumlu ve olumsuz olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Başka bir ifade ile her bireyin biri benliğine dair biri de diğerlerine dair olmak üzere iki içsel çalışan modeli vardır ve her bireyin benliğine dair çalışan modeli ya olumlu ya da olumsuzdur ve başkalarına dair modeli de ya olumludur ya da olumsuzdur. Bu içsel çalışan modellerin kombinasyonlarına dayalı olarak da Bartholomew ve Horowitz (1991) tarafından yetişkin bağlanmasına ilişkin Dörtlü Bağlanma Modeli (Şekil 3) ortaya konulmuştur.

Güvenli Bağlanma Stili	Saplantılı Bağlanma Stili
Olumlu Benlik Modeli	Olumsuz Benlik Modeli
Olumlu Başkaları Modeli	Olumlu Başkaları Modeli
Kayıtsız-Kaçınan Bağlanma Stili	Korkulu-Kaçınan Bağlanma Stili
Olumlu Benlik Modeli	Olumsuz Benlik Modeli
Olumsuz Başkaları Modeli	Olumsuz Başkaları Modeli

Şekil 3. Dörtlü bağlanma modeli (Bartholomew & Horowitz, 1991)

Dörtlü Bağlanma Modelinde yer alan birinci bağlanma stili, güvenli bağlanma olarak adlandırılmaktadır. Güvenli bağlanmış kişilerin hem benlik modelleri hem de başkaları modelleri olumludur. Bu kişiler kendilerini değerli ve sevilebilir olarak görmektedirler ve başkalarının da kabul edici ve cevap verici olduklarını düşünmektedirler. Başkalarıyla yakınlık kurmakta ve başkalarından bağımsız olabilmekte rahatırlar (Bartholomew & Horowitz, 1991).

Saplantılı bağlanma olarak adlandırılan ikinci bağlanma stiline göre ise, saplantılı bağlanmış kişiler olumsuz benlik ve olumlu başkaları modeline sahiptir. Bu kişiler kendilerini sevmeye ve değer verilmeye layık görmezler. Ancak başkalarını değerli, kabul edici ve cevap verici olarak algırlar. Saplantılı bağlanmış kişiler, değerli gördükleri başkalarının kabulünü kazanmak için çok fazla çaba harcarlar. Yakın ilişkilerinde çoğunlukla saplantılı bir örüntü gösterirler (Bartholomew & Horowitz, 1991).

Dörtlü Bağlanma Modelinde yer alan üçüncü bağlanma stili, korkulu-kaçınan olarak adlandırılmaktadır. Korkulu-kaçınan bağlanmış kişilerin hem benlik modelleri hem de başkaları modelleri olumsuzdur. Bu kişilerin kendileriyle ilgili sevilmezlik ve değersizlik hisleri vardır ve başkalarını da güvenilmez ve reddedici olarak algırlar. Yakın ilişkilerden kaçınırlar ve sosyal olarak kaçınmacıdırlar. Yakın ilişki kurdukları kişiler tarafından reddedilme beklentileri vardır ve bu yüzden yakın ilişkilerden kaçınarak kendilerini korumaya çalışırlar (Bartholomew & Horowitz, 1991).

Modelde yer alan dördüncü bağlanma stili, kayıtsız-kaçınan olarak adlandırılmaktadır. Kayıtsız-kaçınan bağlanmış kişilerin benlik modelleri olumlu, başkaları modelleri

olumsuzdur. Bu kişiler kendilerini sevmeye değer görürler ancak başkalarını güvenilmez ve reddedici olarak algırlar. Yakın ilişkilerden kaçınarak kendilerini hayal kırıklıklarından korurlar ve kendilerine dair bağımsızlık ve sağlamlık duygularını da sürdürürler (Bartholomew & Horowitz, 1991).

İçsel çalışan modellere dayalı olarak ortaya konulan Dörtlü Bağlanma Modeli aynı zamanda bağımlılık ve yakınlıktan kaçınma bağlamında da kavramsallaştırılabilir. Bağımlılık, düşük ve yüksek olarak değerlendirilebilir. Bağımlılığı düşük olan kişilerin olumlu özsayıgıları oluşmuştur ve olumlu özsayıgılarını sürdürmeleri için dışsal bir onaya ihtiyaç duymazlar. Bağımlılığı yüksek olan kişilerin ise olumlu özsayıgıları yalnızca diğerlerinin devam eden kabulü ile sürdürülebilir. Yakınlıktan kaçınma, bireylerin caydırıcı sonuç beklentilerinin bir sonucu olarak diğerleri ile yakın iletişim kurmaktan kaçınmayı ifade eder (Bartholomew & Horowitz, 1991).

Dörtlü Bağlanma Modeline göre kayıtsız-kaçınan ve korkulu-kaçınan bağlanmış kişiler, her ikisi de yakınlıktan kaçınma gösterme bakımından benzerlik gösterirler. Ancak olumlu özsayıgıyı sürdürmek için diğerlerinin kabulüne duyulan ihtiyaç (bağımlılık) bakımından birbirinden ayrılmaktadırlar. Benzer şekilde saplantılı ve korkulu-kaçınan bağlanmış kişiler, her ikisi de olumlu özsayıgıyı sürdürmek için diğerlerinin kabulüne güçlü bir şekilde ihtiyaç duymaları bakımından benzerlik göstermektedirler. Ancak saplantılı bağlanmış kişiler bağımlılık ihtiyaçlarını gidermek için diğerlerine ulaşma ve diğerleri ile yakınlık kurma girişimine ihtiyaç duyarken; korkulu-kaçınan bağlanmış kişiler olası hayal kırıklıklarını azaltmak için yakınlıktan kaçınmaya ihtiyaç duyarlar (Bartholomew & Horowitz, 1991).

Bağlanma Yaralanmaları

Bağlanma yaralanmaları, evlilik ve aile terapisi, psikolojik danışma ve psikoloji literatürlerinde geliştirilmiş önemli bir kavramdır (Millikin, 2000). Bağlanma yaralanmaları kavramı, bağlanma teorisi ve bu teorinin bir travma teorisi olarak ele alınması bağlamında geliştirilmiştir (Johnson, 1996). Kavramın teorik alt yapısı; çocuk ve yetişkin bağlanma teorisi, Duygu Odaklı Çift Terapisi ve klinik uygulamalardan edinilen deneyimlerden meydana gelmiştir (Millikin, 2000).

Ruh sağlığı alanı için yeni bir kavram olarak kabul edilen bağlanma yaralanmaları; eşlerden biri, diğer eşe bağlanmanın doğasına zarar veren bir şey söylediğinde ya da

yaptığında ortaya çıkmaktadır (Johnson, 1996). Bağlanma yaralanmaları; kritik ihtiyaç anlarında eşin ihaneti ve terk etmesi, eşi için ulaşılabilir ve cevap verebilir durumda olmaması ile şekillenen, insan bağlarının ihlali (violation of human connection) gibi düşünülebilir (Herman, 1992). İlişkide meydana gelen bu ihlaller eşler arasında güvensiz bağlanmayı ortaya çıkarır ya da var olan güvensiz bağlanma durumunu alevlendirir (Johnson, 1996).

Johnson (1996) bağlanma yaralanmalarını, bağlanma ihaneti ya da suçu, yani, bağlanmanın doğasına zarar veren ve aktif olarak şu anda yaşanmakta olan ilişkinin doğasını etkileyen travmatik olaylar olarak tanımlamıştır. Daha sonra Johnson ve Whiffen (1999) bağlanma yaralanmalarını ve bağlanma yaralanmaları sonucunda ortaya çıkan etkileşimsel kalıpları tanımladıkları bir çalışma yapmışlardır. Bu çalışmaya göre bu yaralanmalar, dışarıdan bir gözlemci tarafından gerçek dışı gibi algılanabilecek bir olay olabilir ya da evlilik dışı ilişki gibi açık bir şekilde güven ihlali olarak kabul edilebilecek bir olay olabilir. Bağlanma yaralanmalarına yol açan olaylar özellikle, bireyin diğer dönemlere kıyasla kırılgan olduğu, kritik ihtiyaç anlarında meydana gelir. Bu olaylar, ilişkinin güven düzeyini belirleyen bir olay, bir mihenk taşı görevi görür. Bağlanma yaralanmalarını ortaya çıkaran olay, eşin (partnerin) güvenlik ve rahatlık sağlayacağına güvenilemeyeceğine ilişkin mesaj gönderen bir alarm, uyarı sistemi olarak çalışır. Yaralanan eş, eşine güven düzeyinde azalma deneyimleri ve eşinin güvenlik ve rahatlık sağlayamayacağına dolaylı olarak karar verebilir (Millikin, 2000).

Romantik ilişki yaşamakta olan eşlerden biri, eşinin yardımına, desteğine ve onun için orada olduğunu hissetmeye ihtiyaç duyduğu kritik bir ihtiyaç anında eşini çağırdığında eşi tarafından talebi uygun şekilde karşılanmazsa, eşi tarafından önemsenmediğini hissederse, eşi onun için orada olduğunu hissettirmemezse, eşine yönelik temel güven duygusu kırılır (Johnson, 1996). Romantik ilişki yaşamakta olan ya da evli olan çoğu çift, ilişkilerinde zaman zaman genel kırgınlıklar yaşamaktadırlar. Fakat çiftlerin hepsinde bu tür travmatik yaralanmalar deneyimlenmez, yalnızca bazı çiftlerin travmatik yaralanma deneyimleri olmaktadır (Johnson, 1996). Ayrıca çiftler tarafından deneyimlenen tüm ilişki sorunları da bağlanma yaralanması olarak nitelendirilmemektedir. İki çift, basit bir şekilde, benzer olaylar ve benzer yaşantılar deneyimleyebilirler. Yaşantılar ve deneyimler sonucunda çiftlerden biri yaşanan durumun üstesinden çok az sorun ile gelebilirken, diğer çift önemli bir ilişki travması, bağlanma yaralanması deneyimi ile karşı karşıya kalabilir (Millikin,

2000). Bu durum bağlanma yaralanması deneyimleyen çiftlerin ilişkilerinde, deneyimlemeyen çiftlerden farklı birtakım özellikler olduğunu düşündürmektedir.

Bir ilişkide bağlanma yaralanması deneyiminden söz edebilmek için, bu yaralanmayı ortaya çıkarabilecek bir olay, bir durumun söz konusu olması gerekmektedir. Bağlanma yaralanmasına yol açan olaylar, ilk bakışta çok önemsiz gibi görünebilirler ya da daha zorlayıcı doğaya sahip büyük olaylar olabilirler (Johnson, 1996). Bağlanmaya zarar veren olay, evlilik dışı bir ilişki kadar ağır ya da bir aile toplantısında çekilen fotoğrafın dışında kalmak kadar küçük olabilir (Akt. Millikin, 2000: Johnson, 1998). Bağlanma yaralanmasını ortaya çıkaran olayın, ilişkideki güvenli bağlanmanın bozulmasının nedeni olması gerekli değildir. Bazı ilişkilerde eşler, güvensiz bağlanma durumunu uzun süre sürdürebilir ve yaşanan kritik olay güvensiz bağlanmayı görünür kılan sembolik bir gösterge olmaktadır. Bazı ilişkilerde ise eşler arasında güvenli bağlanma vardır ve yaşanan olay bağlanma yaralanması ile birlikte güvenli bağlanmanın kırılmasına ve güvensizliğin başlamasına yol açar (Millikin, 2000).

Bağlanma yaralanmaları, çok şiddetli korku ve çaresizliğe neden olan travmatik olaylardır ve müdahale edilmezse eşler arasındaki güveni ve yakınlığı son derece sınırlandırır. Travmatik olması ile ilişkili olarak bu olaylar ilerleyen zamanlarda travmatik flaşbekler şeklinde zamansızca ortaya çıkarlar ve ilişkiyi olumsuz yönde etkilerler (Johnson, 1996). Bağlanma yaralanması deneyimleyen eşlerin ilişki doyumları ve eşlerine ve ilişkilerine dair güven düzeyleri düşüktür, ilişkilerinde geri çekilmişlerdir (Millikin, 2000).

Bağlanma yaralanması deneyimlemiş çiftlerin yaralanma deneyimlerine ilişkin ifadeleri göz önünde bulundurulduğunda, çiftlerin yaralanma deneyimlerine farklı farklı olaylar yol açmış olsa da bağlanma yaralanmasına ilişkin deneyimler oldukça benzer bir süreç izlemektedir (Millikin, 2000). Bağlanma yaralanması deneyimine ilişkin olarak yaralanmış eşler, bağlanma yaralanmasını ortaya çıkaran olayla ilgili olarak rastgele ortaya çıkan imajları, olay ile ilişkili olarak kolaylıkla bu imajların kendilerini uyardığını ve bağlanma yaralanmasının ortaya çıkmasına yol açan olayların ya da benzerlerinin yeniden gerçekleşmesine ve bu olayların tekrar tekrar hatırlanmalarına karşı aşırı derece tetikte olduklarını ifade ederler. Bu eşler ayrıca, genel travma literatürüne benzer olarak eşleriyle iletişimlerinde kendilerini uyuşmuş ve hissizleşmiş hissettiklerini, bu olayların ölüm – kalım meselesi gibi hayati olduğunu ifade ederler (Johnson, 1996).

Bağlanma yaralanmalarının, romantik ilişkileri ve evlilik ilişkilerini olumsuz yönde etkileyen, ilişkideki güven ve doyumunu azaltan önemli bir kavram olduğu görülmektedir.

Özellikle çift ve evlilik terapi uygulamalarında, ilişkilerde güvenli bağlanmanın ve eşler arası güven ve yakınlığın önünde engel olarak, müdahale edilmesi gereken bir zorluk, bir sorun olarak karşılaşılabilecek bir kavramdır. Bağlanma yaralanmaları kavramına ilişkin literatür incelendiğinde Johnson (1996) tarafından tanımlanan bağlanma yaralanmaları kavramı ile ilgili ilk çalışmanın Millikin (2000) tarafından yapılan doktora tezi olduğu görülmektedir. Bu doktora tezinde çiftlerde bağlanma yaralanmaları kavramı tanımlanmış ve Duygu Odaklı Terapi (DOT) yaklaşımı aracılığıyla bağlanma yaralanmalarının onarılmasına yönelik bir model geliştirilmiştir. Araştırmacı ve uzman klinisyenler tarafından tanınarak belirlenen çiftlerin, bağlanma yaralanmaları DOT yaklaşımı kullanılarak müdahale edilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın sonucunda bağlanma yaralanmaları yaşamakta olan çiftlere yönelik olarak etkililiği test edilmiş bir müdahale modeli elde edilmiştir.

Millikin (2000) tarafından ortaya konulan modele ilişkin olarak çalışmalarını sürdüren Johnson, Makinen ve Millikin (2001) tarafından yapılan çalışmada ise çift ve evlilik terapisi ve bağlanma literatürlerinde yeni tanımlanmış bir kavram olan bağlanma yaralanmaları yeniden tanımlanmıştır ve bağlanma yaralanmaları kavramının çift terapisi süreci üzerindeki etkisi değerlendirilmiştir. Çalışma kapsamında bağlanma yaralanması kavramı; çiftlerde yaralanmayı hafifletmeye yönelik, kısa süreli, ampirik olarak geçerli bir yaklaşım olan DOT yaklaşımı bağlamında tanımlanmıştır ve ayrıca bağlanma yaralanmaları kavramı, bağlanma ilişkilerindeki çıkmazları ve onarma süreçlerini anlamada yararlı olabilecek bir yapı olarak tartışılmıştır.

Daha önce yapılan çalışmalarda tanımlanan ve müdahale edilmesine yönelik olarak bir müdahale modeli geliştirilen bağlanma yaralanmaları kavramına ilişkin olarak Makinen (2004) tarafından yürütülen çalışma kapsamında bağlanma yaralanması yaşayan 24 çift, 13 hafta DOT'a dayalı çift terapisine alınmıştır. Yapılan klinik uygulamanın ardından çiftler bağlanma yaralanması onarılmış ve bağlanma yaralanması onarılmamış olarak tanımlanmıştır. Çalışma sonucunda bağlanma yaralanması müdahale edilmiş çiftlerin, bağlanma yaralanması müdahale edilmemiş çiftlerle karşılaştırıldığında ilişkilerinde deneyimledikleri yakınlık ve derin deneyim düzeylerinin anlamlı şekilde yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca çift doyumu, ilişki güveni, affetme ve acının, bağlanma yaralanmasının anlamlı birer yordayıcısı olduğu bulunmuştur.

Daha önce yapılan çalışmalarda klinik uygulamalar çerçevesinde çalışılan bağlanma yaralanmaları kavramı Pelling (2003) tarafından nitel bir çalışma çerçevesinde

çalışılmıştır. Yapılan bu çalışmanın amacı; ilişkilerinde bağlanma yaralanması deneyimlemiş bireylerin bağlanma yaralanması deneyimlerini keşfetmektir. Nitel araştırma yöntemlerinden yorumlayıcı – fenomenolojik yaklaşım kullanılarak yürütülmüştür. Açık uçlu soruların yer aldığı görüşmeler yapılmış ve deşifre edilerek içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda altı tema elde edilmiştir: bakıcılık/bakım ilişkisi geçmişi, cevap vermeyen eş, geri alınamaz/değiştirilemez değişim, diğer ilişkiler ya da spiritüel inançlar aracılığıyla başa çıkma, ilişki üzerinde uzun zamanlı etki ve kişi üzerindeki etki. Çalışmanın sonuçları bağlanma yaralanması deneyiminin daha derin ve daha tam bir şekilde anlaşılmasına katkıda bulunmuştur ve bulguların, bağlanma teorisi ve travma literatüründe var olan araştırma bulguları ile tutarlı olduğu görülmüştür. Pelling ve Arvay – Buchanan (2004) tarafından yapılan çalışmada ise, benzer şekilde, heteroseksüel çift ilişkilerinde kadınların yaşamış olduğu deneyimlerin keşfedilmesi amaçlanmıştır. Yorumlayıcı-fenomenolojik yaklaşımın kullanıldığı çalışmada dört kadın, heteroseksüel çift ilişkilerinde bağlanma yaralanmaları olgusunun anlaşılması için üç ayrı araştırma görüşmesine katılmıştır. Yapılan içerik analizi sonucunda bağlanma yaralanmasını açıklayan ve bağlanma ve travmatik kayıp literatüründeki araştırma bulguları ile tutarlı altı tema ortaya çıkmıştır. Bu temalar Pelling (2003) tarafından yapılan çalışmadakine benzer şekilde bakıcılık/bakım ilişkisi geçmişi, cevap vermeyen eş, geri alınamaz/değiştirilemez değişim, diğer ilişkiler ya da spiritüel inançlar aracılığıyla başa çıkma, ilişki üzerinde uzun zamanlı etki ve kişi üzerindeki etki olarak belirlenmiştir.

Naaman vd. (2005) tarafından yapılan ve bağlanma yaralanmaları onarılmasına ilişkin çözüm modelinin kullanıldığı çalışmada, bağlanma yaralanması deneyimlemiş ve 10 seanslık Duygu Odaklı Terapiye dayalı çift terapisi seanslarına devam eden iki çiftin, bağlanma yaralanması çözüm süreçleri karşılaştırılmıştır. Çiftlerin her birinin bağlanma yaralanması değişim sürecini incelemek için iş analizi yöntemi kullanılmıştır. Sonuçlar; bağlanma yaralanması onarılmamış çiftlerin müdahale sürecine ilişkin beklenen değişim sürecinden belirgin şekilde farklılıklar gösterdiklerini ve bağlanma yaralanması onarılmış çiftlerin bağlanma yaralanması çözüm sürecine ilişkin beklenen değişimlere daha benzer bir süreç izlediklerini göstermiştir. Aynı çözüm modelinin kullanıldığı Makinen ve Johnson (2006) tarafından yapılan çalışmada bağlanma yaralanması çözüm modelinin bağlanma yaralanması onarılmış çiftleri, bağlanma yaralanması onarılmamış çiftlerden ayırdığını doğrulamak amaçlanmış ve bu amaçla iş analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada bağlanma yaralanması deneyiminin özelliklerini gösteren 24 çift ortalama 13

seans DOT'a dayalı çift terapisine devam etmiştir. Müdahalenin sonunda 24 çiftin 15'i bağlanma yaralanması onarılmış olarak nitelendirilmiştir. Tüm çiftlerin terapi süresince devam eden oturumları arasından en iyi oturum bölümleri deşifre ve analiz edilmiştir. Analizler sonucunda bağlanma yaralanması onarılmış çiftlerin, bağlanma yaralanması onarılmamış çiftlerden daha fazla yakınlık ve daha derin deneyim düzeyine ulaştıkları bulunmuştur. Ayrıca bağlanma yaralanması onarılmış çiftler, çift doyumu ve affetmede bağlanma yaralanması iyileşmemiş çiftlere göre daha anlamlı ilerleme kaydetmişlerdir. Çalışmadan elde edilen sonuçlar bağlanma yaralanması çözüm modelinin etkililiğinin desteklendiğini ve DOT aracılığıyla bağlanma yaralanmasına müdahale edilmesinin çiftler için yararlı olduğunu göstermiştir.

Greenberg vd. (2010) tarafından bağlanma yaralarının iyileştirilmesi için, Duygu Odaklı Çift Terapi yaklaşımına dayalı müdahalenin etkililiğini test etmek amacıyla bir çalışma yapılmıştır. Çift terapisti için başvuran ve bekleme listelerinde bulunan 20 çifte, en az iki yıldır çözemedikleri bir ihanet, terk etme ya da hakaretten kaynaklı çözülmemiş öfke ve incinmeyi çözmeye yardım etmek için 10 – 12 seanslık müdahale sunulmuştur. Müdahale sonucunda çiftlerin bekleme dönemine kıyasla terapi döneminde tüm sonuç ölçümlerinden anlamlı şekilde daha iyi oldukları görülmüştür. Müdahale sonucunda affetme süreci içerisinde ancak sürecin farklı aşamalarında olan çiftlerden on birinin eşlerini tamamen affettiği; altısının affetme sürecinin sonuna yakın bir aşamada olduğu ve üç çiftin ise henüz affetme sürecinin başında olduğu saptanmıştır. Sonuçlar, Duygu Odaklı Terapinin kısa zamanda bağlanma yaralanmasını azalttığını ve affetmeyi artırdığını, fakat kalıcı değişimi güçlendirmek için ek seansların gerekli olduğunu söylemektedir.

Daha önceki çalışmalarda kullanılan bağlanma yaralanmalarını iyileştirmeye yönelik olarak geliştirilen müdahale modeline ilişkin olarak Halchuk vd. (2010) tarafından yürütülen izleme çalışmasında DOT'a dayalı olarak geliştirilen Bağlanma Yaralanmaları Çözüm Modelinin etkisi değerlendirilmiştir. Bağlanma yaralanması olan DOT almış 12 çiftten, müdahale sonrasında bağlanma yaralanması çözülmüş olarak nitelendirilmiş çiftlerde gözlenmiş yaralanmalara ilişkin önemli ilerlemelerin, üç yıllık izleme sürecinde sürdürülüp sürdürülmediği değerlendirilmiştir. Sonuçlar, bağlanma yaralanmasının şiddetinde azalmanın yanı sıra, çift doyumu, güven ve affetmedeki ilerlemelerin zamanla sürdürüldüğünü göstermiştir. Yürütülen bu izleme çalışması, Bağlanma Yaralanmaları Çözüm Modelinin uzun dönemde yararlı olduğuna ilişkin kanıt sağlamıştır. Bağlanma Yaralanmaları Çözüm Modelinin kullanıldığı bir diğer çalışma ise Zuccarini (2010)

tarafından yapılan doktora tezidir. Bu doktora tezi Bağlanma Yaralanması Çözüm Modelinin etkililiğini araştıran iki çalışmadan oluşmaktadır. Bu kapsamda yapılan ilk çalışmada Bağlanma Teorisi ve DOT çerçevesinde çift ilişkilerinde bağlanma yaralanmalarının çözüm süreci değerlendirilmiş ve anlaşılmaya çalışılmıştır. İkinci çalışmada ise, Bağlanma Yaralanması Çözüm Modeli uygulaması sonucunda danışanların göstermiş olduğu değişimler ve uygulamanın onlarda oluşturduğu değişiklikler incelenmiştir ve modelin geçerliği test edilmiştir. Ayrıca, modelin her bir aşamasında kullanılan önemli DOT müdahaleleri belirlenmiştir.

Sayre, Mccollum ve Spring (2010) ise üvey anne babalar ve üvey kardeşlerin bir arada yaşadığı karışık aileler (Gençtanırım, 2019) üzerine bir çalışma yapmışlardır. Bu çalışmada karışık aile ilişkilerinde deneyimlenen bağlanma yaralanması örüntülerinde kadınların deneyimleri ve bu deneyimlerin karışık ailelerde çift ilişkisi üzerine yansımaları araştırılmıştır. Araştırmada bağlanma yaralanmaları ve karışık ailelere ilişkin literatürde var olan çalışmaların bulguları ve Bağlanma Teorisi temel alınarak geliştirilmiş açık uçlu sorular kullanılarak, karışık aile mensubu ve kendi biyolojik çocukları da olan beş üvey anne ile görüşmeler yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular karışık aile mensubu kadınların deneyimledikleri ilişkisel problemlerin bağlanma yaralanması literatürü ile örtüştüğünü ve bu problemlerin bağlanma yaralanmaları kavramı çerçevesinde ele alınmasının işlevsel olacağını ortaya koyuştur. Daha sonra Zuccarini vd. (2013) tarafından ise Bağlanma Yaralanmaları Çözüm Modeli ile ilgili psikoterapi süreci araştırılmıştır. Bu çalışma kapsamında dokuzu bağlanma yaralanması iyileştirilmiş ve dokuzu bağlanma yaralanması iyileştirilmemiş olmak üzere 18 çifte ilişkin klinik uygulama sürecine ait ses kayıtları kullanılmıştır. Bu doğrultuda danışanların değişim süreci, Bağlanma Yaralanması Çözüm Modelinin geçerliği ve uygulama sürecinin her bir aşamasında kullanılan DOT müdahaleleri incelenmiştir. Bulgular, bağlanma yaralanması iyileşmiş çiftlerin, bağlanma yaralanması iyileşmemiş çiftlerle karşılaştırıldığında iyileşme süreçlerinde daha planlı ve kontrollü, kişilerarası tepkilerinde daha pasif olduklarını göstermiştir. Bağlanma yaralanmaları iyileşmiş danışanlar, bağlanma yaralanması iyileştirilmemiş danışanlara göre oturum içi performanslarında daha iyi ayrılmışlardır. Ayrıca bu çalışma kapsamında başarılı bağlanma yaralanması müdahalesinde kullanılan DOT müdahaleleri de belirlenmiştir.

Bağlanma yaralanmasını onarmak için geliştirilen ve geçerliği farklı çalışmalarda test edilen Bağlanma Yaralanması Çözüm Modeli Chapman ve Caldwell (2012) tarafından

farklı bir örneklem grubu üzerinde, trans çift ilişkilerinde çalışılmıştır. Bu çalışmada trans bireylerin cinsiyet değişim sürecinde trans bireylerin eşlerinde ve ilişkilerinde deneyimledikleri zorluklar göz önünde bulundurularak, bu çiftlerde Bağlanma Yaralanması Çözüm Modelinin kullanımının uygun olup olmadığını değerlendirmişlerdir. Daha önce heteroseksüel çift ilişkilerinde geçerliği test edilen Bağlanma Yaralanması Çözüm Modelinin trans bireyler için kullanılması için birtakım değişiklikler ve uyarlamalar yapılmasına ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. Cannon ve Boccone (2019) da Bağlanma Yaralanmaları Çözüm Modelini farklı bir örneklem grubu üzerinde, biseksüel bireyler üzerinde çalışmışlardır. Bu doğrultuda biseksüel bireylerin eşlerine biseksüel olduklarını açıkladıklarında gerçekleşen bağlanma yaralanmalarının fark edilmesi ve DOT dayalı Bağlanma Yaralanmaları Çözüm Modelinin bu yaralanmaları iyileştirmede kullanılabilirliğini değerlendirdikleri derleme bir çalışma yapmışlardır. Çalışmada biseksüel bireylerin gerek heteroseksüel bireyler gerekse de homoseksüel bireyler tarafından birtakım baskı, dışlama ve zorluğa maruz bırakıldıklarından, bu bireylerin homoseksüel bireylerin yaşadıklarının ötesinde zorluklar yaşadıklarından söz edilmektedir. Ayrıca Bağlanma Yaralanmaları Çözüm Modelinin biseksüel bireylerin onların biseksüel olmayan (heteroseksüel ya da homoseksüel) eşleri ile ilişkilerinde deneyimledikleri bağlanma yaralanmalarının çözümünde kullanılabileceği ancak uygulama yapacak klinisyenin cinsel yönelim açısından çok küçük bir topluluğu oluşturan bu azınlık grubun yaşadıkları ve karşılaştıkları zorluklar konusunda farkında ve duyarlı olması gerektiği vurgulanmaktadır. Bağlanma Yaralanması Çözüm Modelinin kullanıldığı bir çalışmada Schade ve Sandberg (2012) Bağlanma Yaralanması Çözüm Modelini uygulayarak bir terapist tarafından aldatma sonucu ortaya çıkan bağlanma yaralanması deneyimine nasıl müdahale edildiğini göstermişlerdir. Son olarak, Warach ve Joseph (2019) ise aldatmanın ihanete uğrayan eşleri nasıl etkilediği üzerine derleme bir makale yazmışlardır. Bu çalışmada aldatmanın yaygınlığı, türleri ve ihanete uğrayan eşi nasıl etkilediği ile ilgili literatürde var olan çalışmalardan yola çıkarak bir derleme yapmışlardır ve aldatmanın ihanete uğrayan eş için bağlanma yaralanmasına yol açtığını ortaya koymuşlardır. İhanete uğrayan eşin ihanete dayalı bağlanma travması yaşadığını ifade etmişler ve ihanete dayalı bağlanma yaralanması teriminin travma literatüründe yer almasını önermişlerdir.

Uluslararası literatürde klinik uygulamalar, nitel çalışmalar ve vaka sunumları şeklinde çalışılan bağlanma yaralanmaları ile ilgili ulusal literatürde ise iki çalışma yer almaktadır. İlk olarak Terzi (2014) tarafından bağlanma yaralanmalarına yol açan olayları belirlemek

amacıyla nitel bir çalışma yapılmıştır. Çalışma kapsamında romantik ilişkisi olan 30 kişi ile yapılan görüşmelerde, katılımcılara bağlanma yaralanmaları kavramı tanımlanmış ve böyle bir durumu ilişkilerinde yaşıyor yaşımadıkları, yaşadılarsa ne olduğu, yaşamadılar ise böyle bir durumu yaşamalarına hangi olayların yol açabileceği sorulmuştur. Çalışma sonucunda katılımcıların cevapları doğrultusunda bağlanma yaralanmasına yol açabilecek 27 olay belirlenmiştir. Katılımcılar tarafından en çok ifade edilen olayın yalan söyleme; en az ifade edilen olayın ise ekonomik kısıtlamalar ve alınganlık olduğu görülmüştür. Daha sonra Terzi ve Özbay (2016) tarafından romantik ilişkilerde bağlanma yaralanmalarını belirlemeye yönelik bir ölçek geliştirme çalışması yapılmıştır. Ölçek geliştirme sürecine ilişkin adımlar izlenerek elde edilen Romantik İlişkilerde Bağlanma Yaralanmaları Ölçeği deneme formu en az bir yıllık evli 359 kişiye uygulanmıştır. Elde edilen veriler üzerinden yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda, sosyal bilimler ve davranış bilimleri açısından kabul edilebilir değerlerde bir ölçme aracı elde edilmiştir.

Bağlanma yaralanmaları ile ilgili literatürde var olan çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda kavramın Duygu Odaklı Çift Terapi klinik uygulamalarında keşfedildiği, klinik uygulama çalışmaları kapsamında bağlanma yaralanmalarını iyileştirmeye yönelik Bağlanma Yaralanmaları Çözüm Modeli'nin geliştirildiği, farklı çalışmalarda ve farklı örneklem üzerinde geliştirilen bu modelin geçerliği ve kullanışlılığının test edildiği görülmektedir. Ayrıca ilişkisinde bağlanma yaralanması deneyimi yaşayan bireylerin bağlanma yaralanmaları deneyimlerini anlamaya ve daha derin bir şekilde incelemeye yönelik nitel çalışmalar bulunmaktadır. Kavrama ilişkin bir de ölçek geliştirme çalışması yapıldığı görülürken, bağlanma yaralanmaları kavramına ilişkin nicel bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ruh sağlığı çalışma alanı için yeni bir kavram olan bağlanma yaralanmaları kavramı ile ilişkili olarak literatürde sınırlı sayıda çalışma olduğu ve literatürde önemli bir boşluk olduğu görülmektedir.

Kişilik Özellikleri

Kişilik Kavramı

İngilizce karşılığı “personality” olan kişilik kelimesinin kökü Latince maske anlamında kullanılan “persona” sözcüğünden gelmektedir. Kişilik kelimesinin anlamı Türk Dil Kurumu (TDK, 2020) tarafından “bir kimseye özgü belirgin özellik, manevi ve ruhsal

niteliklerin bütünü; şahsiyet”, “insanlara yakışacak durum ve davranış” ve “bireyin toplumsal hayatı içinde edindiği alışkanlıkların ve davranışların bütünü” olarak açıklanmıştır.

İnsan ile ilgili bilim dallarında ilgi gören ve pek çok bilimsel çalışmaya konu olan kişilik kavramının üzerinde uzlaşmış tek bir tanımı bulunmamaktadır (Burger, 2004, s.22; Yazgan İnanç & Yerlikaya, 2011, s. 2-3). Cattell (1966) tarafından kişilik, bir bireyin belirli durumlar karşısında nasıl davranacağını ortaya koyan yapı olarak tanımlanırken; Cattell ve Butcher (1968) tarafından daha sonra bir bireyin karşı karşıya kaldığı durumlarda vereceği tepkilerin öngörülmesini mümkün kılan özellikler bütünü olarak tanımlanmıştır. Cüceloğlu (1991)’na göre kişilik, bir bireyin iç ve dış çevresine dayalı olarak oluşturduğu ve onu diğerlerinden ayırt eden, tutarlı ve yapılaşmış özelliklerdir. Zimbardo ve Gerrig (1996)’e göre, bireylerin davranışlarını şekillendiren ve zaman, mekân ve koşullardaki değişime rağmen tutarlılık gösteren özelliklerdir. Burger (2004) tarafından kişilik, bir kişinin kendi içsel kaynaklarına dayalı olarak sergilediği birtakım tutarlı davranış kalıpları olarak ifade edilirken; Yazgan İnanç ve Yerlikaya (2011) tarafından da bir bireyi diğer bireylerden ayıran, bireye özgü, tutarlı ve yapılanmış özellikler bütünü olarak ifade edilmiştir.

Kişilik kavramına ilişkin olarak yapılan tanımlamalar göz önünde bulundurulduğunda, tanımlarda birtakım ortak özellikler olduğu dikkat çekmektedir. Bir bireyi diğer bireylerden ayıran özelliklerden oluşması, bir yapı olarak ele alınması, gelişimsel bir bakış açısı ile incelenmesi, tutarlılık ve süreklilik göstermesi kişilik kavramına ilişkin araştırmacılar ve kuramcılar tarafından uzlaşılan ve tanımlarda yer verilen ortak özelliklerdir (Yazgan İnanç & Yerlikaya, 2011, s. 3-4).

Kişilik Kavramının Kuramsal Temelleri

İnsanın, evrendeki en karmaşık varlık olduğu kabul edilmektedir. Tüm yönleri ile karmaşık olan bu varlığın, yine karmaşık bir özelliği olan kişilik de insana ait karmaşık bir özelliktir. Daha önce de değinildiği gibi kişilik kavramı ile ilgili tam olarak üzerinde uzlaşmış bir tanım yoktur. Üzerinde uzlaşılamamış bir kavram olarak bilinen kişiliği açıklamak için de farklı kuram ve yaklaşımlar bulunmaktadır (Yazgan İnanç & Yerlikaya, 2011, s. 5-7). Kişilik kavramını farklı bakış açılarından ele alan ve kişilik kavramının farklı bir boyutunu açıklamaya çalışan temelde altı yaklaşım bulunmaktadır. Bu yaklaşımlar; psikanalitik

yaklaşım, ayırıcı özellik yaklaşımı, biyolojik yaklaşım, insancıl yaklaşım, davranışçı yaklaşım ve bilişsel yaklaşımdır (Burger, 2004, s. 24).

İnsanın karmaşık bir özelliği olan kişiliği açıklamaya çalışan ilk yaklaşım psikanalitik yaklaşımdır ve psikanalitik yaklaşım temelde kişiliği bilinçdışı süreçler ile açıklamaktadır. Bir başka yaklaşım olan ayırıcı özellik yaklaşımı ise, temel olarak bir bireyi diğerlerinden ayıran özelliklerden oluşan ayırıcı özellikler yelpazesi olduğunu ve kişiliğin bu ayırıcı özelliklerin bazılarında oluştuğunu belirtmektedir. Kişiliği açıklamaya çalışan bir diğer yaklaşım biyolojik yaklaşımdır ve kişiliği temel olarak kalıtsal faktörler ve biyolojik süreçlerden yararlanarak açıklamaktadır. İnsancıl yaklaşım, bir bireyi diğerlerinden ayıran özelliklerin, bireysel sorumluluk ve bireyin kendini onaylama duygusundan kaynaklandığını ifade etmektedir. Davranışçı yaklaşım, kişiliği oluşturan tutarlı davranış kalıplarını koşullanmalar ve beklentiler ile açıklamaktadır. Son olarak bilişsel yaklaşım ise, kişiliği bireylerin bilgi işleme süreçleri ile açıklamaktadır (Burger, 2004, s. 24-25).

Bu araştırmada Ayırıcı Özellik Yaklaşımı çatısı altında yer alan “Beş Faktör Kişilik Kuramı” temel alınmıştır.

Beş Faktör Kişilik Kuramı

Daha önce çeşitli kuramcılar tarafından kişiliğin boyutlarını belirlemeye yönelik çalışmalarda kişiliği beş boyutta tanımlayan çok sayıda araştırma yapılmıştır. Costa ve McCrae da kişiliğin boyutlarını belirlemek amacıyla 1980’li yıllarda yürüttükleri çalışmalarda kişiliğe ilişkin beş boyut olduğunu ortaya koymuşlardır. Başlangıçta yalnızca kişiliğin yapısını ortaya koymak amacıyla kişiliği oluşturan boyutları tanımlayan Costa ve McCrae, daha sonra boyutları sadece tanımlamanın yeterli olmadığı kararını vererek bu boyutları açıklamaya çalışmışlardır. Böylelikle Beş Faktör Kişilik Kuramı ortaya çıkmıştır (Yazgan İnanç & Yerlikaya, 2011, s. 286-287).

McCrae ve Costa (2003) tarafından ortaya konulan kişiliğe ilişkin beş boyutun varlığını kanıtlayan çok sayıda çalışma vardır (McCrae, Costa & Busch, 1986; Noller, Law & Comrey, 1987; Peabody & Goldber, 1989; Digman, 1990; Goldberg, 1990; Goldberg, 1992; Feist & Feist, 2008). Ayrıca kişiliği oluşturan beş boyutu ölçmek için de çeşitli ölçme araçları geliştirilmiştir (McCrae & Costa, 1989; Trapnell & Wiggins, 1990; Goldberg, 1992, Hofstee, Raad & Goldberg, 1992; Somer, Korkmaz & Tatar, 2001; Bacanlı, İlhan & Aslan, 2009). Yapılan çalışmalarda kişiliği oluşturan beş boyut farklı

farklı adlandırılmıştır. Bu çalışma kapsamında Bacanlı vd. (2009) tarafından yapılan ölçek geliştirme çalışmasında kullanılan adlandırma kullanılmıştır. Bu doğrultuda kişiliği oluşturan beş boyut şu şekildedir: nevrotiklik, dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk. Aşağıda kişiliği oluşturan bu beş boyutun her biri açıklanmıştır.

Nevrotiklik; temelde duygusal dengesizlik ile şekillenen kişilik boyutudur. Nevrotiklik düzeyi yüksek olan bireyler, yaşamlarında sıklıkla duygusal iniş çıkışlar yaşarlar. Stresli, kaygılı ve özgüveni, benlik saygıları, yaşam doyumları düşük kişilerdir. Kişilerarası ilişkilerde genellikle sorunlar yaşarlar. Nevrotiklik düzeyi düşük olan bireyler ise uyum düzeyi yüksek, sakin, duyguları daha dengeli, yaşamdan daha çok doyum alan, özgüvenleri ve benlik saygıları yüksek kişilerdir (McCrae & Costa, 2003; Burger, 2004, s. 253-255; Yazgan İnanç & Yerlikaya, 2011, s. 287-288).

Dışadönüklük; daha çok kişilerarası ilişkiler bağlamında şekillenen kişilik boyutudur. Dışadönüklük düzeyi yüksek olan bireyler girişken, neşeli, iyimser, arkadaş canlısı, sevecen, güçlü, eğlenceli, sosyal ilişkileri iyi kişilerdir. Dışadönüklük düzeyi düşük ya da başka bir ifade ile içedönük bireyler ise, dışadönük bireylerin tam tersi şekilde çekingen, bireyselliği daha çok seven, utangaç, daha az sosyal kişilerdir (McCrae & Costa, 2003; Burger, 2004, s. 253-255; Yazgan İnanç & Yerlikaya, 2011, s. 287-288).

Deneyime açıklık; daha çok kültürel ve entelektüel ilgiler ile ilgili bir kişilik boyutudur. Deneyime açıklık düzeyi yüksek olan bireyler, yeniliklere açık, entelektüel ilgisi yüksek, hayal gücü gelişmiş kişilerdir. Deneyime açıklık düzeyi düşük olan bireyler, gelenekselci, kısmen tutucu, geleneksel olan ve bilineni tercih eden, kurallara bağlı bireylerdir (McCrae & Costa, 2003; Burger, 2004, s. 253-255; Yazgan İnanç & Yerlikaya, 2011, s. 287-288).

Yumuşak başlılık; temelde bireyin insancıl yönü ile ilgili bir kişilik boyutudur. Yumuşak başlılık düzeyi yüksek olan bireyler, sosyal uyumu yüksek, yardımsever, merhametli, alçakgönüllü, esnek ve duygusal yakınlık kurmada başarılı kişilerdir. Yumuşak başlılık düzeyi düşük bireyler ise, daha çok kendine odaklanan, sosyal uyumu düşük, duygusal yakınlık kurmada daha başarısız ve soğuk kişilerdir (McCrae & Costa, 2003; Burger, 2004, s. 253-255; Yazgan İnanç & Yerlikaya, 2011, s. 287-288).

Sorumluluk, son olarak, bireyin disiplinlilik durumu ile ilgili bir kişilik boyutudur. Sorumluluk düzeyi yüksek bireyler, dikkatli, disiplinli, kararlı, özdenetimi yüksek, etik ilke ve değerlere bağlı kişilerdir. Sorumluluk düzeyi düşük olan bireyler ise, özdenetimi düşük,

dikkatsiz, düzensiz kişiler olarak nitelendirilmektedir (McCrae & Costa, 2003; Burger, 2004, s. 253-255; Yazgan İnanç & Yerlikaya, 2011, s. 287-288).

Ayrıcı Özellik Yaklaşımı çatısı altında ele alınan ve nevroitiklik, dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk olmak üzere beş kişilik özelliği çerçevesinde tanımlanan Beş Faktör Kişilik Kuramı ruh sağlığı alanında çok sayıda çalışmaya konu olmuştur. Çok sayıda değişken ile çalışılan bu yaklaşım ile ilgili olarak literatürde bu çalışma kapsamında ele alınabilecek çalışmalar sunulmuştur.

Literatür incelendiğinde bağlanma stilleri ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkileri inceleyen çok fazla çalışma olmadığı görülmektedir. Shaver ve Brennan (1992) tarafından kişilik özellikleri ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkileri incelemek ve bu iki değişkenin ilişki süresi, doyum, bağlanım gibi bazı ilişkisel değişkenleri yordama gücünü karşılaştırmak amacıyla bir çalışma yapmıştır. Çalışmaya New York State Üniversitesinde öğrenim görmekte olan 242 üniversite öğrencisi katılmıştır. Çalışmanın sonucunda güvenli bağlanan kişilerin, güvensiz bağlanan kişilere göre nevroitiklik düzeylerinin daha düşük olduğu ve dışadönüklük ve yumuşak başlılık düzeylerinin ise daha yüksek olduğu görülmüştür. Deneyime açıklık ve sorumluluk düzeylerinin ise güvenli ve güvensiz bağlanan bireyler arasında farklılık göstermediği görülmüştür. Romantik ilişki değişkenleri açısından bakıldığında ise, kişilik özelliklerinin bu değişkenler için daha genel bir özellik olduğu ve bağlanma stillerinin romantik ilişki değişkenleri için daha özel bir özellik olduğu görülmüştür. Hagekull ve Bohlin (2003) tarafından yapılan çalışmada, bebeklikteki mizaç ve bağlanmaların orta çocukluk dönemindeki kişilik boyutları arasındaki olası ilişkilerin incelenmesi amaçlanmıştır. Dokuz yıl süren bu boylamsal çalışma kapsamındaki veriler 93 çocuktan elde edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda güvenli bağlanmanın orta çocukluk döneminde dışa dönüklüğün gelişmesi için çok önemli olduğu bulgusu elde edilmiştir. Ayrıca bağlanmanın orta çocukluk döneminde yumuşak başlılık ve sorumluluğu yordamadığı ancak nevroitiklik ve deneyime açıklığın yordayıcısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Nofle ve Shaver'ın 2006 yılında yürüttüğü çalışmada ise Shaver ve Brennan (1992) tarafından yürütülen ve bağlanma stilleri, Beş Faktör Kişilik boyutları ve ilişki kalitesi arasındaki ilişkileri inceleyen çalışma özetlenmiş, daha sonra araştırmacılar aynı ölçme araçları ile kendi yürüttükleri çalışmadan elde ettikleri bulguları sunmuş ve kendi bulguları ile Shaver ve Brennan (1992) tarafından elde edilen bulguları karşılaştırmışlardır. Kişilik özellikleri ve bağlanma stilleri bağlamındaki bulgulara bakıldığında Nofle ve Shaver (2006) tarafından elde edilen bulgular ile Shaver ve Brennan (1992) tarafından elde

edilen bulguların büyük ölçüde benzerlikler gösterdiği görülmüştür. Kaçınan ve kaygılı (güvensiz) bağlanma ile nevrotizm arasında olumlu; dışadönüklük, deneyime açıklık ve sorumluluk arasında olumsuz ilişkiler olduğu bulunmuştur. Yumuşak başlılık ile güvensiz bağlanma arasında ise anlamlı bir ilişki olmadığı ortaya konulmuştur. Neustadt, Chamorro-Premuzic ve Furnham (2006) tarafından Beş Faktör Kişilik özellikleri, özsaygı ve bağlanma yönelimi (güvenli-güvensiz) arasındaki ilişkileri incelemeyi amaçlayan bir çalışma yapılmıştır. Araştırma verilerinin 248 yetişkin katılımcıdan elde edildiği bu çalışmadan elde edilen verilere göre, bağlanma yönelimi ile Beş Faktör Kişilik özellikleri arasında anlamlı ilişkiler bulunduğu ortaya konulmuştur. Bakker, van Oudenhoven ve van der Zee (2004) ise Hollandalı göçmenlerin üzerinde bağlanmanın kişilik ve kişilerarası uyum ile ilişkilerini inceleyen bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Bu çalışmaya 847 Hollandalı göçmen katılmıştır. Bu çalışmadan elde edilen bulgular incelendiğinde güvenli bağlanma ile dışadönüklük ve yumuşak başlılık arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu bulunurken; duygusal denge/dengesizlik, sorumluluk ve deneyime açıklık arasında anlamlı ilişkiler bulunamamıştır. Ayrıca güvenli bağlanmanın kişilerarası uyumun önemli bir yordayıcısı olduğu bulgusu da elde edilmiştir. Deniz (2011) tarafından üniversite öğrencilerinin bağlanma stilleri, karar verme stilleri ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla yapılan çalışma Selçuk Üniversitesi'nde öğrenim görmekte olan 567 üniversite öğrencisi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmanın sonuçları incelendiğinde bağlanma stillerinin, karar verme stillerini ve beş faktör kişilik boyutlarını yordadığı görülmektedir. Özellikle nevrotizm, dışadönüklük, deneyime açıklık ve yumuşak başlılık kişilik boyutlarının en önemli yordayıcısının güvenli bağlanma stili olduğu ortaya konulmuştur.

Kişilik özellikleri ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkileri inceleyen çalışmaların yanı sıra literatürde bağlanma stilleri ve Beş Faktör Kişilik Boyutlarının birlikte bağımsız ya da yordayıcı değişken olduğu çok sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde bağlanma stilleri ve kişilik özelliklerinin birlikte yordayıcı değişken olarak üzerindeki etkisinin araştırıldığı değişkenlerden bazılarının pozitif duygu eğilimi (Shiota, Keltner & John, 2006), aşk stilleri (Heaven Da Silva, Carey & Holen, 2004), gönüllülük (Erez, Mikulincer, van Ijzendoorn & Kroonenberg, 2008), psikolojik farkındalık (Beitel & Cecero, 2003) ve romantik kıskançlık (Curun & Çapkın, 2014) olduğu görülmektedir.

Tüm bu çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda Beş Faktör Kişilik özelliklerinin bağlanma stilleri ve güvenli bağlanma ile ilişkili olan bir değişken olduğu görülmektedir.

Çift Uyum

Evlilik ve romantik ilişkiler pek çok alanda, pek çok bilimsel çalışmanın konusu olmuştur. Evlilik uyumu ya da çift uyumu kavramı da bu kavramlardan biridir. Literatürde evlilik uyumu ve çift uyumu kavramlarının birbirinin yerine kullanıldığı görülmektedir. Spainer (1976)'a göre çift uyumu, romantik ilişki yaşamakta olan eşler arasındaki ilişkiye dair çatı bir kavramdır ve doyum, bağlılık, sorunlar, gerilimler, çatışmalar gibi çift olma ile ilgili önemli konuları içermektedir. Erel ve Burman (1995)'a göre de eşler arasındaki uyum; doyum, uyum ve iş birliğinden etkilenen çatı bir kavramdır.

Evlilik ile ilgili çalışılan önemli kavramlardan biri olan çift uyumu çok sayıda çalışmaya konu olmuştur ancak üzerinde uzlaşılmış bir tanımı yoktur. Çift uyumu, Spainer (1976) tarafından çiftin, çift olma ile birlikte değişen yaşam koşullarına ve karşı karşıya kalınan birtakım değişikliklere uyum sağlaması olarak tanımlanmıştır. Sabatelli (1988) ise çift uyumunu, çiftin, yaşamakta oldukları ilişki ve yaşamları ile ilgili önemli konular üzerinde çok fazla anlaşmazlık ve çatışma yaşamamaları olarak tanımlamıştır.

Spainer (1976)'a göre çift uyumu, belirli ölçütler doğrultusunda değerlendirilen bir sürecin sonucudur. Süreci belirleyen ölçütler; eşler arasındaki problemler, gerilimler, kaygılar, doyum ve bağlılık konularındaki görüş birliğidir. Bu ölçütlere dayalı olarak yapılan değerlendirmeler neticesinde görüş birliğinin durumuna göre çift uyumu belirlenebilmektedir. Dyer (1983) de benzer şekilde çift uyumunun bir süreci ifade ettiğini belirtmiştir.

Literatür incelendiğinde çift uyumu kavramının evlilikte çift uyumu ya da evlilik uyumu şeklinde kullanıldığı ve iki kavramın aynı anlamda kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca literatürde çift uyumu kavramını açıklayan bazı modeller bulunmaktadır. Bu çerçevede Spainer ve Lewis (1980) tarafından ortaya konulan “Uyumlu Evlilik Modeli”nde evlilik uyumunu etkileyen üç faktör olduğu belirtilmiştir. Bu faktörler; eşlerin sahip olduğu kişisel ve sosyal kaynaklar, eşlerin yaşam tarzlarından memnuniyet durumları ve evliliğin sağladığı ödüllerdir. Larson (2002) tarafından ortaya konulan “Evlilikte Üçgen Modeli”nde ise evli bireylerin çift uyumuna ilişkin önemli bir çerçeve sunulmaktadır. Bu modelde çift uyumunu belirleyen etkenler üç grupta toplanmaktadır. Bu etkenler; bireysel özellikler, çift özellikleri ve çevresel özelliklerdir. Çift uyumunu etkileyen bireysel özellikler de kendi içerisinde uyumu olumlu yönde ve olumsuz yönde etkileyen özellikler olarak ayrılmaktadır. Çift uyumunu olumlu yönde etkileyen bireysel özellikler; dışadönüklük, esneklik, özgüven, adanmışlık ve aşk iken; uyumu olumsuz yönde etkileyen özellikler ise

başa çıkma becerilerinin yetersizliği, işlevsiz düşünceler, tepkisellik, öfke ve saldırganlıktır. Çift uyumunu etkileyen özellikler de uyumu olumlu yönde ve olumsuz yönde etkileyen özellikler olmak üzere ayrılmaktadır. Çift uyumunu olumlu yönde etkileyen çift özellikleri iletişim becerileri, problem çözme becerileri, yakınlık, güç paylaşımı, uzlaşma iken; olumsuz yönde etkileyen özellik ise negatif iletişim tarzıdır. Son olarak çift uyumunu etkileyen çevresel özelliklere bakıldığında ise kök aile ilişkileri, sağlıklı bireyselleşme ve ayrışma, sosyal destek ve stres kaynaklarının yer aldığı görülmektedir.

Evlilikte uyum hem evlilik ilişkisini deneyimleyen bireyleri hem de evli bireylerin ailelerini ve dolaylı olarak da toplumu etkileyen bir değişkendir (Stack & Eshleman, 1998). Evlilikte uyumu etkileyen çeşitli faktörler bulunmaktadır. Evlilik süresi, evlilikteki çocuk sayısı, ekonomik durum, evliliğin bağlamı (Bradbury vd., (2000), cinsiyet, evlenme biçimi, eğitim durumu (South & Lloyd, 1995), evlilik çatışması (Şendil & Korkut, 2008), sosyal destek (Lichtman, Taylor & Wood, 1988; Gümüşdaş & Ejder Apay, 2016), bağlanma stili (Senchak & Leonard, 1992; Turanlı, 2010; Gündoğan, 2015); obsesif kompulsif bozukluk (Emmelkamp, De Haan & Hoogduin, 1990), akılcı olmayan inançlar (Addis & Bernard, 2002) bu değişkenlerden bazılarıdır.

Evlilikte çiftler arası uyum ya da evlilik uyumu olarak adlandırılan kavram, evli bireylerin evlilik ilişkilerini değerlendirmelerini ve evliliklerinden doyum almalarını belirleyen bir kavramdır. Yetişkin romantik ilişkilerini belirleyen kavramlardan biri de bağlanmadır. Hazan ve Shaver (1987)'a göre, bireylerin bağlanma stilleri ve içsel çalışan modelleri yetişkinlik döneminde romantik ilişkilerindeki duygu, düşünce ve davranışlarını belirlemektedir. Romantik ilişkiler ile ilgili iki önemli değişken olan bağlanma ve çift/evlilik uyumu arasındaki ilişkileri inceleyen çeşitli çalışmalar literatürde yer almaktadır. Özmen ve Atik (2010) tarafından evli bireylerin evlilik uyumlarını yordamada bağlanma stillerinin ve cinsiyetin rolünü araştırmayı amaçlayan bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışma için veriler 240 evli bireyden edinilmiştir. Edinilen veriler üzerinden yapılan analiz sonucunda evli bireylerin bağlanma stilleri ile evlilik uyumları arasında anlamlı ilişkiler olduğu, güvenli bağlanmış bireylerin evlilik uyumlarının daha yüksek olduğu ve kadınların evlilik uyumlarının erkeklerden daha yüksek olduğu sonuçlarına ulaşıldığı görülmüştür. Lussier vd. (1997) tarafından eşlerin bağlanma stilleri, başa çıkma stratejileri ve evlilik uyumları arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla bir çalışma yapılmıştır. Çalışmanın verileri 263 evli çiftten elde edilmiştir. Çalışmanın sonucunda güvenli bağlanma ile görev

odaklı başa çıkma, kaygılı-kararsız bağlanma ile duygu odaklı başa çıkma ve kaçınan bağlanma ile kaçınmacı başa çıkmanın pozitif anlamlı ilişkili olduğu görülmüştür. Ayrıca kadınlarda kaygılı-kararsız bağlanma, güvenli bağlanma ve görev odaklı başa çıkma, eşlerinin evlilik uyumunun yordayıcısıdır. Erkeklerde kaygılı-kararsız bağlanma ve duygu odaklı başa çıkma eşlerinin evlilik uyumunun yordayıcısıdır. Turanlı (2010) tarafından evli bireylerin çift uyumları, bağlanma biçimleri ve benlik saygıları arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaya katılımcı olarak yaşları 35-55 arasında değişen 116 evli birey katılmıştır. Araştırmanın sonucunda, korkulu ve saplantılı bağlanma düzeyi arttıkça çift uyumunun azaldığı, benlik saygısı düştükçe saplantılı bağlanma düzeyinin arttığı görülmüştür. Tutarel-Kışlak ve Çavuşoğlu (2006) tarafından bağlanma biçimleri, evlilik uyumu, benlik saygısı ve yüklemeler arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla bir çalışma yapılmıştır. Çalışma verileri araştırmaya katılmaya gönüllü 100 evli çiftten elde edilmiştir. Çalışmanın sonucunda evlilik uyumları yüksek olan bireylerin güvenli bağlanmış bireyler olduğu görülmüştür. Evlilik uyumu en düşük olanlar ise korkulu bağlanmış bireylerdir. Ayrıca güvenli bağlanmış kişilerin benlik saygılarının ve özgüvenlerinin yüksek olduğu, bağlanma biçimlerinin cinsiyete göre farklılaşmadığı ve yüklemelerin de evlilik uyumunun yordayıcılarından olduğu bulguları bu araştırmadan elde edilmiştir. Sonuç olarak güvenli bağlanma stiline sahip evli bireylerin evlilik uyum düzeylerinin daha yüksek olduğu literatürde var olan çalışmalar ile ortaya konulmuştur.

Bu çalışma kapsamında ele alınan değişkenler biri olan kişilik özelliklerinin bireylerin çift/evlilik uyumları ile ilişkisini inceleyen çalışmalar incelenmiştir. Nemecek ve Olson (1999) tarafından eşlerin Beş Faktör Kişilik Özellikleri benzerlikleri ile evlilik uyumları arasındaki ilişkileri inceleyen bir çalışma yapılmıştır ve çalışmaya 99 evli çift katılmıştır. Yapılan analizler sonucunda eşlerin Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin benzerlikleri ile evlilik doyumları arasında anlamlı ilişkiler olduğu bulunmuştur. Bouchard vd. (1999) tarafından kişilik özelliklerinin evlilik uyumuna katkısını araştırmak amacıyla bir çalışma yapılmıştır. Araştırma verileri 446 çiftten edinilmiştir ve yapılan analizler sonucunda hem erkeklerde hem de kadınlarda kişilik özelliklerinin evlilik uyumunun önemli bir yordayıcısı olduğu görülmüştür. Evlilik uyumu üzerinde kişilik özelliklerinin katkısı olduğu, en çok katkısı olan kişilik özelliğinin nevrozizm olduğu görülmüştür. Tuzcu (2017) tarafından evli bireylerin kişilik özellikleri ile evlilik uyumları ve evlilik doyumları arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla bir çalışma yapılmıştır. Çalışmaya 250 evli birey katılmıştır. Araştırmanın sonuçları incelendiğinde, evlilik uyumunun Beş Faktör Kişilik

Özelliklerinden nevrotizm ile negatif yönde; deneyime açıklık ve yumuşak başlılık ile pozitif yönde anlamlı ilişki gösterdiği bulunmuştur. Evlilik doyumunun ise Beş Faktör Kişilik Özelliklerinden nevrotizm ile negatif yönde; yumuşak başlılık ile pozitif yönde anlamlı ilişki gösterdiği sonucu elde edilmiştir.

Bireylerin evlilik ilişkilerinin değerlendirilmesine ilişkin önemli bir değişken olan çift uyumuna ilişkin literatürün bu çalışmanın değişkenleri çerçevesinde özetlenmesinden yola çıkılarak evli bireylerin çift uyumları üzerinde bağlanma stillerinin ve kişilik özelliklerinin etkili olabileceği söylenebilir.

Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Aileler

Fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal özellikleri bakımından akranlarından farklı gereksinimleri olan bireyler “özel gereksinimli bireyler” olarak adlandırılmaktadır (Kargın, 2004). Özel gereksinimli birey kavramı, farklı tanı gruplarını içeren çatı bir kavram olarak kullanılmaktadır. Zihinsel yetersizlik, görme yetersizliği, işitme yetersizliği, bedensel yetersizlik, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, otizm spektrum bozukluğu, özgül öğrenme güçlüğü gibi çeşitli tanı grupları özel gereksinimli bireyler kavramının altında ele alınmaktadır.

Gerek bireysel anlamda gerekse çift olarak çocuk sahibi olmak yaşamın önemli bir dönüm noktasıdır (Özgüven, 2001). Yeni roller ve sorumlulukları beraberinde getiren ebeveynlik rolü, evli çiftler için hem olumlu hem de olumsuz pek çok deneyimi beraberinde getirmektedir. Bebek sahibi olmayı bekleyen her çift sağlıklı bir bebek sahibi olma beklentisi içindedir (Altuğ-Özsoy, Özkahraman & Çallı, 2006). Yeni bir bebeğin katılımı mevcut ailenin yapısını, işlevini ve sistemini tamamen değiştirmektedir. Değişim süreci içinde olan aile, bu süreci dünyaya gelen yeni bir bebeğin sevinci ile birlikte karşılar ve bu sevincin eşlik ettiği süreç zorluklarına rağmen aileyi güçlendirir. Ancak aileye katılan yeni bebeğin özel gereksinimli olduğu durumda, değişim sürecine sevinç değil üzüntü eşlik eder ve sürece ilişkin zorluklar sağlıklı bir bebeğin aileye katılımından daha zorlayıcı olur. Sağlıklı bir bebeğin aileye katılımı bile birtakım stres, zorluk ve kaygıyı beraberinde getirirken, özel gereksinimli bir çocuğun dünyaya gelmesi ve aileye katılması ebeveynleri olumsuz yönde etkileyen, pek çok zorluğu beraberinde getiren bir durumdur (Aral & Gürsoy, 2007). Bir aileye özel bir gereksinimli bir bireyin dâhil olması, aile için bir kriz durumu oluşturmaktadır. Aile bireylerinin özellikle de anne babanın bu kriz durumunu

kabullenmesi ve bu yeni duruma uyum sağlanması zor olmakla birlikte çok önemlidir (Çetinkaya & Öz, 2000).

Özel gereksinimli bir çocuğa sahip olmanın gerek bireysel gerek çift olarak pek çok zorluğu barındırdığı bilinmektedir. Yapılan çalışmalara bakıldığında bireysel anlamda özel gereksinimli çocuğu olan bireylerin sosyal destek algılarının (Ersoy & Çürük, 2009), umutsuzluk düzeylerinin (Avşaroğlu & Gilik, 2017), stres düzeylerinin (İlhan, 2017), iyimserlik ve stresle başa çıkma tutumlarının (Avşaroğlu & Akçeşme, 2018), psikolojik stresin (McGlone, Santos, Kazama, Fong & Mueller, 2002), yaşam kalitesi, umutsuzluk ve yılmazlıklarının (Demiray, 2019) incelendiği çalışmaların olduğu görülmektedir. Çift bağlamında ise özel gereksinimli çocuğu olan bireylerin evlilik yaşamının (Akbaş & Işık, 2019) evlilik doyumunun (Risdal & Singer, 2004; Baş, 2018), evlilik uyumunun (Sarıyıldız, 2017), eş desteği ve evlilik doyumunun (Karaman, 2019) incelendiği görülmektedir.

Bu çalışmanın kapsamı göz önünde bulundurularak özel gereksinimli çocuk sahibi olmanın çift bağlamındaki etkilerini araştıran çalışmalar incelenmiştir. Akbaş ve Işık (2019) tarafından özel gereksinimli çocuk sahibi olan ebeveynlerin evlilik yaşamlarını toplumsal cinsiyet bağlamında incelemek amacıyla bir çalışma yapmışlardır. Özel gereksinimli çocuğu olan 240 ebeveyn üzerinde yürütülen çalışmanın bulgularına göre özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynler arasında toplumsal cinsiyet eşitsizliği bulunduğu görülmüştür. Özel gereksinimli çocuk ile ilgili alınan kararlar, çocuğun bakımı ve bakıma ilişkin iş bölümü konularında toplumsal cinsiyet eşitsizliği olduğu ve özel gereksinimli çocuğun aileye katılımı ile birlikte ebeveynlerin evlilik yaşamının kadının aleyhine şekilde sürdüğü belirlenmiştir. Risdal ve Singer (2004) özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin evlilik uyumlarını inceleyen derleme ve meta analiz çalışması yapmışlardır. Bu çalışma kapsamında özel gereksinimli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin evlilik uyumlarına ilişkin literatürde var olan çalışmalar ve bu çalışmaların bulguları incelenmiştir. Literatüre ilişkin derleme çalışmasında özel gereksinimli çocuk sahibi olmanın evlilik uyumunu olumsuz yönde etkilediğine ilişkin varsayımlar olduğu görülürken, meta analiz sonuçları özel gereksinimli çocuk sahibi olmaya ilişkin varsayımların evlilik uyumu üzerinde daha az etkili olduğunu göstermiştir. Baş (2018) ise, özel gereksinimli çocuk sahibi olan ve normal gelişim gösteren çocuk sahibi olan ebeveynlerin yalnızlık düzeyleri ve evlilik doyumlarını inceleyen bir çalışma yapmıştır. Çalışmaya 49 zihinsel engelli çocuk sahibi, 45 otizmli çocuk sahibi, 56 serebral palsili çocuk sahibi ve 60 normal gelişim gösteren

çocuk sahibi ebeveyn katılmıştır. Yapılan analizler sonucunda özel gereksinimli çocuğu olan ve normal gelişim gösteren çocuğu olan ebeveynlerin evlilik doyumlarının anlamlı şekilde farklılaştığı bulgusu elde edilmiştir. Sarıyıldız (2017) özel gereksinimli çocuk sahibi annelerin evlilik uyumları demografik değişkenler açısından inceleyen bir çalışma yapmışlardır. Bu doğrultuda özel gereksinimli çocuğu olan 108 annenin katılımı ile elde edilen veriler üzerinden yapılan analizler sonucunda özel gereksinimli çocuk sahibi annelerin evlilik uyumlarının annelerin çalışma durumuna göre farklılaştığı; yaş, eğitim durumu, evlenme biçimi, evlilik süresi, sahip olunan çocuk sayısı, meslek, özel gereksinimli çocuğun tanısı ve gelir düzeyine göre farklılaşmadığını sonucu elde edilmiştir. Son olarak Karaman (2019) ise özel gereksinimli çocuğu olan ve normal gelişim gösteren çocuğu olan ebeveynlerin algıladıkları eş desteği ve evlilik doyumlarını inceleyen bir çalışma yapmışlardır. Bu doğrultuda 209'u özel gereksinimli çocuk sahibi, 181'i normal gelişim gösteren çocuk sahibi toplam 390 ebeveyn ile yürütülen çalışmadan elde edilen bulgulara göre normal gelişim gösteren çocuk sahibi olan ebeveynlerin algıladıkları eş desteği ve evlilik doyumunun, özel gereksinimli çocuk sahibi olan ebeveynlere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca hem normal gelişim gösteren çocuk sahibi hem de özel gereksinimli çocuk sahibi ebeveynlerin algıladıkları eş desteği arttıkça evlilik doyumlarının arttığı görülmüştür.

Özel gereksinimli çocuk sahibi olmanın çift bağlamında etkileri üzerine yapılan çalışmaların sonuçları göz önünde bulundurulduğunda özel gereksinimli bir çocuğun aileye katılımının ebeveynlerin evlilik yaşamı için zorlayıcı olduğu ve birtakım olumsuzluk ve zorluğu beraberinde getirdiği söylenebilir.

BÖLÜM III

ÇALIŞMA I

YÖNTEM

Bu bölümde Evlilikte Bağlanma Yaralanmaları Ölçeği (EBYÖ) geliştirilmesine ilişkin araştırma modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve veri analizi ile ilgili bilgiler verilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma tarama modeli olarak tasarlanmıştır. Tarama modelleri, var olan bir durumu mevcut hali ile betimlemeyi amaçlayan yaklaşımlardır (Karasar, 2009).

Bu doğrultuda yapılacak araştırmanın türü ise, bağlanma yaralanması kavramının kuramsal yapısını ortaya koymaya ve bu kavramı ölçmeyi hedefleyen bir ölçme aracı geliştirmeye yönelik betimsel bir çalışma olarak belirlenmiştir. Betimsel çalışmalar, mevcut bir durumu tanımaya ve tanımlamaya yönelik olarak yapılan çalışmalardır (Erkuş, 2011).

Araştırma Grubu

Evlilikte Bağlanma Yaralanmaları Ölçeği (EBYÖ) geliştirme çalışması kapsamında iki farklı çalışma grubu ile çalışılmıştır. Hem birinci hem de ikinci çalışma grubunun oluşturulmasında, araştırmanın amacına dayalı olarak belirli, sınırlayıcı bireysel özelliklere sahip kişiler üzerinde çalışmaya uygun bir örnekleme yöntemi (Erkuş, 2011; Frankel, Wallen & Hyun, 2012) olan amaçlı örnekleme yönteminden yararlanılmıştır. Erkuş (2011)'a göre, deneme uygulaması için en uygun örnekleme yöntemi amaçlı örnekleme

yöntemidir. Çünkü deneme uygulaması gönüllü katılımcılar ile ve ölçülen özelliğin ranjı dikkate alınarak oluşturulmalıdır.

İlk araştırma grubunu, açımlayıcı faktör analizi (AFA) ve geçerlik – güvenilirlik çalışmaları kapsamında, evlilik süresi en az bir yıl olan, araştırmaya katılmaya gönüllü ve evlilik ilişkisini olumsuz yönde etkileyen kritik bir olay belirten 203 (%70,7) kadın ve 84 (%29,3) erkek olmak üzere toplam 287 kişi oluşturmuştur. Kline (1994)’a göre faktör analizinin yapılabilmesi için 200 kişilik bir örneklem yeterli olmaktadır. Faktör analizi için uygun örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde madde sayısının 5 ya da 10 katı şeklinde bir hesaplama önerilmektedir (Tinsley & Tinsley, 1987; Bryman & Cramer, 2001). Buna göre madde havuzu 42 maddeden oluşan EBYÖ için örneklem büyüklüğünün 204’ten büyük olması gerekmektedir. Bu durumda, 287 kişilik çalışma grubunun AFA yapabilmek yeterli olduğu söylenebilir. EBYÖ geliştirme çalışması kapsamında çalışılan ilk çalışma grubuna ilişkin bilgiler Tablo 1’de verilmiştir:

Tablo 1

EBYÖ Geliştirme Çalışması Birinci Çalışma Grubu

Değişken		N	%	Min	Max	X _{ort}	Ss
Cinsiyet	Kadın	203	70,73				
	Erkek	84	29,27				
	Toplam	287	100				
Yaş		287		22	62	33,95	7,02
Eğitim Düzeyi	İlkokul	0	0				
	Ortaokul	6	2,09				
	Lise	10	3,48				
	Ön lisans / Lisans	158	55,05				
	Lisansüstü	113	39,38				
	Toplam	287	100				
Evlilik süresi		286		1	43	8,19	7,53
Çocuk sayısı	Yok	78	27,18				
	1	116	40,42				
	2	79	27,53				
	3	11	3,83				
	4 ve daha çok	3	1,04				
	Toplam	287	100				

Tablo 1 incelendiğinde, EBYÖ geliştirme çalışması kapsamındaki birinci çalışma grubu 203 (%70,73) kadın ve 84 (%29,27) erkek olmak üzere toplam 287 katılımcıdan oluşmaktadır. Katılımcıların yaşları 22 ile 62 arasında değişmektedir ve yaş ortalamaları

33,95'tir. Katılımcıların altısı (%2,09) ortaokul mezunu, 10'u (%3,48) lise mezunu, 158'i (%55,05) ön lisans/lisans mezunu ve 113'ü (%39,38) lisansüstü mezunudur. Katılımcıların evlilik süreleri bir ile 43 arasında değişmektedir ve evlilik süresi ortalamaları ise 8,19'dur. Katılımcıların 78'inin (%27,18) çocuğu bulunmamaktadır, 116'sının (%40,42) bir çocuğu, 79'unun (%27,53) iki çocuğu, 11'inin (%3,83) üç çocuğu, üçünün (%1,04) ise dört ya da daha fazla sayıda çocuğu bulunmaktadır.

İkinci araştırma grubunu ise AFA ve geçerlik – güvenilir çalışmaları kapsamında elde edilen ölçek yapısını doğrulamak amacıyla yapılan doğrulayıcı faktör analizi (DFA) çalışması kapsamında evlilik süresi en az bir yıl olan, araştırmaya katılmaya gönüllü ve evlilik ilişkisini olumsuz yönde etkileyen kritik bir olay belirten 156 (%66,38) kadın ve 79 (%33,62) erkek olmak üzere toplam 235 kişi oluşturmuştur. Kline (1994)'a göre faktör analizinin yapılabilmesi için 200 kişilik bir örneklem yeterli olmaktadır. Faktör analizi için uygun örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde madde sayısının 5 ya da 10 katı şeklinde bir hesaplama önerilmektedir (Tinsley & Tinsley, 1987; Bryman & Cramer, 2001). Buna göre madde havuzu 19 maddeden oluşan EBYÖ için örneklem büyüklüğünün 190'dan büyük olması gerekmektedir. Bu durumda, 235 kişilik çalışma grubunun DFA yapabilmek için yeterli olduğu söylenebilir. EBYÖ doğrulayıcı faktör analizi çalışması kapsamında çalışılan ikinci çalışma grubuna ilişkin bilgiler Tablo 2'de verilmiştir:

Tablo 2

EBYÖ Geliştirme Çalışması İkinci Çalışma Grubu

Değişken	N	%	Min	Max	X _{ort}	Ss
Cinsiyet	Kadın	156	66,38			
	Erkek	79	33,62			
	Toplam	235	100			
Yaş	235		20	60	33,52	7,78
Eğitim Düzeyi	İlkokul	4	1,70			
	Ortaokul	3	1,28			
	Lise	26	11,06			
	Ön lisans / Lisans	116	49,36			
	Lisansüstü	86	36,60			
	Toplam	235	100			
Evlilik süresi	286		1	42	9,71	8,39
Çocuk sayısı	Yok	46	19,57			
	1	83	35,12			
	2	83	35,12			
	3	23	10,19			
	Toplam	235	100			

Tablo 2 incelendiğinde ikinci çalışma grubunun 156 (%66,38) kadın ve 79 (%33,62) erkek olmak üzere toplam 235 katılımcıdan oluştuğu görülmektedir. Katılımcıların yaşları 20 ile 60 arasında değişmektedir ve yaş ortalamaları 33,52 olarak hesaplanmıştır. Eğitim düzeylerine bakıldığında katılımcıların dördünün (%1,70) ilkokul mezunu, üçünün (%1,28) ortaokul mezunu, 26'sının (%11,06) lise mezunu, 116'sının (%49,36) ön lisans/lisans mezunu ve 86'sının (%36,60) lisansüstü mezunu olduğu görülmektedir. Evlilik süreleri bir ile 42 arasında değişmektedir ve evlilik süresi ortalamaları 9,71'dir. Katılımcılardan 46 (%19,57) kişinin çocuğu yoktur, 83 (%35,12) kişinin bir, 83 (%35,12) kişinin iki, 23 (%10,19) kişinin üç çocuğu bulunmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışma kapsamında veri toplamak amacıyla aşağıdaki ölçme araçları kullanılmıştır:

Kişisel Bilgi Formu: EBYÖ çalışması kapsamında yapılan iki çalışma (AFA ve geçerlik – güvenirlik çalışması ile DFA çalışması) için de araştırmacı tarafından oluşturulan Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Bu form ile katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, meslek, toplam aylık gelir, evlilik süresi, şu anki evliliklerinin kaçınıcı evlilikleri olduğu, çocuk sayısı bilgileri edinilmiştir.

Her iki çalışmada da katılımcılara “*Evlendiğiniz günden itibaren, evliliğinizi olumsuz yönde etkilediğini düşündüğünüz kritik olumsuz bir olay, bir durum, yaşantınız oldu mu? (Düşük yapma, kronik/hayati bir hastalık, bir yakının kaybı, iş değişikliği, yaşanan yer değişikliği/taşınma gibi.) Oldu ise bu nedir?*” şeklinde açık uçlu bir sorulmuştur. Bu soru, literatürde bağlanma yaralanmasının meydana gelebilmesi için evlilik ilişkisinde bir olay yaşanması gerektiğinin belirtilmesi bilgisine dayalı olarak kullanılmıştır.

Evlilikte Bağlanma Yaralanmaları Ölçeği (EBYÖ): Bu çalışma kapsamında Terzi ve Özbay (2016) tarafından geliştirilen Romantik İlişkilerde Bağlanma Yaralanmaları Ölçeği gözden geçirilerek revize edilmiştir. Yapılan çalışmalar sonucunda yeni bir ölçek elde edilmiştir. Ölçeğin geliştirme süreci ve ölçeğin psikometrik özellikleri ile ilgili bilgiler bu çalışmanın sonraki başlıkları altında verilmiştir.

İlişki Doyumu Ölçeği (İDÖ): İDÖ, Hendrick (1988) tarafından geliştirilmiş ve Curun (2001) tarafından Türkçe'ye çevrilip uyarlanmıştır. Orijinalinde beşli Likert tipi derecelendirme ile puanlanan ölçeğin Türkçe uyarlaması yedili Likert tipi derecelendirme ile puanlanmaktadır ve yedi madde ve tek boyuttan oluşmaktadır. 4. ve 7. maddeler ters

puanlanmaktadır. İDÖ'den alınan toplam puanların artması, ilişki doyum düzeyinin arttığını göstermektedir. Hendrick (1988) tarafından ölçek geliştirme çalışması kapsamında İDÖ'nin yapı geçerliliğini test etmek amacıyla Temel Bileşenler Faktör Analizi yapılmıştır. Öz değeri 1'den büyük sadece bir faktör olduğu, bu faktörün varyansın %46'sını açıkladığı, madde toplam korelasyonunun ,57 ile ,76 arasında olduğu görülmüştür. Curun (2001) tarafından yapılan İDÖ'nin Türkçe'ye uyarlama çalışmasında da ölçeğin orijinali ile tutarlı bir şekilde öz değeri 1'den büyük tek bir faktör bulunmuştur ve açıklanan varyans %52 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin güvenirliğini test etmek amacıyla hesaplanan iç tutarlık katsayısı ise ,86 olarak bulunmuştur. Bu çalışma kapsamında ise, İDÖ iç tutarlılık katsayısı ,914 olarak hesaplanmıştır.

Evlilik Hoşnutsuzluğu Ölçeği (EHÖ): EHÖ, Kayser (1996) tarafından geliştirilmiş ve Çelik (2013) tarafından Türkçe'ye çevrilip uyarlanmıştır. EHÖ hem orijinalinde hem de Türkçe uyarlamasında dörtlü Likert tipi derecelendirme ile puanlanmaktadır ve 21 madde ve tek boyuttan oluşmaktadır. 1, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 14, 16 ve 21. maddeler ters puanlanmaktadır. EHÖ'nün tüm maddelerinden alınan puanlar toplanarak evlilik hoşnutsuzluğu puanı elde edilmektedir, toplam puanın artması evlilik hoşnutsuzluğunun arttığı anlamına gelmektedir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 21, en yüksek puan ise 84'tür. Ölçeğin orijinalinin iç tutarlılık katsayısı ,97'dir. Ölçeğin Türkçe uyarlamasının açıklanan varyansı %35,85, iç tutarlılık katsayısı ise ,89 olarak hesaplanmıştır. Bu çalışma kapsamında EHÖ iç tutarlılık katsayısı ,954 olarak hesaplanmıştır.

Verilerin Toplanması

EBYÖ geliştirme çalışması kapsamında iki farklı veri toplama uygulaması yapılmıştır.

İlk olarak EBYÖ deneme formunun oluşturulmasının ardından Kişisel Bilgi Formu, İDÖ ve EHÖ eklenerek veri toplama formu oluşturulmuştur. Oluşturulan veri toplama formu basılı olarak ve çevrimiçi form olarak kullanılmıştır. Basılı ölçek formları, araştırmacı tarafından araştırma ile ilgili bilgilendirmenin yapılmasının ardından çalışmaya katılmayı kabul eden kişilere kapalı zarflar içerisinde verilirken; çevrimiçi anket formları araştırmacının sosyal medya hesapları üzerinden yaptığı duyurular ile araştırmaya katılmaya gönüllü olduğunu belirten ve evlilik süresi en az bir yıl olan kişilere e-posta aracılığı ile araştırma ile ilgili bilgilendirmenin araştırmacı tarafından yapılmasının ardından gönderilmiştir.

İkinci olarak ise AFA ve geçerlik-güvenirlik çalışması sonrasında elde edilen EBYÖ, Kişisel Bilgi Formu eklenerek veri toplama formu oluşturulmuştur. Oluşturulan veri toplama formu, basılı form olarak çoğaltılmıştır ve araştırma ile ilgili bilgilendirmenin yapılmasının ardından çalışmaya katılmayı kabul eden kişilere kapalı zarflar içerisinde verilmiştir.

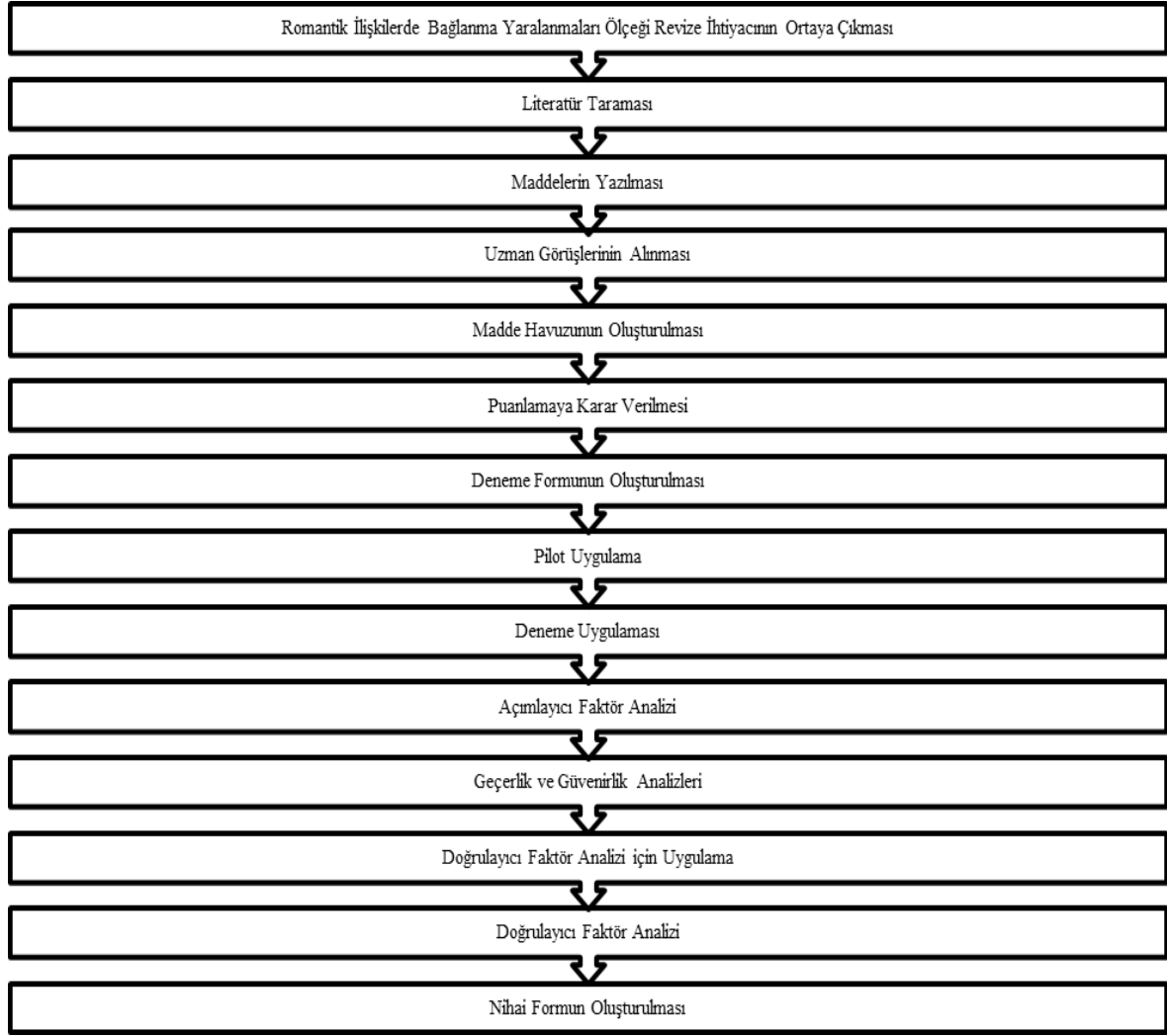
Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

EBYÖ geliştirme çalışması kapsamında AFA ve geçerlik-güvenirlik analizleri ile DFA yapılmıştır.

AFA ve geçerlik-güvenirlik analizlerinde SPSS 21.0 paket programından, DFA’da ise LISREL paket programından yararlanılmıştır.

İşlem Basamakları

EBYÖ geliştirme çalışması kapsamında izlenen işlem basamakları Şekil 4’te verilmiştir:

Şekil 4. EBYÖ Geliştirme Çalışması İşlem Basamakları

Şekil 4’te verilen EBYÖ geliştirme aşamaları aşağıda sırasıyla açıklanmıştır:

Romantik İlişkilerde Bağlanma Yaralanmaları (RİBYÖ) Ölçeği Revize İhtiyacının Ortaya Çıkması: RİBYÖ 2014 yılında Terzi tarafından yürütülen yüksek lisans tez çalışması kapsamında geliştirilmiştir. Bu çalışma kapsamında evli bireylerin bağlanma yaralanmalarını ölçmeye yönelik ölçek geliştirme çalışması yapılmış, ölçeğin psikometrik özellikleri ortaya konulmuştur. Ancak RİBYÖ için DFA ve geçerlik – güvenirlik çalışmaları yüksek lisans tez çalışması kapsamında yapılmamıştır. Daha sonra Terzi tarafından en az bir yıldır evli 375 kişiden elde edilen veriler ile DFA ve geçerlik – güvenirlik çalışması yapılmıştır. Bu çalışma kapsamında yapılan DFA sonuçlarında Terzi (2014) tarafından elde edilen ölçek yapısı doğrulanamamıştır. Bu doktora tez çalışmasının amaçlarından biri, evli bireylerin bağlanma yaralanmalarını ölçmeyi hedefleyen, sosyal bilimler ve davranış bilimleri için kabul edilebilir değerlerde geçerli ve güvenilir bir ölçeği

aracı elde etmektir. Bu doğrultuda biri Rehberlik ve Psikolojik Danışma alanında, biri Ölçme ve Değerlendirme alanında ve biri romantik ilişkiler konusunda akademik çalışmaları olan Psikoloji alanında öğretim üyesi olarak çalışmakta olan üç uzmanın görüşleri alınarak, Terzi ve Özbay (2016) tarafından geliştirilen RİBYÖ'nin gözden geçirilerek, revize edilmesi gerektiğine karar verilmiştir.

Literatür Taraması: RİBYÖ'nin revize edilmesi gerekliliğine karar verilmesinin ardından bağlanma, bağlanma teorisi, travma, duygu odaklı terapi ve bağlanma yaralanmaları literatürleri, yürütülen ölçek geliştirme çalışması bağlamında taranmış ve incelenmiştir.

Maddelerin Yazılması: Literatür taramasının ardından, evli bireylerin bağlanma yaralanmalarını ölçmeye yönelik literatüre dayalı olarak maddeler yazılmış ayrıca RİBYÖ'de yer alan maddelerden ,70 üzeri faktör yük değerine sahip maddeler alınmıştır. Böylelikle evli bireylerin bağlanma yaralanmalarını ölçmeye yönelik yeni ölçme aracı için 75 madde elde edilmiştir. Elde edilen 75 maddeye ilişkin bilgiler Tablo 3'te verilmiştir:

Tablo 3

Evli Bireylerin Bağlanma Yaralanmalarını Ölçmeye Yönelik Maddeler

1. Bu olaydan sonra eşime eskisi kadar güvenemiyorum.	“They are considered traumatic in that they induce overwhelming fear and helplessness and, if not resolved and healed, severely limit trust and intimacy.” (Johnson, 1996, s. 268)
2. Bu olaydan sonra kendimi eşime eskisi kadar yakın hissedemiyorum.	
3. Bu olaydan eşime olan güven duygumu sarstı.	
4. Bu olaydan sonra eşimle birbirimizden uzaklaştığımızı düşünüyorum.	
5. Bu olaydan sonra, eşim için her şeyi göze alamayacağımı düşünüyorum.	“These incidents, which have been perhaps referred to before in previous sessions as a general hurt, then arise in the manner of a traumatic flashback and block engagement and risk taking.” (Johnson, 1996, s. 269)
6. Ne olursa olsun, eşim için yapamayacağım şey yoktur.	
7. Gerekirse eşim için canımı dahi veririm.	
8. Tekrar kırılma ihtimalim olsa bile, eşime yine aynı şekilde güvenirim.	
9. Evliliğimizin devam etmesi için yapamayacağım şey yoktur.	“Injured partners describe how images and memories of these injuries are easily evoked and create a hypervigilance to possible reoccurrences or reminders.” (Johnson, 1996 s. 268)
10. Eşimle yaşadığımız bu olay olur olmaz zamanlarda aklıma geliyor.	
11. Gün içerisinde herhangi bir sıradan olay ya da nesne bana o olayı hatırlatabiliyor.	
12. Eşimle yaşadığımız bu olay aklımdan hiç çıkmıyor.	
13. Bu olayı tekrar tekrar hatırlamak beni huzursuz ediyor.	“They also speak, in the way that echoes the general trauma literature, of numbing Themselves in interactions with their spouse.” (Johnson, 1996, s. 268)
14. Bu olayı hatırlamaktan korkuyorum.	
15. Eşimle benzer bir olay yaşamaktan korkuyorum.	
16. Yaşadığımız bu olayı hatırlama ihtimalim beni tedirgin ediyor.	
17. Eşimle yaşadığımız bu olaya dair hiçbir şey hissetmiyorum.	“They often occurred at particularly critical moments of need when a person was particularly vulnerable. These events may become a touchstone, an incident that, for them, defines the security of the relationship. The attachment injury event serves as an alarm, a warning system that sends the message that the other cannot be trusted to provide security and comfort.” (Millikin, 2000, s. 2-3)
18. Bu olay aklıma geldiğinde duygularım yokmuş gibi hissediyorum.	
19. Eşimle ilişkimize dair hiçbir şey hissetmiyorum.	
20. Bu olaydan sonra ilişkimizin doğasının değiştiğini düşünüyorum	
21. Bu olaydan sonra eşimle birbirimize karşı davranışlarımız değişti.	“An attachment injury was hypothetically defined as clients who entered therapy and became stuck on one significant episode in the relationship that marked a disruption in the level of trust, security, responsiveness and accessibility of partners (Johnson, Personal Communication, 1998)” (Millikin, 2000, s. 26).
22. Eşime ihtiyaç duyduğum her an ulaşabileceğimi biliyorum.	
23. Zor bir durumla karşılaştığımda eşimin benim yanımda olacağımdan eminim.	
24. Eşim her ihtiyaç duyduğumda yanımdadır.	
25. Zor durumda isem, eşim iki eli kanda olsa dahi gelir.	The definition of an attachment injury was when one partner betrayed or broke the trust of the other in a specific incident and that incident became a clinically recurring theme and stuck point of task resolution. (Millikin, 2000, s.38)”
26. Ona ihtiyaç duyduğumda, eşime ulaşamam.	
27. Ne zaman yardımına ihtiyacım olsa eşim ortada yoktur.	
28. Bu olaydan sonra evliliğimize olan inancım sarsıldı.	
29. Bu olaydan sonra evliliğimize olan güvenimi yitirdim.	“The female partner in Couple 3 reported a specific event when she was having a miscarriage and her partner refused to come home from work to help her. She remarked that the miscarriage frightened her and she called for comfort. His refusal to come home marked a feeling of distance between them.” (Millikin, 2000, s.40)”
30. Bu olaydan sonra eşime psikolojik olarak ulaşamadığımı hissediyorum.	
31. Ne zaman ihtiyaç duysam eşim sanki ortadan kaybolur.	
32. İlişkimiz bu olayda takılı kaldı gibi hissediyorum.	
33. Yaşadığımız bu olay ilişkimizi derinden etkiledi.	
34. Yaşadığımız bu olayda eşim beni yapayalnız bıraktı.	
35. Yaşadığımız bu olay eşimle aramıza mesafe koydu.	

Tablo 3 (devam)

Evli Bireylerin Bağlanma Yaralanmalarını Ölçmeye Yönelik Maddeler

36. Yaşadığımız bu olay beni adeta yıktı.	"I was devastated that he was backing out on a very important promise." (Millikin, 2000, s.40)"
37. Bu olaydan sonra eşimle iletişimimiz çok azaldı.	"These couples relate to one another in limited ways, often through defensiveness, reactivity, anger, indifference and rigid attack and defend cycles." (Millikin, 2000, s.55)
38. Eşimle iletişim kurduğumuzda genellikle tartışıyoruz.	
39. Bu olaydan sonra ilişkimizde bir kısır döngüye takılıp kaldığımızı düşünüyorum.	
40. Eşimle çoğu zaman öfke dolu konuşmalarımız oluyor.	
41. Yaşadığımız bu olay benim için yeni yaşanmış gibi canlı ve etkili.	"often reemerge in an alive and intensely emotional manner" (Johnson, Makinen & Millikin, 2001)
42. Bu yaşadıklarımız eşimin suçu.	"This incident sometimes appeared, at first glance, to be relatively insignificant, but it evoked compelling, constricted emotional responses and interaction patterns, such as blame/defend, that blocked further progress." (Johnson, Makinen & Millikin, 2001)
43. Eşim farklı davransaydı, bu olayın sonuçları farklı olurdu.	
44. Bu olaydan sonra eşimle birbirimize yabancılaştık.	
45. Yaşadığımız bu olayda eşim tarafından terk edilmiş gibi hissettim	
46. Bir daha asla eşime eskisi kadar güvenemeyeceğim.	"They spoke of isolation and abandonment" (Johnson, Makinen & Millikin, 2001)
47. Eşimle bir daha asla eskisi gibi olamayacağımızı düşünüyorum.	
48. Eşimin bir daha bana bu şekilde davranmasına fırsat vermeyeceğim.	
49. Eşim için önemli olduğumu hissetmiyorum.	
50. Eşimle bir daha eskisi gibi olamayız.	Terzi ve Özbay, 2016 "Romantik ilişkilerde Bağlanma Yaralanmaları Ölçeği"ndeki .70 ve üzeri faktör yükü olan maddeler
51. Eşimin hayatında önceliğim olduğunu düşünmüyorum	
52. Evliliğe çocuğum için katlanıyorum.	
53. Eşimin bana değer verdiğini düşünmüyorum.	
54. Eşimle paylaştığım şeyler azaldı.	
55. Yaşadığımız sorunlardan dolayı eşimle birbirimizden oldukça uzaklaştık.	
56. Bu olaydan/olaylardan sonra, eşime olan ilgim azaldı.	
57. Bu olayla/olaylarla ilgili olarak eşim, beni anlamak için yeterince çaba göstermiyor	
58. Yaşadıklarımız evliliğimizde onarılamaz bir yara açtı.	Trauma Sonrası Stres Bozukluğu Belirtilerinden yazılan maddeler.
59. Eşimin benimle paylaştığı şeyler azaldı.	
60. Evliliğimizin düzeleceğine dair umudum yok.	
61. Eşimle daha az vakit geçiriyorum	
62. Evliliğe ailem üzülmessin diye katlanıyorum.	
63. Eşimin davranışları/yaptıkları ile daha az ilgileniyorum.	
64. Olayı/olayları hatırlamaktan korkuyorum.	
65. Eşim tarafından tekrar incitilmekten korkuyorum.	
66. Yaşanan bu olayı/olayları hatırlamamaya çalışıyorum.	
67. Bana bu olayı hatırlatan rüyalar görüyorum.	
68. Yaşadığımız bu olay ile ilgili kabuslar görüyorum.	
69. Kendimi gergin ve tedirgin hissediyorum.	
70. Eşime karşı öfke patlamaları yaşıyorum.	
71. Bu olaydan sonra sağlığım bozuldu.	
72. Uyku problemleri yaşıyorum.	
73. Görünür bir neden yokken ağlama krizleri yaşıyorum.	
74. Bu olaydan sonra kişilerarası ilişkimin bozulduğunu düşünüyorum.	Ayrılık Nedenler Ölçeğinden yazılan madde.
75. Eşimle iletişim sorunları yaşıyoruz.	

Uzman Görüşlerinin Alınması: Evli bireylerin bağlanma yaralanmalarını ölçmeye yönelik olarak yazılan 75 maddeye ilişkin olarak uzman görüşü almak amacıyla Evlilikte Bağlanma Yaralanmaları Ölçeği (EBYÖ) Uzman Görüş Formu oluşturulmuştur. EBYÖ Uzman Görüş Formu; yönerge, bağlanma yaralanmaları kavramına ilişkin kısa bir açıklama ve madde havuzunda yer alan 75 maddeyi içermektedir. EBYÖ Uzman Görüş

Formu; Rehberlik ve Psikolojik Danışma alanında doktora tez aşamasında olan, araştırma görevlisi unvanı ile çalışan ve ölçek geliştirme çalışmaları yapan dört akademisyen, Rehberlik ve Psikolojik Danışma alanında Doçent unvanı ile çalışan, romantik ilişkiler ve yakın ilişkiler konularında çalışmaları olan iki akademisyen, Psikoloji alanında Doçent unvanı ile çalışan, romantik ilişkiler ve yakın ilişkiler konularında çalışmaları olan bir akademisyen, Psikoloji alanında Profesör unvanı ile çalışan, bağlanma ve bağlanma teorisi konularında çalışmaları olan bir akademisyen ve Psikiyatri alanında Doçent unvanı ile çalışan, Duygu Odaklı Çift Terapileri eğitimleri veren ve bu konuda çalışan bir akademisyen olmak üzere toplamda dokuz uzmana gönderilmiştir. Uzmanlardan madde havuzunda yer alan maddeleri; “*Madde ölçülecek özelliği temsil edebiliyor mu?*”, “*Madde hedef kitle tarafından kolayca anlaşılabilir mi?*” ve “*Madde yeteri kadar açık ifade edilmiş mi?*” soruları çerçevesinde her madde için “Uygun”, “Kısmen Uygun” ve “Uygun Değil” ifadelerine göre değerlendirmeleri istenmiştir.

Madde Havuzunun Oluşturulması: Uzmanlardan elde edilen görüşler doğrultusunda 75 madde üzerinde öneriler düzeltmeler, değişiklikler yapılarak madde sayısı 42’ye düşürülmüş ve Romantik İlişkilerde Bağlanma Yaralanmaları Ölçeğinin ismi “Evlilikte Bağlanma Yaralanmaları Ölçeği (EBYÖ)” olarak değiştirilmiştir. 42 maddeden oluşan EBYÖ madde havuzu, son olarak psikometri alanında Profesör unvanı ile çalışan bir akademisyen tarafından incelenmiş, madde ifadeleri üzerinde önerilen düzeltmeler yapılmıştır. EBYÖ madde havuzu 42 maddeden oluşmuştur ve Tablo 4’te verilmiştir:

Tablo 4

EBYÖ Madde Havuzu

1. Bu olaya benzer olaylar yaşayacağımı bilsem bile, eşime yine aynı şekilde güvenirim.
2. Bu olaydan sonra görünür bir neden yokken ağlama krizleri yaşıyorum
3. Bu olaydan sonra eşimle birbirimizden uzaklaştığımızı hissediyorum.
4. Bu olaya rağmen, evliliğimizin devam etmesi için elimden geleni yaparım.
5. Eşimle yaşadığımız bu olay aklımdan çıkmıyor.
6. Bu olaydan sonra evliliğimize olan inancımın sarsıldığını düşünüyorum.
7. Bu olaydan sonra eşimle daha az vakit geçiriyorum.
8. Bu olaydan sonra, eşimin bana değer vermediğini düşünüyorum.
9. Bu olaydan sonra sağlığımın bozulduğunu hissediyorum.
10. Bu olay nedeniyle bir daha asla eşime eskisi kadar güvenemeyeceğim.
11. Yaşadığımız bu olaydan sonra ne hissetmem gerektiğini bilmiyorum.
12. Bu olaydan sonra eşime olan ilgimin azaldığını hissediyorum.
13. Bu olayın sorumlusunun eşim olduğunu düşünüyorum.
14. Bu olaya rağmen, eşim için yapamayacağım şey yoktur.
15. Yaşadığımız bu olayı hatırlama ihtimalinden tedirgin oluyorum.
16. Bu olaydan sonra eşimle daha çok tartışmaya başladığımızı düşünüyorum.
17. Yaşadığımız her sorunu bu olayla ilişkilendiriyoruz.
18. Bu olaydan sonra eşimle birbirimize karşı davranışlarımızın olumsuz yönde değiştiğini hissediyorum.
19. Gün içerisinde herhangi bir olay ya da nesne bana bu olayı hatırlatabiliyor.
20. Bu olayın ardından evliliğimizin düzeleceğine dair umudumun kalmadığını düşünüyorum.
21. Eşimle benzer bir olay yaşamaktan korkuyorum.
22. Bu olaydan dolayı eşime karşı öfke patlamaları yaşıyorum.
23. Yaşadığımız bu olayı aklıma getirmemeye çalışıyorum.
24. Bana bu olayı hatırlatan rüyalar görüyorum.
25. Bu olay aklıma geldiğinde, duygularım yokmuş gibi hissediyorum.
26. Bu olaya rağmen, zor bir durumla karşılaştığımda eşimin benim yanımda olacağından eminim.
27. Bu olay nedeniyle uyku problemleri yaşıyorum.
28. Yaşadığımız bu olayın ilişkimizi derinden etkilediğini düşünüyorum.
29. Yaşadığımız bu olay sonucunda incinmiş hissediyorum.
30. Yaşadığımız bu olayda eşim tarafından terk edilmiş gibi hissediyorum.
31. Yaşadığımız bu olayın evliliğimizde onarılamaz bir yara açtığını düşünüyorum.
32. Bu olaydan sonra eşimle birbirimize karşı yabancılaştığımızı hissediyorum.
33. Bu olaydan sonra ilişkimizde bir kısır döngüye girdiğimizi düşünüyorum.
34. Bu olaya rağmen, eşim her ihtiyaç duyduğumda yanımdadır.
35. Eşim farklı davransaydı, bu olayın sonuçlarının farklı olacağını düşünüyorum.
36. Bu olaydan sonra eşimle bir daha asla eskisi gibi olamayacağımızı düşünüyorum.
37. Bu olaydan sonra eşimin hayatında önemli biri olduğumu hissetmiyorum.
38. Bu olaydan sonra eşimle paylaştığımız şeylerin azaldığını hissediyorum.
39. Bu olayla ilgili olarak eşimin, benim hissettiklerimi anlamak için yeterince çaba göstermediğini düşünüyorum.
40. Yaşadığımız bu olayın, benim için, yeni yaşanmış gibi canlı ve etkili olduğunu düşünüyorum.
41. Bu olaydan sonra, eşim tarafından tekrar incitilmekten korkuyorum.
42. Bu olay nedeniyle kendimi gergin ve tedirgin hissediyorum.

Puanlamaya Karar Verilmesi: Bireylere bir dizi ifade sunularak, bu ifadelere katılıp katılmama durumlarını belirttikleri ölçekler Likert tipi ölçek olarak adlandırılmaktadır (Erkuş, 2012, s.78). Bu ölçme aracında da yazılan maddelere, katılımcıların katılıp katılmama durumları sorulduğu için Likert tipi bir ölçek geliştirilmesine karar verilmiştir. Likert tipi ölçeklerde derecelendirmeler 3, 5, 7, 9, 11’li olabilmektedir (Tavşancıl, 2010,

s.145). Ancak en uygun ve tercih edilen derecelendirme 5’li derecelendirme olduğu için (Tavşancıl, 2010, s.145) genellikle 5’li derecelendirme kullanılmaktadır (Erkuş, 2012, s.78). Bu ölçek için de bu bilgiler göz önünde bulundurularak 5’li derecelendirme kullanılmıştır. EBYÖ için kullanılan 5’li derecelendirmede 1 “Tamamen Katılmıyorum”, 2 “Katılmıyorum”, 3 “Kısmen Katılıyorum”, 4 “Katılıyorum” ve 5 “Tamamen Katılıyorum” anlamına gelmektedir.

Deneme Formunun Oluşturulması: Madde havuzunun oluşturulmasının ve puanlamaya karar verilmesinin ardından, maddeler ölçek formuna dönüştürülmüştür. Literatürde bir kişinin bağlanma yaralanması deneyimlediğine dair göstergelerin ortaya çıkabilmesi için, bir başka ifade ile bağlanma yaralanmasının meydana gelebilmesi için evli bireylerin ilişkilerinde olumsuz olarak algıladığı bir olay yaşamaları gerektiği belirtilmektedir (Johnson vd., 2001). Buna dayalı olarak ölçek formunun başına katılımcıların evlilik ilişkilerinde deneyimledikleri bir olay olup olmadığını, oldu ise bu olayın ne olduğunu soran bir soru eklenmesine karar verilmiştir. Bu doğrultuda “*Evlendiğiniz günden itibaren, evliliğinizi olumsuz yönde etkilediğini düşündüğünüz kritik olumsuz bir olay, bir durum, bir yaşantınız oldu mu? (Düşük yapma, kronik/hayati bir hastalık, bir yakınınızın kaybı, iş değişikliği, yaşanılan yer değişikliği/taşınma gibi) Oldu ise bu olay nedir?*” şeklinde bir açık uçlu soru yazılmıştır. Ölçek formu; açık uçlu soru, ardından bir yönerge ve ardından ölçek maddeleri eklenerek ölçek deneme formu oluşturulmuştur.

Pilot Uygulama: EBYÖ deneme formunun oluşturulmasının ardından, araştırmacı tarafından oluşturulan Kişisel Bilgi Formu ve ölçüt geçerliliği için uygulanılmasına karar verilen İDÖ (Curun, 2001) ve EHÖ (Çelik, 2013) eklenerek uygulama formu oluşturulmuştur. Oluşturulan uygulama formu, çok sayıda kişiye uygulanmadan önce, olası yazım yanlışları, yönergelerin ve maddelerin anlaşılabilirliği, ortalama cevaplama süresinin belirlenmesi gibi ölçek uygulama süreci ile ilgili konuların değerlendirilmesi amacıyla üç kadın üç erkek olmak üzere toplamda altı katılımcıya araştırmacı tarafından yüz yüze uygulanarak pilot uygulama (ön deneme uygulaması) yapılmıştır. Pilot uygulama sonrasında EBYÖ Deneme Formunun başında yer alan açık uçlu soruyu katılımcıların görmediği ve bu yüzden cevaplamadığı fark edilerek, açık uçlu sorunun kişisel bilgi formunun sonuna eklenmesine karar verilmiştir. Ayrıca uygulama formunda yer alan yazım yanlışları düzeltilmiş ve ortalama uygulama süresi 8-10 dakika olarak belirlenmiştir.

Deneme Uygulaması: Pilot uygulamanın ardından son şekli verilen ölçek uygulama formu çoğaltılmış ve Google Formlar üzerinde çevrimiçi anket formu haline getirilmiştir. Basılı

ölçek formları, araştırma ile ilgili bilgilendirmenin araştırmacı tarafından yapılmasının ardından çalışmaya katılmayı kabul eden kişilere kapalı zarflar içerisinde verilirken; çevrimiçi anket formları araştırmacının sosyal medya hesapları üzerinden yaptığı duyurular ile araştırmaya katılmaya gönüllü olduğunu belirten ve evlilik süresi en az bir yıl olan kişilere, araştırma ile ilgili bilgilendirmenin araştırmacı tarafından yapılmasının ardından e-posta aracılığı ile gönderilmiştir. Ölçek formları basılı ve çevrimiçi olmak üzere toplamda 750 kişi tarafından doldurulmuştur. 750 kişiden elde edilen veriler, Kişisel Bilgi Formunda yer alan *“Evlendiğiniz günden itibaren, evliliğinizi olumsuz yönde etkilediğini düşündüğünüz kritik olumsuz bir olay, bir durum, bir yaşantınız oldu mu? (Düşük yapma, kronik/hayati bir hastalık, bir yakının kaybı, iş değişikliği, yaşanan yer değişikliği/taşınma gibi) Oldu ise bu olay nedir?”* sorusuna evliliğini olumsuz yönde etkileyen olumsuz bir olay yaşadığını belirtenler araştırmaya dâhil edilecek ve evliliğini olumsuz yönde etkileyen olumsuz bir olay yaşadığını belirtmeyenler araştırmaya dâhil edilmeyecek şekilde düzenlenmiştir. Bu işlemin ardından 750 veri arasından 309 veri araştırmaya dâhil edilmiştir. Araştırmaya dâhil edilen 309 veri arasından 4 veri, katılımcılar tarafından gelişigüzel doldurulduğu tespit edilerek araştırmaya dâhil edilmemiştir. Bu işlemlerin ardından, SPSS 21.0 paket programına girilmek üzere 309 veri elde edilmiştir.

Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA): Araştırmaya dâhil edilen 309 verinin, ilk olarak AFA yapmak üzere SPSS 21.0 paket programına veri girişleri yapılmıştır. AFA örnekleme duyarlı bir analiz yöntemi olduğu için, veri girişinin ardından verinin AFA için hazırlanması gerekmektedir (Tavşancıl, 2010; Erkuş, 2012; Tabacknick & Fidell, 2015, s.617). Verileri analize hazırlamak amacıyla sırasıyla şu adımların izlenmesi önerilir (Erkuş, 2012; Tabacknick & Fidell, 2015, s.617-619): yanlış veri girişinin kontrol edilmesi, ters puanlanan maddelerin düzeltilmesi, eksik/kayıp verilerin düzeltilmesi ve sapan (uç) değerlerin ayıklanması. Bu doğrultuda ilk olarak veriler kontrol edilerek hatalı veri girişleri düzeltilmiştir. Ardından madde havuzunda yer alan ters maddeler olan 1, 4, 14, 26 ve 34. maddeler düzeltilmiştir. Veri setinde eksik/kayıp değer olmadığı görüldüğü için, bir sonraki adım olan sapan (uç) değerlerin ayıklanması adımına geçilmiştir. Sapan (uç) değer olduğu belirlenen 22 veri, veri setinden çıkarılarak AFA için çalışma grubunda 287 veri kalmıştır. Verinin hazırlanmasının ardından 287 veri ile AFA yapılmıştır.

Geçerlik – Güvenirlik Analizleri: AFA’nın ardından elde edilen yapı üzerinden ölçeğin geçerlik ve güvenilirliğine kanıt oluşturmak amacıyla, madde – toplam korelasyonları, alt –

üst %27'lik grup ortalamalarının karşılaştırılması, ölçüt geçerliği ve Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı hesaplanmıştır. Bu hesaplamaların yapılmasında SPSS 21.0 paket programı kullanılmıştır.

Doğrulamalı Faktör Analizi (DFA): AFA sonucunda elde edilen 19 maddelik ölçek formu, uygulama yönergesi ve Kişisel Bilgi Formu eklenerek DFA için veri toplamak amacıyla kullanılan uygulama formu basılı olarak ve Google Formlar üzerinde çevrimiçi anket olarak oluşturulmuştur. Oluşturulan uygulama formları evlilik süresi en az bir yıl olan ve bu çalışmaya katılmaya gönüllü kişilere dağıtılmıştır. Basılı ölçek formları, araştırma ile ilgili bilgilendirmenin araştırmacı tarafından yapılmasının ardından çalışmaya katılmayı kabul eden kişilere kapalı zarflar içerisinde verilirken; çevrimiçi anket formları araştırmacının sosyal medya hesapları üzerinden yaptığı duyurular ile araştırmaya katılmaya gönüllü olduğunu belirten ve evlilik süresi en az bir yıl olan kişilere, araştırma ile ilgili bilgilendirmenin araştırmacı tarafından yapılmasının ardından e-posta aracılığı ile gönderilmiştir. Ölçek formları basılı ve çevrimiçi olmak üzere toplamda 455 kişi tarafından doldurulmuştur. 455 kişiden elde edilen veriler, Kişisel Bilgi Formunda yer alan *“Evlendiğiniz günden itibaren, evliliğinizi olumsuz yönde etkilediğini düşündüğünüz kritik olumsuz bir olay, bir durum, bir yaşantınız oldu mu? (Düşük yapma, kronik/hayati bir hastalık, bir yakının kaybı, iş değişikliği, yaşanılan yer değişikliği/taşınma gibi) Oldu ise bu olay nedir?”* sorusuna evliliğini olumsuz yönde etkileyen olumsuz bir olay yaşadığını belirtenler araştırmaya dâhil edilecek ve evliliğini olumsuz yönde etkileyen olumsuz bir olay yaşadığını belirtmeyenler araştırmaya dâhil edilmeyecek şekilde düzenlenmiştir. Bu işlemin ardından 455 veri arasından 247 veri araştırmaya dâhil edilmiştir. DFA örnekleme duyarlı bir analiz yöntemi olduğu için, veri girişinin ardından verinin DFA için hazırlanması gerekmektedir (Tavşancıl, 2010; Erkuş, 2012; Tabacknick & Fidell, 2015, s.617). Verileri analize hazırlamak amacıyla sırasıyla şu adımların izlenmesi önerilir (Erkuş,2012; Tabacknick & Fidell, 2015, s.617-619): yanlış veri girişinin kontrol edilmesi, ters puanlanan maddelerin düzeltilmesi, eksik/kayıp verilerin düzeltilmesi ve sapan (uç) değerlerin ayıklanması. Bu doğrultuda ilk olarak araştırmaya dâhil edilen 247 verinin DFA yapmak üzere SPSS 21.0 paket programına veri girişleri yapılmıştır. Ardından yanlış veri girişi olup olmadığı kontrol edilmiş ve yanlış veri girişinin olmadığı belirlenmiştir. Ardından araştırmaya dâhil edilen 247 veri arasından üç veri eksik değer olduğu için araştırmaya dâhil edilmemiştir. Eksik değerlerin veri setinden çıkarılmasının ardından madde havuzunda yer alan ters maddeler olan 10. ve 15. maddeler düzeltilmiştir. Ters

maddelerin düzeltilmesinden sonra uç değeri analizi yapılarak, uç değeri olduğu belirlenen 11 veri de veri setinden çıkarılmıştır. Bu işlemlerin ardından, DFA yapmak üzere 233 veri elde edilmiştir. DFA yapılırken, SPSS 21.0 ve LISREL paket programlarından yararlanılmıştır.

Nihai Formun Oluşturulması: Yapılan analizler sonucunda EBYÖ için nihai ölçek formu oluşturulmuştur.

BÖLÜM IV

ÇALIŞMA I

BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın birinci çalışması olan EBYÖ geliştirilmesine yönelik olarak yapılan analizlere dayalı bulgular ve bulgulara dayalı yorumlar ile ilgili bilgiler verilmiştir.

Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA)

EBYÖ geliştirme çalışmasında ilk olarak ölçek yapısını ortaya çıkarmak amacıyla AFA yapılmıştır. EBYÖ deneme formundan elde edilen verilerin faktör analizi yapmak için uygun olup olmadığını belirlemek amacı ile ilk olarak Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Barlett testleri yapılmıştır. Yapılan bu testlerin sonuçları Tablo 5’te verilmiştir:

Tablo 5

KMO ve Barlett Testi Sonuçları

Keiser-Meyer-Olkin Örneklem Uyum Ölçüsü		0,960
Barlett Küresellik Testi	X ²	9282,731
	Sd	861
	p	0,000

Tablo 5’te görüldüğü gibi, KMO uyum ölçüsü değeri 0,960 olarak hesaplanmıştır. Bu değer faktör analizi için kabul edilebilir değer olan 0,50’nin üzerindedir. KMO değerinin 0,50’den büyük olması kabul edilebilir; 0,50 – 0,70 arası ortalama; 0,70 – 0,80 arası iyi ve 0,80 – 0,90 arası mükemmel ve 0,90 ve üzeri ise harika olarak kabul edilmektedir (Kaiser, 1974; Cenry & Kaiser, 1977). Ntoumanis (2001: s.140.)’e ve Pallant (2005)’a göre ise KMO değerinin 0,60 üzerinde olması kabul edilebilirdir. Ayrıca Barlett Küresellik Testi

ise 9282,731 olarak hesaplanmıştır ve 0,001 düzeyinde anlamlıdır ($X^2_{861}=9282,731$). Verilerin faktör analizine uygun olduğunun kabul edilebilmesi için Barlett Küresellik Testinin anlamlı olması gerekmektedir (Ntoumanis, 2001, s.140). Bu bulgulara göre, EBYÖ deneme formundan elde edilen veriler, faktör analizi yapmak için uygundur.

EBYÖ deneme formundan elde edilen verilerin faktör analizi yapmak için uygun olduğu belirlendikten sonra, deneme formunda yer alan 42 maddeye ilişkin olarak AFA yapılmıştır. Bu faktör analizi yapılırken faktör çıkarma yöntemlerinden Principal Axis Factoring kullanılmıştır. Ayrıca kuramsal olarak ölçek maddelerinin birbiri ile ilişkili olduğu düşünüldüğü için eğik döndürme (Tabacknick & Fidell, 2015, s. 614, 630) yöntemlerinden Promax döndürme yöntemi kullanılmıştır. Yapılan ilk AFA sonucunda öz değeri 1'den fazla beş faktör olduğu ve beş faktörün varyansın %58,583'ünü açıkladığı görülmüştür. Birden fazla faktöre yük veren ve faktör yükleri arasındaki fark ,20'den küçük olan maddeler ve ardından faktör yükü ,32'den düşük olan maddeler ölçekten çıkarılarak analiz tekrar yapılmıştır. Yapılan AFA sonucunda 19 maddeden oluşan iki faktörlü bir ölçek yapısı elde edilmiştir. Elde edilen ölçek yapısına ilişkin bulgular Tablo 6'da verilmiştir:

Tablo 6

Elde Edilen Ölçek Yapısına İlişkin Bulgular

Madde No	Maddeler	Faktör 1	Faktör 2
32	Bu olaydan sonra eşimle birbirimize karşı yabancılaştığımızı hissediyorum.	,840	
36	Bu olaydan sonra eşimle bir daha asla eskisi gibi olamayacağımızı düşünüyorum.	,813	
30	Yaşadığımız bu olayda eşim tarafından terk edilmiş gibi hissediyorum.	,807	
38	Bu olaydan sonra eşimle paylaştığımız şeylerin azaldığını hissediyorum.	,791	
33	Bu olaydan sonra ilişkimizde bir kısır döngüye girdiğimizi düşünüyorum.	,773	
20	Bu olayın ardından evliliğimizin düzeleceğine dair umudumun kalmadığını düşünüyorum.	,749	
37	Bu olaydan sonra eşimin hayatında önemli biri olduğumu hissetmiyorum.	,743	
8	Bu olaydan sonra, eşimin bana değer vermediğini düşünüyorum.	,736	
18	Bu olaydan sonra eşimle birbirimize karşı davranışlarımızın olumsuz yönde değiştiğini hissediyorum.	,683	
26	Bu olaya rağmen, zor bir durumla karşılaştığımda eşimin benim yanımda olacağından eminim.	,683	
34	Bu olaya rağmen, eşim her ihtiyaç duyduğumda yanımdadır.	,676	
7	Bu olaydan sonra eşimle daha az vakit geçiriyorum.	,663	
24	Bana bu olayı hatırlatan rüyalar görüyorum.		,876
19	Gün içerisinde herhangi bir olay ya da nesne bana bu olayı hatırlatabiliyor.		,805
42	Bu olay nedeniyle kendimi gergin ve tedirgin hissediyorum.		,732
27	Bu olay nedeniyle uyku problemleri yaşıyorum.		,715
2	Bu olaydan sonra görünür bir neden yokken ağlama krizleri yaşıyorum.		,688
9	Bu olaydan sonra sağlığımın bozulduğunu hissediyorum.		,654
15	Yaşadığımız bu olayı hatırlama ihtimalinden tedirgin oluyorum.		,643
	Özdeğer	9,255	2,381
	Açıklanan Varyans	46,632	10,057
	Toplam Açıklanan Varyans		56,689

Tablo 6 incelendiğinde yapılan AFA sonucunda, ölçekte yer alan 19 maddenin iki faktör altında toplandığı; 12 maddeden oluşan birinci faktörün öz değerinin 9,255, yedi maddeden oluşan ikinci faktörün öz değerinin ise 2,381 olduğu görülmektedir.

Ölçekte yer alan maddelerin madde faktör yüklerine bakıldığında, madde faktör yüklerinin 0,643 ile 0,876 arasında değiştiği görülmektedir. Bir ölçekte yer alan maddelerin madde faktör yüklerinin en az 0,40 düzeyinde olması gerekmektedir (DeVellis, 2003; Field, 2005). Tabacknick ve Fidell (2015)'e ve Comrey ve Lee (1992)'ye göre de madde faktör yüklerinin 0,32'den yüksek olmalıdır. Buna göre, ölçekte yer alan maddelerin, madde faktör yüklerinin iyi düzeyde olduğu söylenebilir.

Ölçekte yer alan ve “bağlanma” olarak adlandırılan birinci faktör varyansın %46,632’sini açıklarken; “travma” olarak adlandırılan ikinci faktör ise varyansın %10,057’sini açıklamaktadır. Elde edilen ölçeğin toplam açıklanan varyansının %56,689 olduğu görülmektedir.

Faktörler Arası Korelasyonlar

AFA yapılarak ölçek yapısı incelenen ve iki faktörden oluşan ölçeğin, daha sonra aynı çalışma grubu üzerinde faktörler arası ilişkileri incelenmiştir. Bu doğrultuda Pearson korelasyon katsayısı hesaplanmıştır ve bağlanma ve travma faktörleri arasındaki korelasyon katsayısı 0,560 olarak bulunmuştur. Buna göre EBYÖ bağlanma ve travma boyutları arasında orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($p<0,01$).

Madde – Toplam Korelasyonları

AFA ile ölçek yapısının belirlenmesinin ve faktörler arası korelasyonların hesaplanmasının ardından, ölçekte yer alan maddelerin ölçülmek istenen özelliği ölçüp ölçmediğini belirlemek amacıyla madde-toplam korelasyonları incelenmiştir. Her bir madde için hesaplanan madde-toplam korelasyonları Tablo 7’de verilmiştir:

Tablo 7

Ölçek Maddelerine İlişkin Madde-Toplam Korelasyonları

Faktörler	Maddeler	X_{ort}	Ss	Madde-toplam korelasyonu
Bağlanma	EBYÖ32	1,93	1,31	,802
	EBYÖ36	1,82	1,21	,696
	EBYÖ30	1,85	1,31	,738
	EBYÖ38	2,04	1,33	,803
	EBYÖ33	1,96	1,33	,801
	EBYÖ20	1,45	,82	,652
	EBYÖ37	1,93	1,36	,635
	EBYÖ8	1,84	1,25	,688
	EBYÖ18	2,19	1,33	,805
	EBYÖ26	1,85	1,28	,469
	EBYÖ34	1,90	1,23	,452
	EBYÖ7	1,97	1,32	,704
Travma	EBYÖ24	1,94	1,25	,471
	EBYÖ19	2,43	1,40	,628
	EBYÖ42	2,72	1,43	,701
	EBYÖ27	2,16	1,38	,574
	EBYÖ2	2,16	1,33	,515
	EBYÖ9	2,48	1,42	,603
	EBYÖ15	2,54	1,50	,528

Tablo 7 incelendiğinde, ölçekte yer alan 19 maddenin ölçülmek istenen özelliği ölçüp ölçmediğini incelemek amacıyla yapılan madde-toplam korelasyon değerlerinin, $r=,452$ ile $r=,805$ arasında değiştiği görülmektedir. Bağlanma faktöründe yer alan maddelerin madde-toplam korelasyon değerleri $r=,452$ ile $r=,805$ arasında değişirken, travma faktöründe yer alan maddelerin madde-toplam korelasyon değerleri $r=,471$ ile $r=,628$ arasında değişmektedir. Ebel (1965)'e göre, madde-toplam korelasyon katsayılarının $r=,40$ üzerinde olması maddenin çok iyi ayırt edici olduğunu göstermektedir. Field (2005)'e göre de madde-test korelasyonlarının $r=,30$ ve üzerinde olması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu durumda ölçek maddelerin madde-toplam korelasyon değerlerinin, maddelerin çok iyi ayırt edici olduğunun, bir başka ifade ile ölçek maddelerinin ölçülmek istenen özelliği ölçtüğü söylenebilir.

Alt-Üst %27'lik Grup Ortalamalarının Karşılaştırılması

AFA sonucu elde edilen 19 maddelik ölçeğin ve ölçek maddelerinin ayırt edicilik gücünü belirlemek amacıyla ölçek toplam puanı ve her bir ölçek maddesi için alt %27'lik ve üst

%27'lik gruplar arasındaki farklar incelenmiştir. Bu gruplar arası farklılıkları incelemek amacıyla hem toplam puanlar ve hem de ölçekte yer alan 19 maddenin her biri için bağımsız gruplar için t testi değerleri hesaplanmıştır. Ölçek toplam puanları ve madde puanları için alt %27'lik ve üst %27'lik grupların karşılaştırmasına ilişkin bağımsız gruplar için t-testi sonuçları Tablo 8'de verilmiştir:

Tablo 8

Toplam puanlar ve madde puanlarına göre alt ve üst %27'lik gruplara ilişkin Bağımsız Testler İçin t-Testi Sonuçları

Maddeler		N	X _{ort}	Ss	T	P
M32	Üst%27	77	3,62	1,11	20,28	,00
	Alt%27	77	1,03	,16		
M36	Üst%27	77	3,20	1,12	16,94	,00
	Alt%27	77	1,01	,11		
M30	Üst%27	77	3,36	1,40	14,61	,00
	Alt%27	77	1,03	,16		
M38	Üst%27	77	3,66	1,05	22,33	,00
	Alt%27	77	1,00	,00		
M33	Üst%27	77	3,65	1,12	20,53	,00
	Alt%27	77	1,01	,11		
M20	Üst%27	77	2,35	1,01	11,73	,00
	Alt%27	77	1,00	,00		
M37	Üst%27	77	3,27	1,32	13,79	,00
	Alt%27	77	1,06	,47		
M8	Üst%27	77	3,10	1,30	13,61	,00
	Alt%27	77	1,05	,22		
M18	Üst%27	77	3,83	,83	27,44	,00
	Alt%27	77	1,07	,30		
M26	Üst%27	77	2,87	1,41	8,09	,00
	Alt%27	77	1,31	,94		
M34	Üst%27	77	2,75	1,21	8,21	,00
	Alt%27	77	1,33	,94		
M7	Üst%27	77	3,44	1,20	17,39	,00
	Alt%27	77	1,03	,23		
M24	Üst%27	77	2,74	1,37	10,48	,00
	Alt%27	77	1,07	,30		
M19	Üst%27	77	3,58	1,22	16,50	,00
	Alt%27	77	1,14	,45		
M42	Üst%27	77	4,07	1,00	20,16	,00
	Alt%27	77	1,31	,65		
M27	Üst%27	77	3,31	1,34	11,84	,00
	Alt%27	77	1,23	,76		
M2	Üst%27	77	3,03	1,41	10,55	,00
	Alt%27	77	1,22	,50		
M9	Üst%27	77	3,71	1,21	16,79	,00
	Alt%27	77	1,21	,50		
M15	Üst%27	77	3,55	1,37	11,74	,00
	Alt%27	77	1,39	,85		
TOPLAM	Üst%27	77	63,10	8,77	40,76	,00
	Alt%27	77	21,49	1,80		

Tablo 8 incelendiğinde her bir madde için alt ve üst grup puanlarının üst grup lehine anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. Bir başka ifade ile her bir madde için üst grup puanları, alt grup puanlarından anlamlı bir şekilde yüksektir. Ayrıca ölçek toplam puanları için alt ve üst grup puanları da üst grup lehine anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Buna göre, ölçekte yer alan her bir maddenin ve ölçeğin bütünüünün ayırt edici olduğu söylenebilir.

Ölçüt Geçerliği

Ölçüt geçerliğine kanıt oluşturabilmek adına, aynı çalışma grubuna İDÖ ile EHÖ uygulanmıştır. EBYÖ ile İDÖ ve EHÖ arasındaki ilişkilere ilişkin Pearsons Momentler Çarpımı korelasyon değerleri Tablo 9’da verilmiştir:

Tablo 9

EBYÖ ile İDÖ ve EHÖ Arasındaki İlişki

	Bağlanma	Travma	EBYÖ_Toplam	İDÖ_Toplam	EHÖ_Toplam
Bağlanma	1				
Travma	,560*	1			
EBYÖ**_Toplam	,933*	,821*	1		
İDÖ***_Toplam	-,767*	-,403*	-,704*	1	
EHÖ****_Toplam	,749*	,363*	,674*	-,886*	1

*p<0,01; **Evlilikte Bağlanma Yaralanmaları Ölçeği; ***İlişki Doyumu Ölçeği; ****Evlilikte Hoşnutsuzluk Ölçeği

Ölçüt geçerliğine kanıt oluşturmak amacı ile hesaplanan Pearsons Momentler Çarpımı Korelasyon değerlerine ilişkin Tablo 9 incelediğinde, EBYÖ’nin bağlanma faktörü ile İDÖ toplam puanları arasında yüksek düzeyde negatif ve anlamlı bir ilişki olduğu ($r=-0,767$, $p<0,01$), EHÖ toplam puanları arasında ise yüksek düzeyde pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu ($r=0,749$, $p<0,01$) görülmektedir. EBYÖ’nin travma faktörü ile İDÖ toplam puanları arasında orta düzeyde negatif ve anlamlı bir ilişki olduğu ($r=-0,403$, $p<0,01$), EHÖ toplam puanları arasında ise orta düzeyde pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu ($r=0,363$, $p<0,01$) görülmektedir. EBYÖ toplam puanları ile İDÖ toplam puanları arasında yüksek düzeyde negatif ve anlamlı bir ilişki olduğu ($r=-0,704$, $p<0,01$) ve EHÖ toplam puanları arasında orta düzeyde pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu ($r=0,674$, $p<0,01$) görülmektedir. Elde edilen korelasyon değerleri göz önünde bulundurulduğunda, ölçüt geçerliğine kanıt oluşturmak amacıyla belirlenen ölçek puanları ile EBYÖ faktör toplam

puanları ve ölçek toplam puanları arasındaki ilişkilerinin beklenen şekilde olduğu ve dolayısıyla ölçüt geçerliğinin sağlandığı söylenebilir.

Ölçek Güvenilirliği

EBYÖ'nin güvenilir bir ölçme aracı olup olmadığını belirlemek amacıyla ölçek faktör toplam puanları ve ölçek toplam puanlarına ilişkin Cronbach alfa güvenilirlik katsayıları hesaplanmıştır. EBYÖ toplam puanları ve bağlanma ve travma faktörlerine ilişkin olarak hesaplanan Cronbach alfa güvenilirlik katsayılarına ilişkin bulgular Tablo 10'da verilmiştir:

Tablo 10

EBYÖ ve Faktörlerine İlişkin Cronbach Alfa Güvenilirlik Katsayıları

	N	Madde Sayısı	Cronbach Alfa
Bağlanma	287	12	,939
Travma	287	7	,882
EBYÖ*_Toplam	287	19	,937

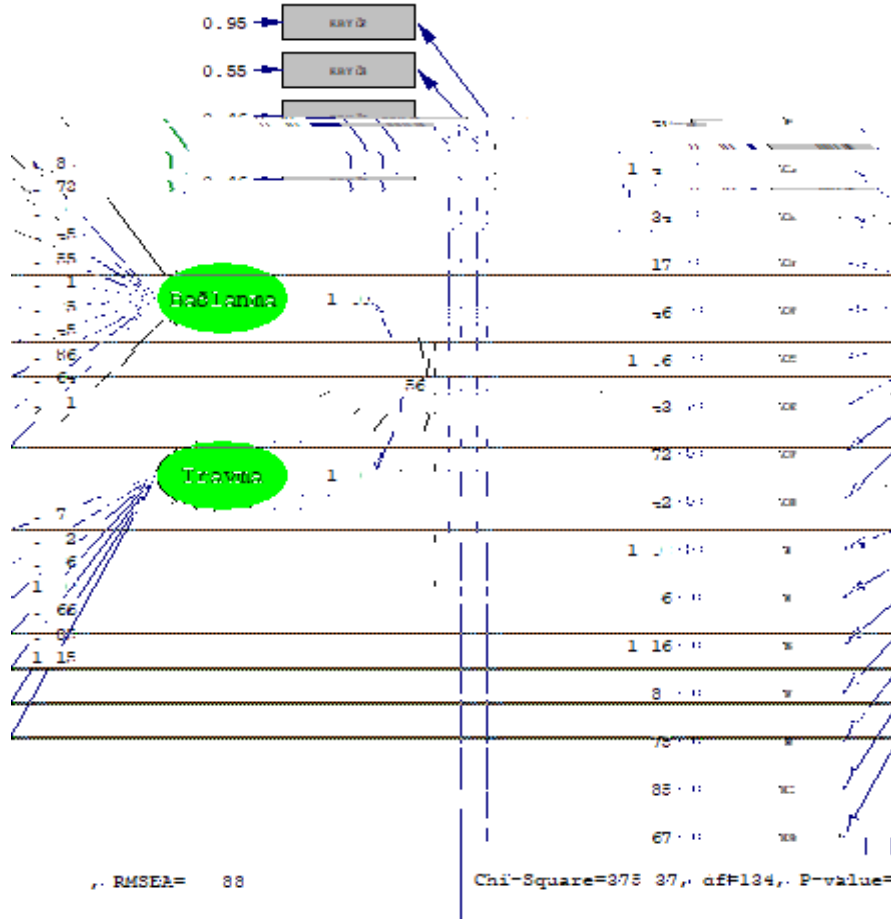
*Evlilikte Bağlanma Yaralanmaları Ölçeği

Tablo 10 incelendiğinde EBYÖ bağlanma faktörünün güvenilirlik katsayısının $Cr\alpha=0,939$; travma faktörünün güvenilirlik katsayısının $Cr\alpha=0,882$ ve EBYÖ'nin güvenilirlik katsayısının $Cr\alpha=0,937$ olduğu görülmektedir. Bir ölçme aracının güvenilir olarak kabul edilebilmesi için Cronbach alfa güvenilirlik katsayısının 0,70 üzerinde olması beklenmektedir (Nunally, 1978; DeVellis, 2003). Bu durumda EBYÖ'nin ve faktörlerinin güvenilir olduğu söylenebilir.

Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA)

AFA sonucunda elde edilen iki boyut ve 19 maddeden oluşan ölçeğin farklı bir çalışma grubu üzerinde DFA yapılarak yapı geçerliği incelenmiştir. Bu doğrultuda bu çalışma grubundan elde edilen veriler kullanılarak ölçeğe ilişkin Chi-square/Degree of freedom (χ^2/df), Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA), Goodness of Fit Index (GFI), Adjusted Goodness of Fit Index (AGFI), Normed Fit Index (NFI) ve Comparative Fit Index (CFI) değerleri model uyum iyiliği indeksleri olarak göz önünde bulundurulmuştur.

DFA yapılmadan önce verilerin ve madde puan dağılımlarının DFA yapmak için uygun olup olmadığı incelenmiştir. Bu doğrultuda 8. madde uç değer (outlier) olduğu için ölçekten çıkarılmıştır. Kalan 18 madde ile iki faktörlü yapıya ilişkin yapılan ilk DFA'ya ilişkin path diyagramı (Şekil 5) ve uyum iyiliği indeksleri (Tablo 11) aşağıda verilmiştir:

Şekil 5. 18 Madde ve 2 faktörlü yapıya ilişkin ilk DFA path diyagramı

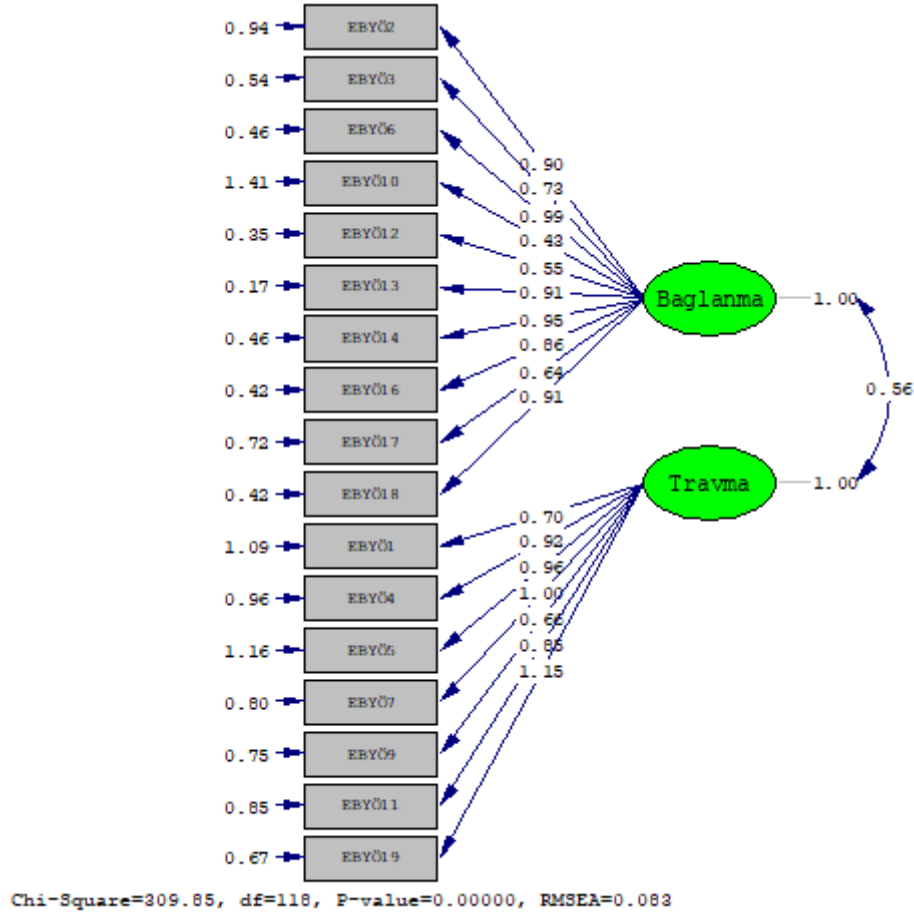
Tablo 11

18 Madde ve 2 Faktörlü Yapıya İlişkin İlk DFA Sonucu Elde Edilen Uyum İyiliği İndeksleri

Model	χ^2/df	RMSEA	GFI	AGFI	NFI	CFI
18 Madde ve 2 Faktör	375,7/134=2,80	,088	,85	,81	,93	,95

Şekil 5 ve Tablo 11 incelendiğinde yapılan ilk DFA sonucunda elde edilen uyum iyiliği indeksleri için kabul edilebilir değerlerin sağlanamadığı görülmektedir (Marcoulides & Schumacher, 2001). Modifikasyon önerileri ve modifikasyon önerilen maddeler incelenmiştir. Modifikasyon önerilen ve yakın anlamlı olduğu görülen madde çiftinden (10

– 15), 15. madde, faktör yükü 10. maddenin faktör yükünden daha düşük olduğu için ölçekten çıkarılmasına karar verilmiştir. 15. maddenin çıkarılmasının ardından doğrulayıcı faktör analizi tekrarlanmıştır. Elde edilen modele ilişkin path diyagramı (Şekil 6) ve uyum iyiliği indeksleri (Tablo 12) aşağıda verilmiştir:

Şekil 6. 2. DFA path diyagramı

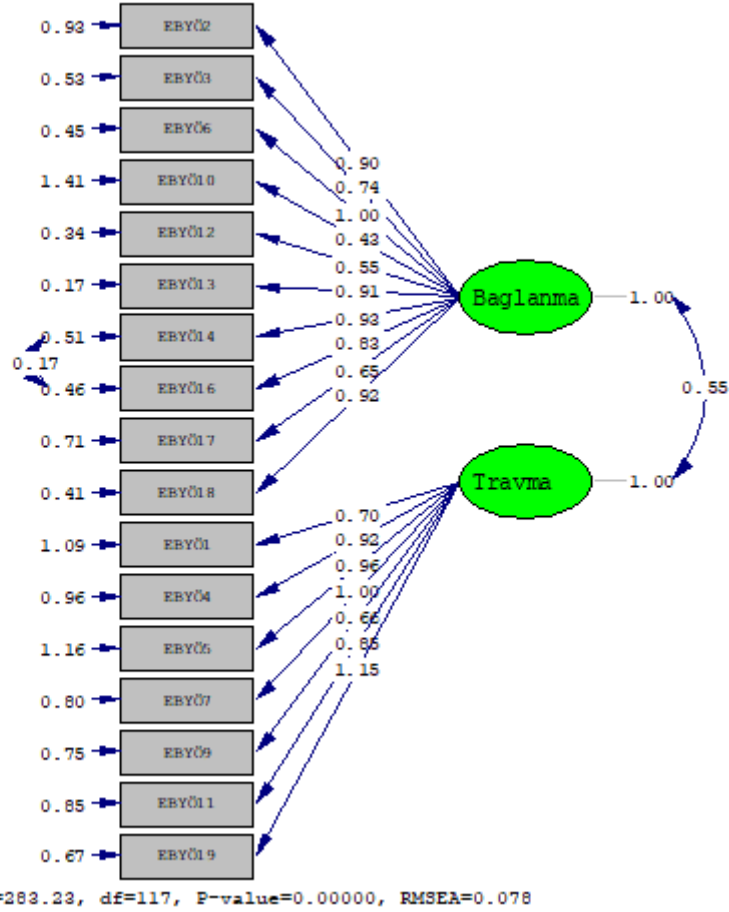
Tablo 12

2. DFA Uyum İyilik İndeksleri

Model	χ^2/df	RMSEA	GFI	AGFI	NFI	CFI
17 Madde ve 2 Faktör	309,85/116=2,67	,083	,87	,83	,94	,96

Şekil 6 ve Tablo 12 incelendiğinde yapılan ikinci DFA sonucunda elde edilen uyum iyiliği indeksleri için kabul edilebilir değerlerin sağlanamadığı görülmektedir (Marcoulides & Schumacher, 2001). Modifikasyon önerileri ve modifikasyon önerilen maddeler incelenmiştir. Modifikasyon önerilen ve yakın anlamlı olduğu görülen madde çiftinin (14 – 16) teorik olarak modelde bulunması gerektiğine karar verilerek iki madde arasına hata

kovaryansı eklenmiştir ve DFA tekrarlanmıştır. Bu modifikasyon işleminin ardından modelin uyum iyiliği indekslerinde iyileşmeler olduğu görülmektedir. Modifikasyon işleminin ardından elde edilen modele ilişkin path diyagramı (Şekil 7) ve uyum iyiliği indeksleri (Tablo 13) aşağıda verilmiştir:

Şekil 7. Son DFA path diyagramı

Tablo 13

Son DFA Uyum İyiliği İndeksleri

Model	χ^2/df	RMSEA	GFI	AGFI	NFI	CFI
17 Madde ve 2 Faktör	283,23/117=2,42	,078	,88	,84	,94	,96

Şekil 7 ve Tablo 13 incelendiğinde yapılan üçüncü DFA sonucunda elde edilen uyum iyiliği indeksleri için kabul edilebilir değerlerin sağlandığı görülmektedir ($\chi^2/df=2,42$; RMSEA=0,078; GFI=0,88; AGFI=0,84; NFI=0,94; CFI=0,96) (Marcoulides &

Schumacher, 2001). Bu durumda, ölçeğin yapı geçerliğinin 17 madde ve iki boyut ile sağlandığı söylenebilir.

BÖLÜM V

ÇALIŞMA II

YÖNTEM

Bu bölümde, özel gereksinimli çocuğu olan evli bireylerin kişilik özellikleri, bağlanma yaralanmaları ve çift uyumları arasındaki ilişkilerin incelenmesine ilişkin araştırma modeli, araştırma grubu, veri toplama araçları, verilerin çözümlenmesi ve yorumlanmasına ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma tarama modeli olarak tasarlanmıştır. Tarama modelleri, var olan bir durumu mevcut hali ile betimlemeyi amaçlayan yaklaşımlardır (Karasar, 2009).

Bu doğrultuda yapılacak araştırmanın türü ise, özel gereksinimli çocuğu olan evli bireylerin kişilik özellikleri, çift uyumları ve bağlanma yaralanmaları arasındaki ilişkileri incelemeye yönelik betimsel bir çalışma olarak belirlenmiştir. Betimsel çalışmalar, mevcut bir durumu tanımaya ve tanımlamaya yönelik olarak yapılan çalışmalardır (Erkuş, 2011; Frankel vd., 2012).

Bu çalışma için kişilik özellikleri yordayıcı değişken, çift uyumu yordanan değişken ve bağlanma yaralanmaları aracı değişken olarak belirlenmiştir.

Araştırma Grubu

Bu çalışma için araştırma grubunun oluşturulmasında araştırmanın amacına dayalı olarak belirli, sınırlayıcı bireysel özelliklere sahip kişiler üzerinde çalışmaya uygun bir örnekleme

yöntemi (Erkuş, 2011; Frankel vd., 2012) olan amaçlı örnekleme yönteminden yararlanılmıştır.

Bu çalışma kapsamında çalışılan araştırma grubuna ilişkin bilgiler Tablo 14'te sunulmuştur:

Tablo 14

Araştırma Grubuna İlişkin Bilgiler

Değişken		N	%	Min	Max	X _{ort}	Ss
Cinsiyet	Kadın	133	79,64				
	Erkek	29	17,37				
	Belirtilmemiş	5	2,99				
	Toplam	167	100				
Yaş		167		23	66	37,54	7,18
Eğitim Düzeyi	İlkokul	41	24,60				
	Ortaokul	27	16,20				
	Lise	50	29,90				
	Önlisans/Lisans	37	22,20				
	Lisansüstü	6	3,60				
	Belirtilmemiş	6	3,60				
	Toplam	287	100				
Evlilik süresi	1-5	13	7,80				
	6-10	37	22,20				
	11-15	50	29,90				
	16-20	29	17,40				
	20 ve daha çok	31	18,60				
	Belirtilmemiş	7	4,20				
	Toplam	167	100				
Çocuk sayısı	1	29	17,40				
	2	67	40,10				
	3	51	30,50				
	4 ve daha çok	9	5,40				
	Belirtilmemiş	11	6,60				
	Toplam	167	100				
Özel Gereksinimli Çocuk	Evet	167	100				
	Hayır	0	0				
	Toplam	167	100				

Tablo 14 incelendiğinde araştırma grubunun 133 (%79,64) kadın, 29 (%17,37) erkek ve cinsiyetini belirtmeyen beş (%2,99) kişi olmak üzere toplam 167 kişiden oluştuğu görülmektedir. Katılımcıların yaşları 23 ile 66 arasında değişmektedir ve yaş ortalamaları 37,54'tür. Eğitim düzeylerine bakıldığında katılımcıların 41'inin (%24,60) ilkokul mezunu, 27'sinin (%16,20) ortaokul mezunu, 50'sinin (%29,90) lise mezunu, 37'sinin (%22,20) ön

lisans/lisans mezunu ve altısının (%3,60) lisansüstü mezunu olduğu görülmektedir, altı (%3,60) katılımcı ise eğitim düzeyini belirtmemiştir. Katılımcılardan 13 (%7,80) kişi 1-5 yıl arası, 37 (%22,20) kişi 6-10 yıl arası, 50 (%29,90) kişi 11-15 yıl arası ve 31 (%18,60) kişi 16 yıldan fazla süredir evlidir ve yedi (%4,20) kişi evlilik süresini belirtmemiştir. Katılımcılarının 29'unun (%17,40) bir çocuğu, 67'sinin (%40,10) iki çocuğu, 51'inin (%30,50) üç çocuğu, dokuzunun (%5,40) dört veya daha fazla çocuğu bulunmaktadır, 11 (%6,60) katılımcı ise çocuk sayısını belirtmemiştir. Ancak tüm katılımcıların en az bir tane özel gereksinimli çocuğu bulunmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışma kapsamında veri toplamak amacıyla aşağıdaki ölçme araçları kullanılmıştır:

Kişisel Bilgi Formu: Bu çalışmada kullanılmak üzere araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Kişisel Bilgi Formu aracılığıyla katılımcıların; yaş, cinsiyet, eğitim durumu, meslek, evlilik süresi, devam eden evliliğinin kaçınıcı evliliği olduğu, çocuk sayısı, özel gereksinimli çocuğa sahip olup olmama durumu, özel gereksinimli çocuğun tanısı, özel gereksinimli çocuğa sahip olmanın eşleri ile aralarındaki ilişkiyi etkileyip etkilemediği ve araştırmaya katılmaya gönüllülük bildirimine ilişkin bilgileri edinilmiştir.

Evlilikte Bağlanma Yaralanmaları Ölçeği: Evlilikte Bağlanma Yaralanmaları Ölçeği (EBYÖ), bu tez çalışması kapsamında geliştirilmiştir. EBYÖ; “bağlanma” ve “travma” olarak adlandırılan iki boyut ve toplamda 17 maddeden oluşmaktadır. Ölçek 5’li Likert tipi dereceleme ölçeği ile puanlanmaktadır. Ölçekte yer alan 2, 3, 6, 9, 11, 12, 13, 14, 15 ve 16. maddeler bağlanma boyutunda ve 1, 4, 5, 7, 8, 10 ve 17. maddeler travma boyutunda yer almaktadır; 9. madde ise ters puanlanmaktadır. Tüm ölçekten alınabilecek en düşük puan “17” ve en yüksek puan “85”tir. Ölçekteki tüm maddelerin tamamının toplanması ile toplam puan elde edilmektedir ve puanlardaki artış, deneyimlenen bağlanma yaralanması düzeyinin arttığını yansıtmaktadır. Ölçeğin açıklanan varyansı bağlanma boyutu için %46,632, travma boyutu için %10,057 ve ölçeğin toplamı için ise %56,689 olarak hesaplanmıştır. İç tutarlılık katsayısı bağlanma boyutu için ,94, travma boyutu için ,88 ve ölçeğin tamamı için ,94 olarak hesaplanmıştır. Bu çalışma kapsamında EBYÖ için gerekli olan, evliliği olumsuz yönde etkileyen yaşam olayı olarak, özel gereksinimli çocuğa sahip olmak belirlenmiştir. Bu çalışma için EBYÖ toplam puanlarına ilişkin iç tutarlılık katsayısı ,86 olarak hesaplanmıştır.

Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi: Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi (SDKT); Bacanlı vd. (2009) tarafından Beş Faktörlü Kişilik Kuramına (Büyük Beşli) dayalı olarak geliştirilmiştir. SDKT; birbirine zıt sıfat çifti şeklindeki 40 maddeden ve “dışadönüklük”, “yumuşak başlılık”, “sorumluluk”, “nevrotizm” ve “deneyime açıklık” olmak üzere beş alt ölçekten oluşmaktadır. Ölçekte iki kutuplu sıfat çiftleri 7’li dereceleme ölçeği ile puanlanmaktadır. Dışadönüklük alt ölçeği 9, yumuşak başlılık alt ölçeği 9, sorumluluk alt ölçeği 7, nevrotizm alt ölçeği 7 ve deneyime açıklık alt ölçeği ise 8 maddeden oluşmaktadır. SDKT’nin beş faktörünün toplam açıklanan varyansı %52,63; her bir alt ölçek için iç tutarlılık katsayısı ise dışadönüklük için ,89, yumuşak başlılık için ,87, sorumluluk için ,88, nevrotizm için ,73 ve deneyime açıklık için ,80 olarak hesaplanmıştır. Bu çalışma için iç tutarlılık katsayısı SDKT’nin boyutlarından nevrotizm için ,62, dışadönüklük için ,84, deneyime açıklık için ,73, yumuşak başlılık için ,97 ve sorumluluk için ,75 olarak hesaplanmıştır.

Çiftler Uyum Ölçeği: Çiftler Uyum Ölçeği (ÇUÖ), Spainer (1976) tarafından geliştirilmiş ve Fışıloğlu ve Demir (2000) tarafından Türkçe’ye çevrilip uyarlanmıştır. ÇUÖ; “çift doyum”, “eşler arası bağlılık”, “eşler arası fikir birliği” ve “duygusal ifade” olarak adlandırılan dört boyut ve toplamda 32 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte yer alan 1 – 22. maddeler 6lı Likert tipi, 23 ve 24. maddeler 5li Likert tipi, 25 – 28. maddeler 6lı Likert tipi derecelendirme ile puanlanmaktadır. 29. ve 30. maddeler iki seçenekli iken, 31. ve 32. maddeler ise verilen seçeneklerden uygun olanın seçilmesi şeklinde cevaplanmaktadır. Tüm ölçekten alınabilecek en düşük puan “0” ve en yüksek puan “151”dir. Ölçekten alınan puanın 98’den düşük olması çift uyumsuzluğunun göstergesi olarak kabul edilmektedir. Ölçekteki tüm maddelerin tamamının toplanması ile toplam puan elde edilmektedir ve puanlardaki artış, ilişki kalite algısının yükseldiğini yansıtmaktadır. Ölçeğin orijinalinde iç tutarlılık katsayısı ,96’dır ve alt boyutların iç tutarlılık katsayıları ,73 ile ,94 arasında değişmektedir. Türkçe uyarlamasında ise ölçeğin tamamı için Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı ,92 iken, alt boyutların iç tutarlık katsayıları ,75 ile ,83 arasındadır. ÇUÖ’nün Türkçe uyarlamasının açıklanan varyansı %45,5 olarak hesaplanmıştır. Bu çalışma için ÇUÖ toplam puanlarına ilişkin iç tutarlılık katsayısı ,94 olarak hesaplanmıştır.

Verilerin Toplanması

Bu çalışma kapsamında veri toplamak için ilk olarak Kişisel Bilgi Formu oluşturulmuştur ve SDKT, EBYÖ ve ÇUÖ eklenerek veri toplama formu oluşturulmuştur. Oluşturulan veri toplama formu basılı olarak ve çevrimiçi form olarak kullanılmıştır. Araştırmacı tarafından

araştırmanın koşullarını içeren duyurular yapılarak araştırma için gerekli ölçütleri karşılayan ve araştırmaya katılmaya gönüllü bireylere ulaşılmaya çalışılmıştır.

Basılı formlar aracılığıyla; Amasya, Samsun, Ankara, İstanbul, Isparta, Yalova ve Tokat'ta özel ve resmi özel eğitim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin velilerine ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda Amasya'da dört özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi ve bir resmi özel eğitim okulu; Amasya Suluova ilçesinde üç özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi ve iki devlet okulu; Amasya Merzifon ilçesinde bir özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi ve bir resmi özel eğitim okulu; Samsun'da bir fizik tedavi merkezi; Isparta'da bir özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi; Tokat Erbaa'da bir resmi özel eğitim okulu, Yalova'da bir resmi özel eğitim okulu; Ankara'da 4 özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi ve İstanbul'da iki özel eğitim ve rehabilitasyon merkezine basılı formlar ulaştırılmıştır. Basılı formlar aracılığıyla toplamda 22 kurum aracılığıyla 477 kişiye ulaşılmıştır. Basılı formlar, ulaşılan özel eğitim kurumları çalışanları aracılığıyla kapalı zarflar içinde ve araştırma ile ilgili bilgilendirmeleri içeren bir sayfalık bir açıklama eklenerek özel gereksinimli çocuğu olan ve araştırmaya katılmaya gönüllü olan evli bireylere ulaştırılmıştır.

Çevrimiçi veri toplama formları araştırmacı tarafından sosyal medya hesapları üzerinden yaptığı duyurular ile ulaşılan, araştırmaya katılmaya gönüllü olduğunu belirten ve özel gereksinimli çocuğu olan evli bireylere araştırma ile ilgili bilgilendirmenin yapılmasının ardından e-posta aracılığı ile ulaştırılmıştır. Çevrimiçi formlar aracılığı ile toplamda 150 kişiye ulaşılmıştır.

Bu çalışma kapsamında veri toplama formları basılı olarak 477 ve çevrimiçi olarak 150 olmak üzere toplamda 627 kişiye ulaştırılmıştır ancak ölçütleri sağlayan ve ölçekte yer alan tüm ölçme araçlarını tamamlayarak veri toplama formlarını geri gönderen kişi sayısı 178 olmuştur. Bu çalışma için veri analiz sürecine başlanırken 178 veri, veri setine dâhil edilmiştir.

Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Bu çalışma kapsamında elde edilen verilerin yapılacak istatistiksel analizler için uygun olup olmadığını değerlendirmek için öncelikle veri seti incelenmiş ve hatalı veri girişleri kontrol edilerek düzeltilmiştir. Bu doğrultuda ilk olarak kayıp veriler kontrol edilmiştir ve analiz sonuçlarını etkileyeceği düşünüldüğü için dört veri, cevaplanmayan madde sayısı

çok olduğu için veri setinden çıkarılmıştır. Analiz sonuçlarını etkilemeyecek kayıp veriler için (%5'in altında ve rastgele dağılmış) aritmetik ortalama yöntemi ile atama yapılmıştır (Mertler & Vannatta, 2005; Tabachnick & Fidell, 2015).

Kayıp değer incelemesinin ardından veri setinde uç değer olup olmadığı ilk olarak z puanları hesaplanarak incelenmiştir. Mertler ve Vannatta'ya (2005) göre, z değerleri +3 ile -3 aralığı dışında kalan değerler uç değer olarak kabul edilmektedir. Bu doğrultuda araştırma verileri incelendiğinde yedi verinin uç değer olduğu belirlenmiştir. Çalışmanın verilerinde cinsiyete göre dengeli bir dağılım olmadığı için, uç değerler cinsiyet açısından da incelenmiş ve cinsiyete göre dağılımdan etkilenmediği görülmüştür ve uç değer olduğu belirlenen yedi veri, veri setinden çıkarılmıştır.

Uç değerlerin de incelenmesinin ardından araştırma için veri toplamak amacıyla kullanılan üç ölçme aracı aracılığıyla elde edilen veriler normallik, homojenlik ve doğrusallık açısından incelenmiştir. Bu doğrultuda ilk olarak, SDKT boyutları (nevrotizm, dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık, sorumluluk), EBYÖ toplam puanları ve ÇUÖ toplam puanları normallik ve homojenlik açısından incelenmiştir. Tek değişkenli normallik koşulunun sağlanıp sağlanmadığını incelemenin yollarından biri basıklık ve çarpıklık katsayılarının incelenmesidir. Normal dağılımdan söz edilebilmesi için dağılıma ilişkin çarpıklık ve basıklık katsayılarının +1 ile -1 aralığında olması gerekmektedir (Mertler & Vannatta, 2005). SDKT boyutları (nevrotizm, dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık, sorumluluk), EBYÖ toplam puanları ve ÇUÖ toplam puanları için hesaplanan çarpıklık ve basıklık katsayıları +1 ile -1 aralığında bulunmuştur ve dağılımların tek değişkenli normallik varsayımını sağladığı görülmüştür.

Normalliğin ardından veriler varyansların homojenliği açısından incelenmiştir. Tek değişkenli homojenlik koşulu, Levene testi aracılığıyla değerlendirilmektedir. Veriler ile yapılan Levene testi sonucunda varyanslar arasındaki farkın manidar olmaması ($p>,05$) varyansların eşit olduğunu, başka bir ifade ile varyansların homojen dağıldığını göstermektedir (Çokluk, Şekercioğlu & Büyüköztürk, 2012). Bu çalışma için SDKT boyutları (nevrotizm, dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık, sorumluluk), EBYÖ toplam puanları ve ÇUÖ toplam puanları varyansların homojenliği açısından değerlendirilmiş ve tüm puanlar için Levene testi sonuçlarının manidar olmadığı görülmüştür ($p>,05$). Bu doğrultuda tüm puanlar için varyansların homojenliği varsayımının karşılandığı görülmüştür.

Homojenlik varsayımının ardından veriler saçılım diyagramları aracılığıyla doğrusallık açısından incelenmiş ve değişkenler arasındaki ikili ilişkilerin doğrusal olduğu görülmüştür. Başka bir ifade ile veri analizi için doğrusallık varsayımının sağlandığı görülmüştür.

Veriler çoklu doğrusal regresyon analizi yapılabilmesi için sağlanması gereken varsayımlar açısından incelenmiştir. Bu doğrultuda çoklu-bağılantılılık durumu ele alınmıştır. Çoklu-bağılantı yordayıcı değişkenler arasında yüksek korelasyon olması durumudur ve çoklu doğrusal regresyon analizinin önemli bir varsayımı yordayıcı değişkenler arasında çoklu-bağılantının olmamasıdır. Çoklu-bağılantılılık olup olmadığını değerlendirmek için yordayıcı değişkenler arasındaki ikili ilişkiler (korelasyon değerleri), tolerans değerleri, varyans büyütme faktörü değerleri ve durum indeks değerleri hesaplanmaktadır. Yordayıcı değişkenler arasında çoklu-bağılantı olmaması varsayımının sağlandığını söyleyebilmek için yordayıcı değişkenler arasındaki korelasyon değerlerinin 0,80'den küçük, tolerans değerlerinin 0,20'den büyük, varyans büyütme faktörü (VIF) değerlerinin 10'dan düşük ve durum indeks (CI) değerlerinin 30'dan küçük olması gerekmektedir (Büyüköztürk, 2008). Bu çalışma için yordayıcı değişkenler arasındaki ikili korelasyon değerleri hesaplanmış ve yordayıcı değişkenler arasındaki ikili ilişki (korelasyon) değerlerinin 0,199 ile 0,326 arasında değiştiği; tolerans değerlerinin 0,420 ile 0,852 arasında değiştiği; varyans büyütme faktörü (VIF) değerlerinin 1,174 ile 2,379 arasında değiştiği ve durum indeks (CI) değerlerinin ise 1,000 ile 25,765 arasında değiştiği görülmüştür. Elde edilen değerler önerilen değerler ile karşılaştırıldığında bu çalışma için çoklu-bağılantılılık olmadığı ve varsayımların sağlandığı görülmüştür.

Bu araştırmanın amaçları doğrultusunda elde edilen verilerin analizinde Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı, Basit Doğrusal Regresyon Analizi, Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi ve Sobel testi kullanılmıştır. Verilerin analizinde SPSS 21.0 paket programı kullanılmıştır.

BÖLÜM VI

ÇALIŞMA II

BULGULAR

Bu bölümde, özel gereksinimli çocuğu olan evli bireylerin kişilik özellikleri, bağlanma yaralanmaları ve çift uyumları arasındaki ilişkilerin incelenmesine ilişkin bulgular ve bulgulara dayalı yorumlara yer verilmiştir.

Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Evli Bireylerin Kişilik Özellikleri, Bağlanma Yaralanmaları ve Çift Uyumları Arasındaki İlişkilere İlişkin Bulgular

İlk olarak elde verilere ilişkin genel bir bilgi vermesi açısından analiz yapılmadan önce verilere ilişkin olarak betimsel analizler yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular Tablo 15’te verilmiştir:

Tablo 15

Betimsel Analizler Tablosu

Değişken	N	Ranj	Min	Mak	Ortalama	Ss	Varyans
Nevrotizm	167	32,00	13,00	45,00	25,71	7,46	55,71
Dışadönüklük	167	50,00	13,00	63,00	43,76	10,75	115,64
Deneyime Açıklık	167	42,00	14,00	56,00	38,52	8,68	75,29
Yumuşak başlılık	167	50,00	13,00	63,00	47,59	11,76	138,36
Sorumluluk	167	41,00	8,00	49,00	35,05	8,51	72,36
EBYÖ*	167	62,00	17,00	79,00	39,68	12,61	158,90
ÇUÖ**	167	121,00	23,00	144,00	99,79	27,30	745,31

*Evlilikte Bağlanma Yaralanmaları Ölçeği; **Çift Uyum Ölçeği

Bu çalışmanın ikinci alt amacına dayalı olarak öncelikle katılımcıların kişilik özellikleri, evlilikte bağlanma yaralanmaları ve çift uyumları arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bu

doğrultuda SDKT boyutları olan nevrotizm, dışa dönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk puanları, EBYÖ toplam puanları ve ÇUÖ toplam puanları arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayıları hesaplanmıştır. Yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular Tablo 16'da verilmiştir:

Tablo 16

SDKT Puanları, EBYÖ Toplam Puanları ve ÇUÖ Toplam Puanları Arasındaki İlişkiler

Değişken	Nevrotizm	Dışadönüklük	Deneyime Açıklık	Yumuşak Başlılık	Sorumluluk	EBYÖ	ÇUÖ
Nevrotizm	1						
Dışadönüklük	-,031	1					
Deneyime Açıklık	-,105	,684*	1				
Yumuşak Başlılık	-,382*	,223*	,469*	1			
Sorumluluk	-,295*	,459*	,525*	,617*	1		
EBYÖ**	,199*	-,326*	-,278*	-,206*	-,213*	1	
ÇUÖ***	-,334*	,212*	,189*	,267*	,277*	-,511*	1

*p<.01; **Evlilikte Bağlanma Yaralanmaları Ölçeği; ***Çift Uyum Ölçeği

Tablo 16 incelendiğinde kişilik özellikleri ile bağlanma yaralanmaları arasındaki ilişkileri ortaya koymak amacıyla hesaplanan Pearson korelasyon katsayıları bağlanma yaralanmalarının nevrotizm ile pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı ($r=0,199$, $p<0,01$); dışadönüklük ile negatif yönde orta düzeyde anlamlı ($r=-0,326$, $p<0,01$); deneyime açıklık ile negatif yönde düşük düzeyde anlamlı ($r=-0,278$, $p<0,01$); yumuşak başlılık ile negatif yönde düşük düzeyde anlamlı ($r=-0,206$, $p<0,01$) ve sorumluluk ile negatif yönde düşük düzeyde anlamlı ($r=-0,213$, $p<0,01$) ilişkiler olduğunu göstermektedir. Başka bir ifade ile özel gereksinimli çocuğu olan evli bireylerin nevrotizm puanları arttıkça bağlanma yaralanmaları puanları da artarken; dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk puanları arttıkça bağlanma yaralanmaları puanları azalmaktadır.

Kişilik özellikleri ile çift uyumu arasındaki ilişkileri ortaya koymak amacıyla hesaplanan Pearson korelasyon katsayıları çift uyumunun nevrotizm ile negatif yönde orta düzeyde anlamlı ($r=-0,334$, $p<0,01$); dışadönüklük ile pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı ($r=0,212$, $p<0,01$); deneyime açıklık ile pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı ($r=0,189$, $p<0,05$); yumuşak başlılık ile pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı ($r=0,267$, $p<0,01$) ve sorumluluk ile pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı ($r=0,277$, $p<0,01$) ilişkiler olduğunu göstermektedir. Başka bir ifade ile özel gereksinimli çocuğu olan evli bireylerin nevrotizm

puanları arttıkça çift uyum puanları azalırken; dışa dönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk puanları arttıkça çift uyum puanları da artmaktadır.

Bağlanma yaralanmaları ile çift uyumu arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla hesaplanan Pearson korelasyon katsayısı bağlanma yaralanmaları ile çift uyumu arasında negatif yönde orta düzeyde anlamlı ($r=-0,511$, $p<0,01$) ilişkiler olduğunu göstermektedir. Başka bir ifade ile özel gereksinimli çocuğu olan evli bireylerin bağlanma yaralanmaları puanları arttıkça çift uyum puanları azalmaktadır.

Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Evli Bireylerin Kişilik Özellikleri ile Çift Uyumları Arasındaki İlişkide Bağlanma Yaralanmalarının Aracı Rolünün İncelenmesine İlişkin Bulgular

Bu çalışmanın üçüncü alt amacı özel gereksinimli çocuğu olan evli bireylerin kişilik özellikleri ile çift uyumları arasındaki ilişkide bağlanma yaralanmalarının aracı rolünün incelenmesidir. Bu alt amaca dayalı olarak ilk olarak kişilik özellikleri, bağlanma yaralanması ve çift uyumu arasındaki yordayıcı ilişkileri incelemek amacıyla regresyon analizi yapılmıştır. SDKT boyutları olan nevrotizm, dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluğun bağlanma yaralanmalarını ve çift uyumunu ve bağlanma yaralanmalarının da çift uyumunu yordayıp yordamadığını incelemek amacıyla basit doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular Tablo 17’de verilmiştir:

Tablo 17

SDKT Boyutları, EBYÖ Toplam Puanları ve ÇUÖ Toplam Puanlarına İlişkin Basit Regresyon Analizi

Yordanan Değişken	Yordayıcı Değişken	R	R ²	F	B	β	t	p
EBYÖ*	Nevrotizm	,199	,040	6,808	,336	,199	2,609	,010
	Dışadönüklük	,326	,106	19,563	-,383	-,326	-4,423	,000
	Deneyime Açıklık	,278	,072	13,787	-,403	-,278	-3,713	,000
	Yumuşak Başlılık	,206	,042	7,308	-,221	-,206	-2,703	,008
	Sorumluluk	,213	,045	7,808	-,315	-,213	-2,794	,006
ÇUÖ**	Nevrotizm	,334	,112	20,717	-1,222	-,334	-4,552	,000
	Dışadönüklük	,212	,045	7,763	,538	,212	2,786	,006
	Deneyime Açıklık	,189	,036	6,127	,595	,189	2,475	,014
	Yumuşak Başlılık	,267	,071	12,645	,619	,267	3,556	,000
	Sorumluluk	,277	,077	13,724	,889	,240	3,705	,000
ÇUÖ**	EBYÖ*	,511	,262	58,454	-1,108	-,511	-7,646	,000

*Evlilikte Bağlanma Yaralanmaları Ölçeği; **Çift Uyum Ölçeği

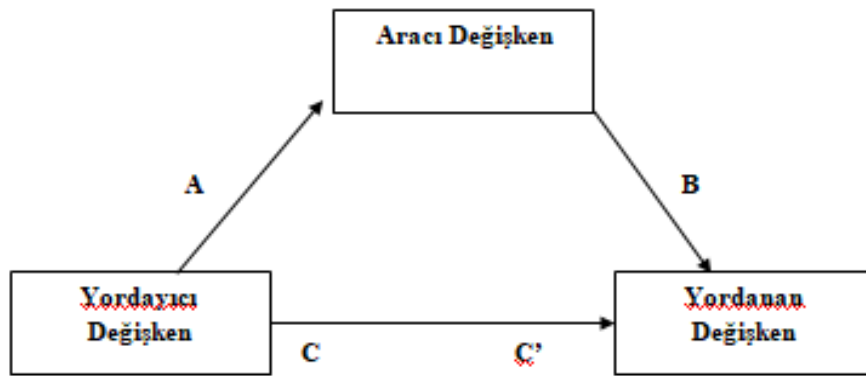
Tablo 17 incelendiğinde SDKT boyutlarının EBYÖ puanlarını yordayıp yordamadığını ortaya koymak amacıyla yapılan basit doğrusal regresyon analizi bulgularına göre SDKT boyutları nevrotizm ($R=0,199$, $R^2=0,040$, $F(1, 165)=6,808$, $p<0,01$), dışadönüklük ($R=0,326$, $R^2=0,106$, $F(1, 165)=19,563$, $p<0,01$), deneyime açıklık ($R=0,326$, $R^2=0,072$, $F(1, 165)=13,787$, $p<0,01$), yumuşak başlılık ($R=0,206$, $R^2=0,042$, $F(1, 165)=7,308$, $p<0,01$) ve sorumluluğun ($R=0,213$, $R^2=0,045$, $F(1, 165)=7,808$, $p<0,01$) bağlanma yaralanmalarının anlamlı yordayıcısı olduğu görülmektedir. Bağlanma yaralanmasına ilişkin toplam varyansın %04'ünü kişilik özelliklerinden nevrotizm, %11'ini, dışadönüklük, %07'sini deneyime açıklık, %04'ünü yumuşak başlılık ve %05'ini sorumluluk açıklamaktadır.

SDKT boyutlarının ÇUÖ puanlarını yordayıp yordamadığını ortaya koymak amacıyla yapılan basit doğrusal regresyon analizi bulgularına göre SDKT boyutları nevrotizm ($R=0,334$, $R^2=0,112$, $F(1, 165)=20,717$, $p<0,01$), dışadönüklük ($R=0,212$, $R^2=0,045$, $F(1, 165)=7,763$, $p<0,01$), deneyime açıklık ($R=0,189$, $R^2=0,036$, $F(1, 165)=6,127$, $p<0,05$), yumuşak başlılık ($R=0,267$, $R^2=0,071$, $F(1, 165)=12,645$, $p<0,01$) ve sorumluluğun ($R=0,277$, $R^2=0,077$, $F(1, 165)=13,724$, $p<0,01$) çift uyumunun anlamlı yordayıcısı olduğu görülmektedir. Çift uyuma ilişkin toplam varyansın %11'ini kişilik özelliklerinden nevrotizm, %05'ini dışadönüklük, %04'ünü deneyime açıklık, %07'sini yumuşak başlılık ve %08'ini sorumluluk açıklamaktadır.

EBYÖ puanlarının ÇUÖ puanlarını yordayıp yordamadığını ortaya koymak amacıyla yapılan basit doğrusal regresyon analizi bulgularına göre bağlanma yaralanmaları çift uyumunun anlamlı bir yordayıcısıdır ($R=0,511$, $R^2=0,262$, $F(1, 165)=58,454$, $p<0,01$). Çift uyuma ilişkin toplam varyansın %26'sını bağlanma yaralanmaları açıklamaktadır.

Korelasyon analizleri kişilik özellikleri (nevrotizm, dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık, sorumluluk), evlilikte bağlanma yaralanması ve çift uyumu arasında anlamlı ilişkiler olduğunu göstermiştir ve ardından yapılan basit doğrusal regresyon analizleri de kişilik özelliklerinin (nevrotizm, dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık, sorumluluk) bağlanma yaralanmalarını, kişilik özelliklerinin (nevrotizm, dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık, sorumluluk) çift uyumunu ve bağlanma yaralanmalarının çift uyumunu anlamlı şekilde yordadığını ortaya koymuştur. Ortaya konulan bulguların ardından kişilik özellikleri (nevrotizm, dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık, sorumluluk) ile çift uyumu arasındaki ilişkide bağlanma yaralanmasının aracılık rolünün incelenmesi amacıyla aracılık testi yapılmıştır.

Aracılık testi yapılırken Baron ve Kenny (1986) tarafından ortaya konulmuş aracı rol analizinden yararlanılmıştır. Baron ve Kenny (1986)'ye göre, aracı rol analizi yapabilmek için şu koşulların sağlanması gerekmektedir: yordayıcı değişken, aracı değişkeni yordar (A yolu); aracı değişken, yordanan değişkeni yordar (B yolu); yordayıcı değişken, yordanan değişkeni yordar (C yolu); yordayıcı değişken ile aracı değişken birlikte yordanan değişkeni yordar. Bu koşullar sağlandıktan sonra aracılıktan söz edilebilmesi için yordayıcı değişken ile aracı değişkenin birlikte yordanan değişkeni yordadığı ilişkide yordayıcı değişkenin etkisinin düşmesi (C' yolu) ya da ortadan kalkması (sıfır olması) gerekmektedir. Yordayıcı değişkenin etkisi ortadan kalktığında (sıfır olduğunda) tam aracılık söz konusudur. Yordayıcı değişkenin etkisi düştüğünde ise kısmi aracılıktan söz edilebilir (Baron & Kenny, 1986). Bu düşüşün kısmi aracılıktan kaynaklanıp kaynaklanmadığı ise Sobel testi (Sobel, 1982) ile ortaya konulabilmektedir (Şekil 8):

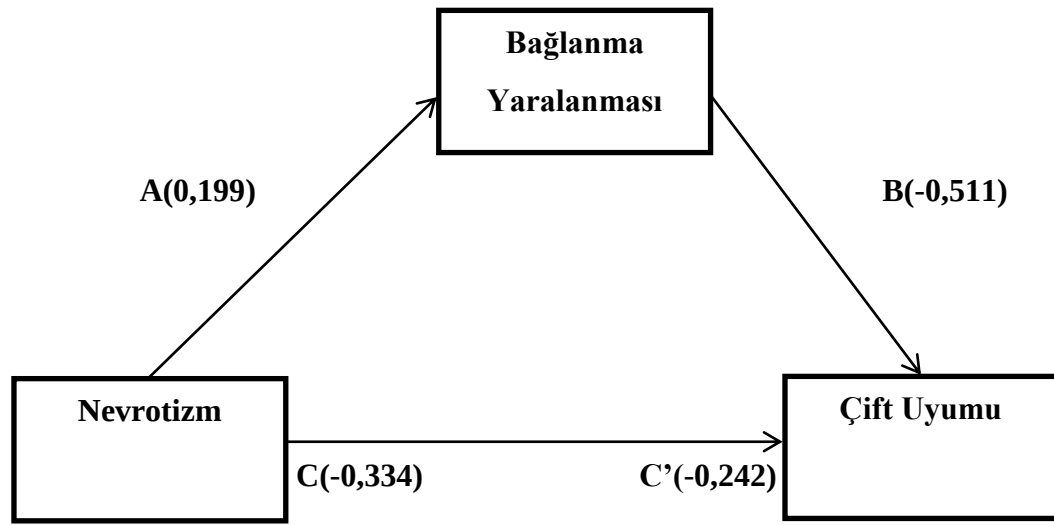

Şekil 8. Baron ve Kenny (1986)'nin aracı rol analizi modeli

Bu doğrultuda bu çalışma için kişilik özellikleri (nevrotizm, dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık, sorumluluk) ile çift uyumu arasındaki ilişkide bağlanma yaralanmalarının aracılık rolünü incelemek amacıyla Baron ve Kenny (1986)'nin aracı rol analizi modeline göre her bir kişilik özelliği için ayrı ayrı aracılık incelemesi yapılmıştır.

İlk olarak kişilik özelliklerinden nevrotizm ile çift uyumu arasındaki ilişkide bağlanma yaralanmasının aracılık rolü incelenmiştir. Daha önce yapılan basit regresyon analizi sonucunda nevrotizmin bağlanma yaralanmasını, nevrotizmin çift uyumunu ve bağlanma yaralanmasının çift uyumunu yordadığı görülmüştür (Tablo 17). Nevrotizm ile bağlanma yaralanmasının birlikte çift uyumunu yordayıp yordamadığını belirlemek amacı ile çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır ve yapılan analiz sonuçlarına göre nevrotizm ile

bağlanma yaralanmalarının birlikte çift uyumunu anlamlı bir şekilde yordadığı görülmüştür ($R=0,564$, $R^2=0,318$ $F(2, 164)=38,186$, $p<0,01$). Önkoşulların sağlanmasının ardından aracılık modeli kurulmuş ve test edilmiştir. Nevrotizm ile çift uyumu arasındaki ilişkide bağlanma yaralanmasının aracılık rolünü incelemeye yönelik aracılık modeli Şekil 9’da verilmiştir:

Aroian Test

$t=-2,447$

$p<0,05$

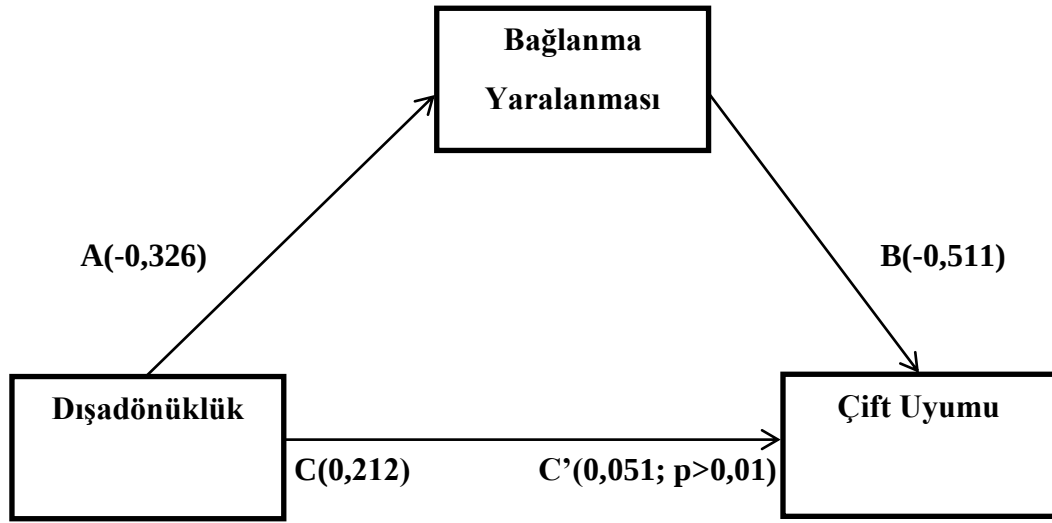
Standart Hata=0,152

Şekil 9. Nevrotizm ile çift uyumu arasındaki ilişki’ e bağlanma yaralanmasının aracı rolü

Şekil 9 incelendiğinde nevroizmin bağlanma yaralanmalarını yordamasına ilişkin standardize edilmiş regresyon katsayısının (β) $A=0,199$; bağlanma yaralanmasının çift uyumunu yordamasına ilişkin standardize edilmiş regresyon katsayısının (β) $B= -0,511$; nevroizmin çift uyumunu yordamasına ilişkin standardize edilmiş regresyon katsayısının (β) $C= -0,334$ olduğu görülmektedir. Nevrotizm ile bağlanma yaralanmasının birlikte çift uyumunu yordadığı modelde nevroizmin çift uyumunu yordamasına ilişkin standardize edilmiş regresyon katsayısının (β) $C= -0,242$ olduğu ve bu modelde nevroizmin etkisinde düşüş olduğu görülmektedir. Bu düşüşün kısmi aracılıktan kaynaklanıp kaynaklanmadığını ortaya koymak amacıyla Aroian yöntemi kullanılarak Sobel testi yapılmıştır ve t değeri - 0,447 ($p<0,05$) olarak hesaplanmıştır. Sobel testinden elde edilen t değerinin (+/-)1,96’dan büyük ve istatistiksel olarak anlamlı olması kısmi aracılığa işaret etmektedir (Sobel, 1982).

Bu doğrultuda nevrotizm ile çift uyumu arasındaki ilişkide bağlanma yaralanmasının kısmi aracılık rolü olduğu görülmektedir. Başka bir ifade ile bireylerin nevroitiklik düzeyleri arttıkça bağlanma yaralanmaları düzeylerinin arttığı ve bağlanma yaralanmaları düzeyleri arttıkça da çift uyumlarının azaldığı söylenebilir. Benzer şekilde bireylerin nevroitiklik düzeyleri azaldıkça bağlanma yaralanmaları düzeylerinin azaldığı ve bağlanma yaralanmaları düzeyleri azaldıkça da çift uyumlarının arttığı söylenebilir.

İkinci olarak kişilik özelliklerinden dışadönüklük ile çift uyumu arasındaki ilişkide bağlanma yaralanmasının aracılık rolü incelenmiştir. Daha önce yapılan basit regresyon analizi sonucunda dışadönüklüğün bağlanma yaralanmasını, dışadönüklüğün çift uyumunu ve bağlanma yaralanmasının çift uyumunu yordadığı görülmüştür (Tablo 17). Dışadönüklük ile bağlanma yaralanmasının birlikte çift uyumunu yordayıp yordamadığını belirlemek amacı ile çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır ve yapılan analiz sonuçlarına göre dışadönüklük ile bağlanma yaralanmalarının birlikte çift uyumunu anlamlı bir şekilde yordadığı görülmüştür ($R=0,514$, $R^2=0,264$ $F(2, 164)=29,399$, $p<0,01$). Önkoşulların sağlanmasının ardından aracılık modeli kurulmuş ve test edilmiştir. Dışadönüklük ile çift uyumu arasındaki ilişkide bağlanma yaralanmasının aracılık rolünü incelemeye yönelik aracılık modeli Şekil 10'de verilmiştir:

Aroian Test

t=3,816

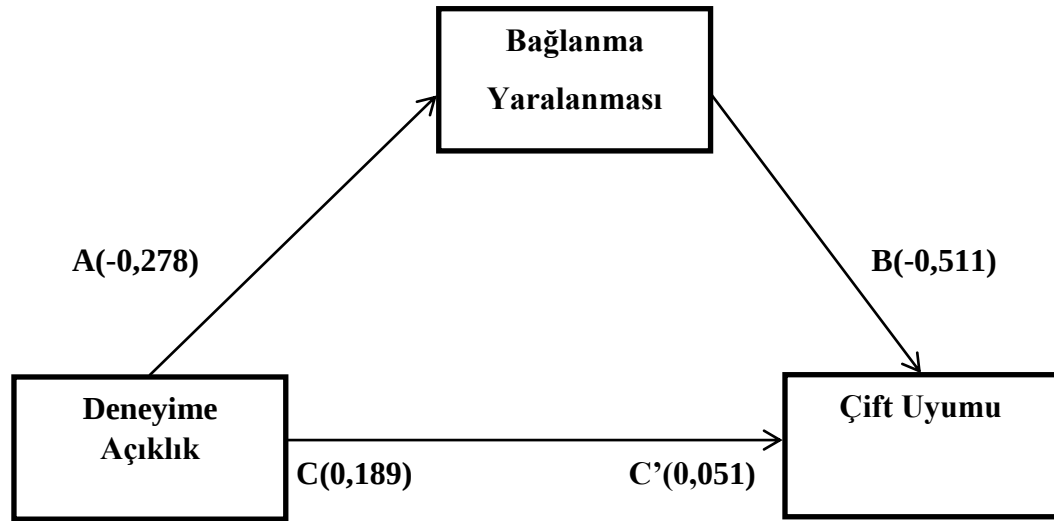
p<0,01

Standart Hata=0,111

Şekil 10. Dışadönüklük ile çift uyumu arasındaki ilişkide bağlanma yaralanmasının aracı rolü

Şekil 10 incelendiğinde dışadönüklüğün bağlanma yaralanmalarını yordamasına ilişkin standardize edilmiş regresyon katsayısının $(\beta)A = -0,326$; bağlanma yaralanmasının çift uyumunu yordamasına ilişkin standardize edilmiş regresyon katsayısının $(\beta)B = -0,511$; dışadönüklüğün çift uyumunu yordamasına ilişkin standardize edilmiş regresyon katsayısının $(\beta)C = 0,212$ olduğu görülmektedir. Dışadönüklük ile bağlanma yaralanmasının birlikte çift uyumunu yordadığı modelde ise $(\beta)C' = 0,051$ olarak bulunmuştur ancak bu ilişkide dışadönüklüğün çift uyumunu anlamlı bir şekilde yordamadığı ($p > 0,01$), başka bir ifade ile yordama etkisinin ortadan kalktığı görülmektedir. Ardından Aroian yöntemi kullanılarak Sobel testi yapılmıştır ve t değeri 3,816 ($p < 0,01$) olarak hesaplanmıştır. Buna göre dışadönüklük ile çift uyumu arasındaki ilişkide bağlanma yaralanmasının tam aracılık rolü olduğu görülmektedir. Başka bir ifade ile bireylerin dışadönüklük düzeyleri arttıkça bağlanma yaralanmaları düzeyi azalır ve bağlanma yaralanmaları düzeyleri azaldıkça da çift uyumları artar. Benzer şekilde bireylerin dışadönüklük düzeyleri azaldıkça bağlanma yaralanmaları düzeyleri artar ve bağlanma yaralanmaları düzeyleri arttıkça da çift uyumları azalır.

Üçüncü olarak kişilik özelliklerinden deneyime açıklık ile çift uyumu arasındaki ilişkide bağlanma yaralanmasının aracılık rolü incelenmiştir. Daha önce yapılan basit regresyon analizi sonucunda deneyime açıklığın bağlanma yaralanmasını, deneyime açıklığın çift uyumunu ve bağlanma yaralanmasının çift uyumunu yordadığı görülmüştür (Tablo 17). Deneyime açıklık ile bağlanma yaralanmasının birlikte çift uyumunu yordadığını belirlemek amacı ile çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır ve yapılan analiz sonuçlarına göre deneyime açıklık ile bağlanma yaralanmalarının birlikte çift uyumunu anlamlı bir şekilde yordadığı görülmüştür ($R=0,514$, $R^2=0,264$ $F(2, 164)=29,414$, $p<0,01$). Önkoşulların sağlanmasının ardından aracılık modeli kurulmuş ve test edilmiştir. Deneyime açıklık ile çift uyumu arasındaki ilişkide bağlanma yaralanmasının aracılık rolünü incelemeye yönelik aracılık modeli Şekil 11’de verilmiştir:

Aroian Test

t=3,305

p<0,01

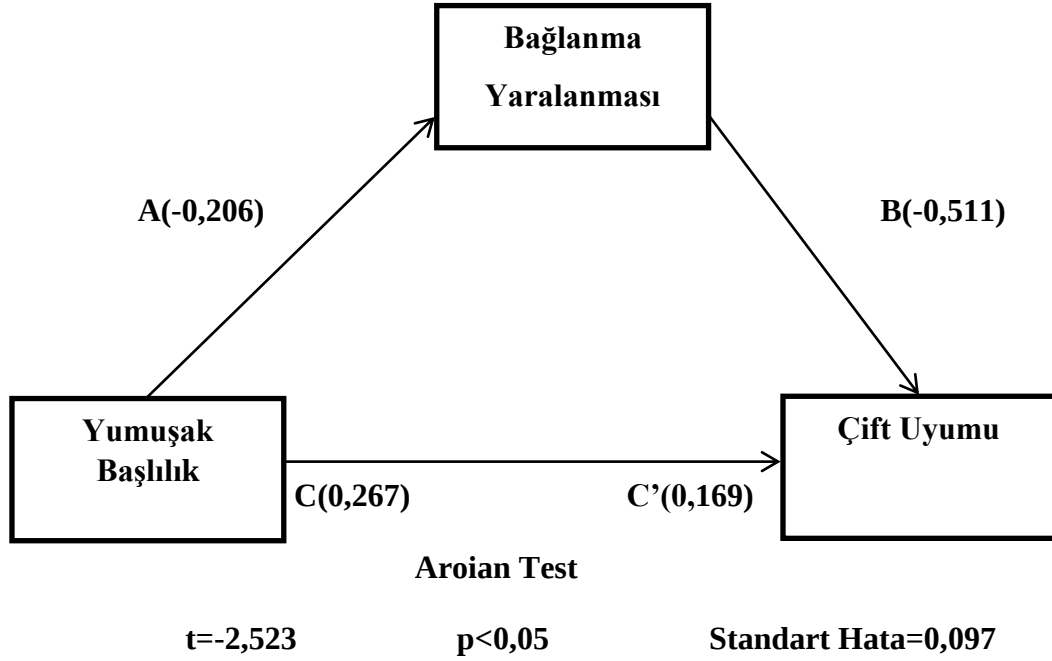
Standart Hata=0,135

Şekil 11. Deneyime açıklık ile çift uyumu arasındaki ilişkide bağlanma yaralanmasının aracı rolü

Şekil 11 incelendiğinde deneyime açıklığın bağlanma yaralanmalarını yordamasına ilişkin standardize edilmiş regresyon katsayısının (β)A= -0,278; bağlanma yaralanmasının çift uyumunu yordamasına ilişkin standardize edilmiş regresyon katsayısının (β)B= -0,511; deneyime açıklığın çift uyumunu yordamasına ilişkin standardize edilmiş regresyon

katsayısının $(\beta)C = 0,189$ olduğu görülmektedir. Deneyime açıklık ile bağlanma yaralanmasının birlikte çift uyumunu yordadığı modelde ise $(\beta)C' = 0,051$ olarak bulunmuştur ancak bu ilişkide deneyime açıklığın çift uyumunu anlamlı bir şekilde yordamadığı ($p > 0,01$), başka bir ifade ile yordama etkisinin ortadan kalktığı görülmektedir. Ardından Aroian yöntemi kullanılarak Sobel testi yapılmıştır ve t değeri 3,305 ($p < 0,01$) olarak hesaplanmıştır. Buna göre deneyime açıklık ile çift uyumu arasındaki ilişkide bağlanma yaralanmasının tam aracılık rolü olduğu görülmektedir. Başka bir ifade ile bireylerin deneyime açıklık düzeyleri arttıkça bağlanma yaralanmaları düzeyi azalır ve bağlanma yaralanmaları düzeyleri azaldıkça da çift uyumlar artar. Benzer şekilde bireylerin deneyime açıklık düzeyleri azaldıkça bağlanma yaralanmaları düzeyleri artar ve bağlanma yaralanmaları düzeyleri arttıkça da çift uyumları azalır.

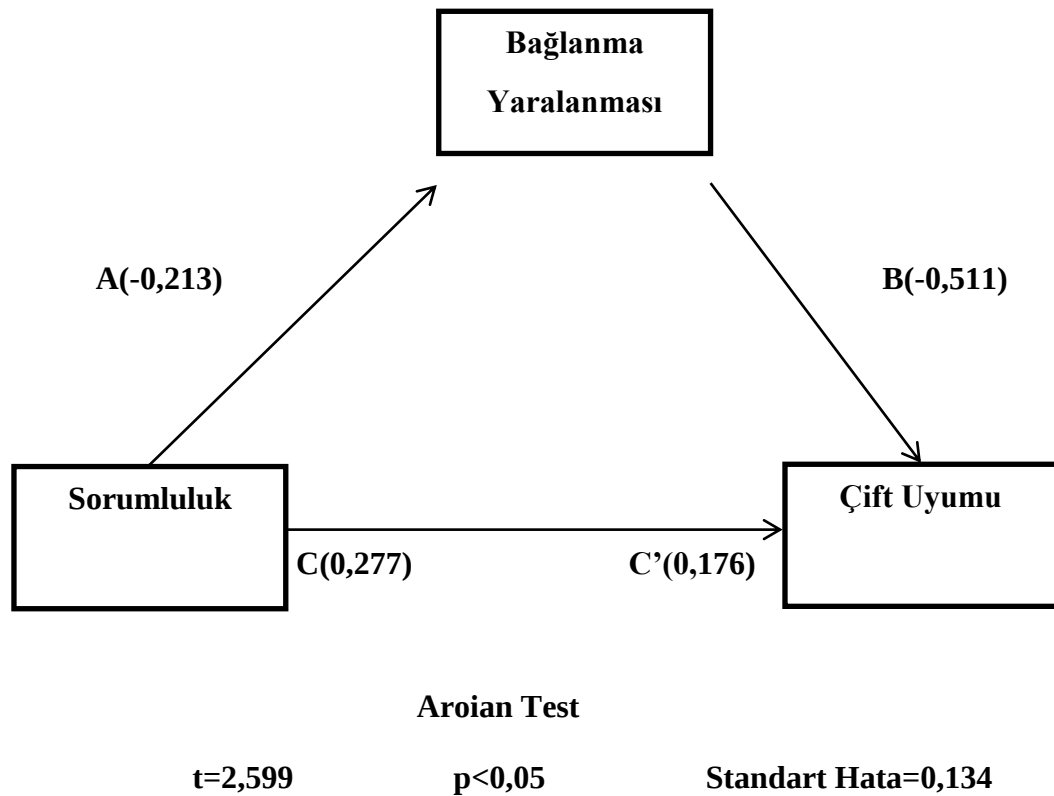
Dördüncü olarak kişilik özelliklerinden yumuşak başlılık ile çift uyumu arasındaki ilişkide bağlanma yaralanmasının aracılık rolü incelenmiştir. Daha önce yapılan basit regresyon analizi sonucunda yumuşak başlılığın bağlanma yaralanmasını, yumuşak başlılığın çift uyumunu ve bağlanma yaralanmasının çift uyumunu yordadığı görülmüştür (Tablo 17). Yumuşak başlılık ile bağlanma yaralanmasının birlikte çift uyumunu yordayıp yordamadığını belirlemek amacı ile çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır ve yapılan analiz sonuçlarına göre yumuşak başlılık ile bağlanma yaralanmalarının birlikte çift uyumunu anlamlı bir şekilde yordadığı görülmüştür ($R = 0,537$, $R^2 = 0,289$ $F(2, 164) = 33,301$, $p < 0,05$). Önkoşulların sağlanmasının ardından aracılık modeli kurulmuş ve test edilmiştir. Yumuşak başlılık ile çift uyumu arasındaki ilişkide bağlanma yaralanmasının aracılık rolünü incelemeye yönelik aracılık modeli Şekil 12’de verilmiştir:

Şekil 12. Yumuşak başlılık ile çift uyumu arasındaki ilişkide bağlanma yaralanmasının aracı rolü

Şekil 12 incelendiğinde yumuşak başlılığın bağlanma yaralanmasını yordamasına ilişkin standardize edilmiş regresyon katsayısının (β)A= -0,206; bağlanma yaralanmasının çift uyumunu yordamasına ilişkin standardize edilmiş regresyon katsayısının (β)B= -0,511; yumuşak başlılığın çift uyumunu yordamasına ilişkin standardize edilmiş regresyon katsayısının (β)C= 0,267 olduğu görülmektedir. Yumuşak başlılık ile bağlanma yaralanmasının birlikte çift uyumunu yordadığı modelde yumuşak başlılığın çift uyumunu yordamasına ilişkin standardize edilmiş regresyon katsayısının $C'(\beta)=0,169$ 'a düştüğü görülmektedir. Bu düşüşün kısmi aracılıktan kaynaklanıp kaynaklanmadığını ortaya çıkarmak amacıyla Aroian yöntemi kullanılarak Sobel testi yapılmıştır ve t değeri 2,523 ($p < 0,05$) olarak hesaplanmıştır. Sobel testinden elde edilen 1,96'dan büyük ve istatistiksel olarak anlamlı olması kısmi aracılığa işaret etmektedir (Sobel, 1982). Bu doğrultuda yumuşak başlılık ile çift uyumu arasındaki ilişkide bağlanma yaralanmasının kısmi aracılık rolü olduğu görülmektedir. Başka bir ifade ile bireylerin yumuşak başlılık düzeyleri arttıkça bağlanma yaralanmaları düzeyinin azaldığı ve bağlanma yaralanmaları düzeyleri azaldıkça da çift uyumlarının arttığı söylenebilir. Benzer şekilde bireylerin yumuşak başlılık düzeyleri azaldıkça bağlanma yaralanmaları düzeylerinin arttığı ve bağlanma yaralanmaları düzeyleri arttıkça da çift uyumlarının azaldığı söylenebilir.

Son olarak kişilik özelliklerinden sorumluluk ile çift uyumu arasındaki ilişkide bağlanma yaralanmasının aracılık rolü incelenmiştir. Daha önce yapılan basit regresyon analizi sonucunda sorumluluğun bağlanma yaralanmasını, sorumluluğun çift uyumunu ve bağlanma yaralanmasının çift uyumunu yordadığı görülmüştür (Tablo 17). Sorumluluk ile bağlanma yaralanmasının birlikte çift uyumunu yordayıp yordamadığını belirlemek amacı ile çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır ve yapılan analiz sonuçlarına göre sorumluluk ile bağlanma yaralanmalarının birlikte çift uyumunu anlamlı bir şekilde yordadığı görülmüştür ($R=0,540$, $R^2=0,291$ $F(2, 164)=33,703$, $p<0,01$). Önkoşulların sağlanmasının ardından aracılık modeli kurulmuş ve test edilmiştir. Sorumluluk ile çift uyumu arasındaki ilişkide bağlanma yaralanmasının aracılık rolünü incelemeye yönelik aracılık modeli Şekil 13'te verilmiştir:

Şekil 13. Sorumluluk ile çift uyumu arasındaki ilişkide bağlanma yaralanmasının aracı rolü

Şekil 13 incelendiğinde sorumluluğun bağlanma yaralanmasını yordamasına ilişkin standardize edilmiş regresyon katsayısının (β)A= -0,213; bağlanma yaralanmasının çift uyumunu yordamasına ilişkin standardize edilmiş regresyon katsayısının (β)B= -0,511; sorumluluğun çift uyumunu yordamasına ilişkin standardize edilmiş regresyon katsayısının

$(\beta)C = 0,277$ olduğu görülmektedir. Sorumluluk ile bağlanma yaralanmasının birlikte çift uyumunu yordadığı modelde sorumluluğun çift uyumunu yordamasına ilişkin standardize edilmiş regresyon katsayısının $C'(\beta) = 0,176$ 'ya düştüğü görülmektedir. Bu düşüşün kısmi aracılıktan kaynaklanıp kaynaklanmadığını ortaya koymak amacıyla Aroian yöntemi kullanılarak Sobel testi yapılmıştır ve t değeri 2,599 ($p < 0,05$) olarak hesaplanmıştır. Sobel testinden elde edilen t değerinin 1,96'dan büyük ve istatistiksel olarak anlamlı olması kısmi aracılığa işaret etmektedir (Sobel, 1982). Bu doğrultuda sorumluluk ile çift uyumu arasındaki ilişkide bağlanma yaralanmasının kısmi aracılık rolü olduğu görülmektedir. Başka bir ifade ile bireylerin sorumluluk düzeyleri arttıkça bağlanma yaralanmaları düzeyinin azaldığı ve bağlanma yaralanmaları düzeyleri azaldıkça da çift uyumlarının arttığı söylenebilir. Benzer şekilde bireylerin sorumluluk düzeyleri azaldıkça bağlanma yaralanmaları düzeylerinin arttığı ve bağlanma yaralanmaları düzeyleri arttıkça da çift uyumlarının azaldığı söylenebilir.

BÖLÜM VII

TARTIŞMA

Bu bölümde, bu araştırma kapsamında yürütülen çalışmalardan elde edilen bulgulara ilişkin tartışmaya yer verilmiştir.

Bu çalışmanın genel amacı özel gereksinimli çocuğu olan, en az bir yıldır evli bireylerin kişilik özellikleri ile çift uyumları arasındaki ilişkilerde bağlanma yaralanmasının aracılık rolünün incelenmesidir. Bu genel amaç doğrultusunda üç alt amaç belirlenmiştir. Çalışma kapsamında alt amaçlara dayalı olarak belirlenen araştırma sorularına yanıt aranmıştır.

İlk olarak birinci alt amaç olan evlilikte bağlanma yaralanmaları düzeyini belirlemeye yönelik geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirmeye ilişkin çalışmalar yapılmıştır. Bu alt amaca dayalı olarak “*Evlilikte Bağlanma Yaralanmaları Ölçeği (EBYÖ) geçerli bir ölçek midir?*” ve “*EBYÖ güvenilir bir ölçek midir?*” sorularına yanıt aranmıştır. Bu doğrultuda bu araştırmanın birinci çalışması olan EBYÖ geliştirme çalışmaları yürütülmüş ve ölçeğin geçerlik ve güvenirlik analizleri yapılmıştır.

Öncelikle EBYÖ’nin yapısını ortaya koymak amacıyla AFA yapılmıştır ve analiz sonuçlarına dayalı olarak “bağlanma” ve “travma” olarak adlandırılan iki boyutu olan ve 17 maddeden oluşan EBYÖ elde edilmiştir. Bağlanma yaralanmaları kavramının tanımlarında, bireylerin romantik ilişkilerine ilişkin olarak deneyimledikleri travmatik olayların eşlerine yönelik bağlanmalarının doğasına zarar verdiği vurgulanmaktadır (Johnson, 1996; Johnson & Whiffen, 1999; Millikin, 2000). Bu doğrultuda EBYÖ’nün bağlanma ve travma boyutlarının literatürde var olan bağlanma yaralanmaları tanımları ile örtüştüğü görülmektedir.

Elde edilen ölçme aracının güvenirliğini test etmek amacıyla madde-toplam korelasyonları ve toplam puanlara ve boyutlara ilişkin Cronbach alfa katsayısı hesaplanmıştır. EBYÖ’de yer alan 17 maddenin ölçülmek istenen özelliği ölçüp ölçmediğini incelemek amacıyla

hesaplanan madde-toplam korelasyon katsayısının kabul edilebilir değerlerde olduğu görülmüştür (Ebel, 1965; Field, 2005).

Güvenirlige ilişkin kanıt oluşturmak amacıyla ayrıca EBYÖ toplam puanları ile bağlanma ve travma boyutlarına ilişkin Cronbach alfa katsayıları incelenmiştir. Bu doğrultuda EBYÖ boyutları ve toplam puanlarına ilişkin Cronbach alfa katsayılarının kabul edilebilir değerlerde olduğu görülmüştür (Nunally, 1978; DeVellis, 2003).

Bu çalışma kapsamında geliştirilen EBYÖ'nin geçerliğine kanıt sağlamak amacı ile ölçüt geçerliği ve Doğrulamalı Faktör Analizi aracılığıyla yapı geçerliği test edilmiştir. Ölçüt geçerliğini test etmek amacıyla EBYÖ toplam puanları ve boyutları ile İDÖ ve EHÖ arasındaki ilişkiler incelenmiştir. EBYÖ toplam puanları ve boyutları ile İDÖ arasında negatif yönde ve EHÖ arasında pozitif yönde ilişkiler beklenerek korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Beklenildiği şekilde İDÖ ile EBYÖ bağlanma boyutu arasında yüksek düzeyde negatif anlamlı, EBYÖ travma boyutu arasında orta düzeyde negatif anlamlı ve EBYÖ toplam puanları arasında yüksek düzeyde negatif anlamlı ilişki olduğu bulunmuştur. Benzer şekilde beklentilerle aynı doğrultuda EHÖ ile EBYÖ bağlanma boyutu arasında yüksek düzeyde pozitif anlamlı, EBYÖ travma boyutu arasında orta düzeyde pozitif anlamlı ve EBYÖ toplam puanları arasında orta düzeyde pozitif anlamlı ilişkiler olduğu bulunmuştur. Bu bulgulara dayalı olarak ölçme aracının ölçüt geçerliğinin sağlandığı söylenebilir.

EBYÖ'nün yapı geçerliği sağlamak amacıyla yapılan Doğrulamalı Faktör Analizi sonucunda elde edilen uyum indekslerinin kabul edilebilir değerlerde olduğu görülmektedir (Marcoulides & Schumacher, 2001). Böylelikle EBYÖ'nün yapı geçerliğinin sağlandığı görülmektedir.

Geçerlik ve güvenirlige kanıt oluşturmak amacıyla yapılan analizler sonucunda geçerlik ve güvenirliginin sağlandığı ortaya konulan EBYÖ'nün son olarak açıklanan varyans değerleri hesaplanmıştır. Açıklanan varyans değerinin EBYÖ bağlanma boyutu, EBYÖ travma boyutu ve EBYÖ toplam puanları için kabul edilebilir aralıkta olduğu görülmektedir (Scherer, Luther, Wiebe & Adams, 1988).

Sonuç olarak, bu çalışmanın birinci alt amacı olan bağlanma yaralanmaları düzeyini belirlemeye yönelik geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirilmesi sürecinin yerine getirildiği, geçerli ve güvenilir bir ölçme aracının elde edildiği görülmektedir.

Bu çalışmanın ikinci alt amacı; özel gereksinimli çocuğu olan evli bireylerin kişilik özellikleri, çift uyumları ve bağlanma yaralanmaları arasındaki ilişkilerin incelenmesidir. Bu alt amaca dayalı olarak şu araştırma sorularına yanıt aranmıştır: “Özel gereksinimli çocuğu olan evli bireylerin kişilik özellikleri ile bağlanma yaralanmaları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?”, “Özel gereksinimli çocuğu olan evli bireylerin bağlanma yaralanmaları ile çift uyumları anlamı bir ilişki var mıdır?” ve “Özel gereksinimli çocuğu olan evli bireylerin kişilik özellikleri ile çift uyumları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?”.

İlk olarak özel gereksinimli çocuğu olan evli bireylerin kişilik özellikleri ile bağlanma yaralanmaları arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bu doğrultuda Beş Faktör Kişilik Özellikleri olan nevrotizm, dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk ile EBYÖ toplam puanları arasındaki korelasyon katsayıları incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda nevrotizm ile bağlanma yaralanmaları arasında pozitif yönde düşük düzeyli anlamlı; bağlanma yaralanmaları ile dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk arasında ise negatif yönde anlamlı ilişkiler olduğu bulunmuştur. Bireylerin nevrotizm düzeyleri arttıkça bağlanma yaralanmaları düzeyleri artmaktadır ve nevrotizm düzeyleri azaldıkça bağlanma yaralanmaları düzeyleri azalmaktadır. Öte yandan, bireylerin dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk puanları arttıkça bağlanma yaralanmaları puanları düşmekte; dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk puanları azaldıkça bağlanma yaralanmaları puanları artmaktadır. Literatürde bağlanma yaralanmaları kavramı ile ilgili yapılmış nicel bir çalışma olmadığı için bağlanma yaralanmaları ile ilişkili olduğu düşünülen değişkenler ile ilgili çalışmalar incelenmiştir. Bağlanma yaralanması eşe güvenli bağlanmanın zarar görmesini ifade ettiği için bağlanma stilleri (güvenli ve güvensiz bağlanma) ile ilişkili çalışmalar incelenmiştir. Beş faktör kişilik özellikleri ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkileri inceleyen çok sayıda çalışma bulunmaktadır (Shaver & Brennan, 1992; Heaven vd., 2004; Özer & Cihan-Güngör, 2012; Türk, 2016; Kaya & Karahasanoğlu, 2019). Çalışmaların bulguları incelendiğinde literatürde yer alan bulguların bu çalışmada elde edilen bulgular ile örtüştüğü görülmektedir. Örneğin, Blackwell, Leaman, Tramposch, Osborne ve Liss (2017) güvensiz bağlanma stillerinin (kaygılı bağlanma ve kaçınan bağlanma) nevrotiklik ile pozitif yönde anlamlı ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Eggert, Levendosky ve Klump (2007) da nevrotiklik ile güvenli bağlanma arasında negatif yönde ve kaçınan bağlanma arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler

olduğunu; dışadönüklük ile güvenli bağlanma arasında pozitif yönde ve kaçınan bağlanma arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler olduğunu ortaya koymuşlardır. Ulu ve Tezer (2010) tarafından yapılan çalışmada da güvensiz bağlanmanın (kaygılı bağlanma ve kaçınan bağlanma) nevroitiklik ile pozitif yönde ve dışadönüklük ile negatif yönde anlamlı ilişkiler olduğunu ortaya koymuşlardır. Çalışmalar incelendiğinde bağlanma ile nevroitiklik ve dışadönüklük arasındaki ilişkilerin bu çalışma bulguları ile örtüşen yönde olduğu görülürken, yumuşak başlılık, deneyime açıklık ve sorumluluk ile ilişkilerin bazı çalışmalarda bu çalışma bulguları tarafından desteklenen yönde anlamlı ilişkiler olduğu (Özer & Cihan-Güngör, 2012) görülürken, bazı çalışmalarda ise anlamlı ilişkiler bulunmadığı (Ulu & Tezer, 2010) görülmektedir.

Benzer olaylar sonucunda benzer deneyimler yaşanmasına karşın bazı bireyler bağlanma yaralanması deneyimlerken bazı bireylerin bağlanma yaralanması deneyimlemedikleri bilinmektedir (Millikin, 2000). Bulgular göz önünde bulundurulduğunda özel gereksinimli çocuk sahibi olan bireylerin nevroitiklik düzeylerinin yüksek olması bağlanma yaralanması deneyimlerini artırırken, dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk düzeylerinin düşük olması ise bağlanma yaralanmaları deneyimini azaltmaktadır. Nevroitiklik düzeyi yüksek bireyler; duygusal iniş çıkışları olan, kaygılı, özgüveni ve benlik saygıları düşük, kişilerarası ilişkilerinde genellikle sorun yaşayan kişilerdir. Özel gereksinimli bir çocuğa sahip olmak gibi, zorlayıcı herhangi bir deneyim yaşandığında ya da farklı bir olumsuzluk ya da zorluk ile karşılaştıklarında, nevroitikliğin bu özelliklerinden dolayı nevroitiklik düzeyi yüksek bireylerin bu olumsuzluk ya da zorlukları daha olumsuz, daha sağlıksız bir şekilde değerlendirmesi sonucunda bağlanma yaralanması ortaya çıkabilir. Dışadönüklük düzeyi yüksek olan bireyler girişken, neşeli, iyimser, arkadaş canlısı, sevecen, güçlü, eğlenceli ve sosyal ilişkileri iyi olan kişilerdir. Bu doğrultuda dışadönüklük düzeyi yüksek olan bireylerin yaşamda karşılaştıkları zorlayıcı olaylar karşısında daha iyimser, sevecen, güçlü olmaları olayları daha iyimser ve olumlu olarak ele almalarına yol açacaktır. Ayrıca evlilik ilişkilerinde karşılaştıkları olumsuzlukları güçlü ve sağlıklı kişilerarası becerileri sayesinde daha sağlıklı bir şekilde çözmeye çalışacaklardır. Deneyime açıklık düzeyi yüksek bireyler yeniliklere açık olmaları ve yüksek entelektüel ilgileri aracılığıyla yaşamda ve evliliklerinde karşılaştıkları olumsuzluk ve zorluklara daha akılcı, yaratıcı ve işlevsel çözümler üretebileceklerinden dolayı bağlanma yaralanması deneyimleri azalacaktır. Sosyal uyumu yüksek, yardımsever, merhametli ve esnek kişiler olan yumuşak başlılık düzeyi yüksek bireyler, yaşamda ve ilişkilerinde karşılaştıkları

zorlukları daha insancıl, yapıcı ve esnek bir şekilde ele alacaklarından dolayı bağlanma yaralanmaları düzeyleri daha düşük olacaktır. Sorumluluk düzeyi yüksek bireyler ise kararlı ve yüksek öz denetimli yönleri sayesinde karşılaştıkları zorlukları daha kontrollü bir şekilde ele alacaklarından dolayı bağlanma yaralanmaları düzeyleri daha düşük olacaktır. Sonuç olarak düşük nevroitiklik, yüksek dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk düzeyi olan bireylerin bağlanma yaralanmaları deneyimleme olasılığını azaltırken; yüksek nevroitiklik, düşük dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk düzeyi olan bireylerin bağlanma yaralanmaları deneyimleme olasılığını artırmaktadır.

İkinci olarak özel gereksinimli çocuğu olan evli bireylerin bağlanma yaralanmaları ile çift uyumları arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bu doğrultuda EBYÖ toplam puanları ile Çift Uyum Ölçeği (ÇUÖ) toplam puanları arasındaki korelasyon katsayıları incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda bağlanma yaralanmaları ile çift uyumu arasında negatif yönde orta düzeyde anlamlı ilişkiler olduğu bulunmuştur. Başka bir deyişle bireylerin bağlanma yaralanmaları puanları arttıkça çift uyumu puanlarının azaldığı ve bağlanma yaralanmaları puanları azaldıkça çift uyumu puanlarının arttığı görülmektedir. Literatürde bağlanma yaralanmaları kavramı ile ilgili yapılmış nicel bir çalışma olmadığı için bağlanma yaralanmaları ile ilişkili olduğu düşünülen değişkenler ile ilgili çalışmalar incelenmiştir. Bağlanma yaralanmaları kavramı ile ilişkili kavramlardan olan bağlanma ile çift uyumu arasındaki ilişkileri inceleyen çok sayıda çalışma olduğu görülmüştür (Senchak & Leonard, 1992; Lussier vd., 1997; Özmen & Atik, 2010; Turanlı, 2010; Lopez, Riggs, Pollard & Hook, 2011; Tutarel Kışlak & Çavuşoğlu, 2011; Erdoğan Taycan & Çepik Kuruoğlu, 2013; Gündoğan, 2015; Demir, 2016). Bağlanma yaralanmaları bireylerin eşlerine yönelik güvenli bağlanmalarındaki zedelenmeyi ifade ettiği için güvenli ya da güvensiz bağlanma ile çift uyumu arasındaki ilişkilerin benzerlik göstereceği düşünülmüştür. Araştırma bulguları incelendiğinde güvensiz bağlanma ile evlilik uyumu arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir (Özmen & Atik, 2010; Shaker, Fathi-Ashtiani & Mahdavian, 2011). Meyers ve Landsberger (2002) tarafından yapılan çalışmada güvenli bağlanma ile evlilik doyumu arasında pozitif yönde ve güvensiz bağlanma arasında negatif yönde ilişki olduğu bulgusu elde edilmiştir. Bağlanma yaralanmaları deneyimi bireylerin eşlerine yönelik güven düzeylerini, yakınlıklarını önemli derecede sınırlandırmaktadır (Johnson, 1996). Eşler arasındaki çift doyumunu ve ilişki güvenliğini düşürmektedir (Makinen, 2004). Eşe yönelik güven, yakınlık ve doyum önemli derecede etkileyerek

düşüren ve güvenli bağlanmanın bozulmasını ifade eden bağlanma yaralanmaları, ilişkiye verdiği zararlardan ötürü bireylerin evliliklerine uyumlarını da önemli ölçüde etkileyecektir. Güvenli bağlanmanın evlilik doyumunu artırdığı ve güvensiz bağlanmanın da düşürdüğü bilinmektedir. Bu doğrultuda güvenli bağlanmayı yaralayan ve ortadan kaldıran bağlanma yaralanması deneyiminin evlilik uyumunu düşürmesi beklenen bir sonuçtur.

Son olarak özel gereksinimli çocuğu olan bireylerin kişilik özellikleri ile çift uyumları arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bu doğrultuda Beş Faktör Kişilik Özellikleri olan nevrotizm, dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk ile ÇUÖ toplam puanları arasındaki korelasyon katsayıları incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda nevrotizm ile çift uyumu arasında negatif yönde orta düzeyde anlamlı ilişkiler olduğu bulunmuştur. Diğer bir ifade ile bireylerin nevrotiklik düzeyleri arttıkça çift uyumu düzeyleri azalmaktadır ve nevrotiklik düzeyleri azaldıkça çift uyumu düzeyleri artmaktadır. Nevrotiklik düzeyi yüksek bireylerin duygusal iniş çıkışları olan, kaygılı, stresli özellikleri çift uyumundaki bu düşüşü açıklayabilir. Dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk ile çift uyumu arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı ilişkiler olduğu bulunmuştur. Başka bir ifade ile bireylerin dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk puanları arttıkça çift uyumları da artmakta ve dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk puanları azaldıkça çift uyumu puanları da azalmaktadır. Literatürde beş faktör kişilik özellikleri ile çift/evlilik uyumu arasındaki ilişkileri inceleyen çalışmaların bulguları incelendiğinde Bouchard vd. (1999) de çift uyumu ile nevrotizm arasında negatif yönde ve dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğunu ortaya koymuşlardır. Cook, Casillas, Robbins ve Dougherty (2005) tarafından yapılan çalışmanın bulguları da benzer şekilde nevrotizm ile evlilik uyumu arasında negatif yönde ve dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk ile evlilik uyumu arasında ise pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu bulgulanmıştır. Yapılan diğer çalışmaların bulgularında da benzer şekilde ilişkiler olduğu görülmüştür (Joshi & Thingujam, 2009; Yurdakul, 2019). Çift/evlilik uyumu ile yakın bir kavram olan evlilik doyumunu ile beş faktör kişilik özellikleri arasındaki ilişkilerin araştırıldığı çalışmaların bulguları incelendiğinde de Amiri, Farhoodi, Abdolvand ve Bidakhavidi (2011) tarafından yapılan çalışmada ve Ahadi (2008) tarafından yapılan çalışmada da evlilik doyumunu ile nevrotiklik arasında negatif yönde ve dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve

sorumluluk arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir. Bu bağlamda bu çalışmadan elde edilen bulgular ile literatürde yer alan çalışmaların bulgularının örtüştüğü söylenebilir. Kişilerarası becerileri yüksek olan dışadönüklük düzeyi yüksek bireylerin daha uyumlu bir çift ilişkisi deneyimlemesi düşünülebilir. Deneyime açıklık düzeyleri yüksek olan bireylerin yeniliklere açık olması, entelektüel ilgileri ve yüksek hayal gücü; çift ilişkisine kattıkları ile birlikte uyumu artıracaktır. Yumuşak başlılık düzeyi yüksek olan bireyler; yüksek sosyal uyum, yardımseverlik, merhamet, alçakgönüllülük gibi olumlu özellikleri aracılığıyla çift ilişkilerinde uyuma katkıda bulunacaklardır. Sorumluluk düzeyi yüksek bireyler ise özdenetimi yüksek, etik ilke ve değerlere saygılı kişiler olduklarından ötürü uyumlu bir ilişki sürdürmeye daha yatkın olacaklardır. Sonuç olarak nevrozizm düzeyi düşük, dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk düzeyleri yüksek bireylerin çift uyum düzeyleri yüksek ve nevrozizm düzeyi yüksek, dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk düzeyleri düşük bireylerin çift uyum düzeyleri düşük olacaktır.

Bu çalışmanın üçüncü ve son alt amacı; özel gereksinimli çocuğa sahip evli bireylerin kişilik özellikleri ile çift uyumları arasındaki ilişkilerde, bağlanma yaralanmalarının aracı rolünün incelenmesidir. Bu alt amaca dayalı olarak şu sorulara yanıt aranmıştır: “Özel gereksinimli çocuğu olan evli bireylerin kişilik özellikleri bağlanma yaralanmalarını yordamakta mıdır?”, “Özel gereksinimli çocuğu olan evli bireylerin kişilik özellikleri çift uyumlarını yordamakta mıdır?”, “Özel gereksinimli çocuğu olan evli bireylerin bağlanma yaralanmaları çift uyumlarını yordamakta mıdır?” ve “Özel gereksinimli çocuğu olan evli bireylerin kişilik özellikleri ile çift uyumları arasındaki ilişkilerde bağlanma yaralanmalarının aracılık rolü var mıdır?”.

İlk olarak özel gereksinimli çocuğu olan evli bireylerin kişilik özelliklerinin bağlanma yaralanmalarını yordayıp yordamadığı incelenmiştir. Bu doğrultuda yapılan basit doğrusal regresyon analizi sonuçları incelendiğinde Beş Faktör Kişilik Özelliklerinden nevrozizmin, dışadönüklüğün, deneyime açıklığın, yumuşak başlılığın ve sorumluluğun bağlanma yaralanmalarını anlamlı şekilde yordadığı bulunmuştur. İkinci olarak özel gereksinimli çocuğu olan evli bireylerin kişilik özelliklerinin çift uyumlarını yordayıp yordamadığı incelenmiştir. Bu doğrultuda yapılan basit doğrusal regresyon analizi sonuçları incelendiğinde Beş Faktör Kişilik Özelliklerinden nevrozizmin, dışadönüklüğün, deneyime açıklığın, yumuşak başlılığın ve sorumluluğun çift uyumunu anlamlı bir şekilde yordadığı bulunmuştur. Üçüncü olarak özel gereksinimli çocuğu olan evli bireylerin bağlanma

yaralanmalarının çift uyumunu yordayıp yordamadığı incelenmiştir. Bu doğrultuda yapılan basit doğrusal regresyon analizi sonuçları incelendiğinde bağlanma yaralanmalarının çift uyumunu anlamlı bir şekilde yordadığı bulunmuştur. Son olarak özel gereksinimli çocuğu olan evli bireylerin kişilik özellikleri ile çift uyumları arasındaki ilişkide bağlanma yaralanmalarının aracılık rolü incelenmiştir. Bu doğrultuda Baron ve Kenny (1986)'nin aracı rol analizi modeline göre her bir kişilik özelliği için ayrı ayrı aracılık rolü incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda nevrozizm, yumuşak başlılık ve sorumluluk ile çift uyumu arasındaki ilişkilerde bağlanma yaralanmalarının kısmi aracılık rolü olduğu bulunmuştur. Dışadönüklük ve deneyime açıklık ile çift uyumu arasındaki ilişkilerde bağlanma yaralanmalarının tam aracılık rolü olduğu bulunmuştur. Bağlanma yaralanmaları ile ilgili yapılan `eneysel çalışmaların sonuçları incelendiği bağlanma yaralanmaları iyileştiren bireylerin ilişki güvenlerinin ve çift doyumlarının arttığı ve bağlanma yaralanmalarının iyileştirilmesinin ilişki güveni ve çift doyumunun yordayıcısı olduğu sonucu ortaya konulmuştur. (Makinen, 2004; Makinen & Johnson, 2006). Bu da bağlanma yaralanmalarının çift doyum ile ilişkili bir değişken olan çift uyumunun yordayıcısı olduğu bulgusu ile örtüştüğü şeklinde değerlendirilebilir. Bağlanma yaralanmaları ile ilişkili olarak bağlanma stillerinin çift uyumunu yordayıp yordamadığını araştıran çalışma sonuçları incelenmiştir. Daha önce de değinildiği gibi literatürde kişilik özellikleri ile bağlanma (güvenli-güvensiz) arasında anlamlı ilişkiler olduğunu (Shaver & Brennan, 1992; Eggert vd., 2007; Ulu & Tezer, 2010; Özer & Cihan, Güngör, 2012; Blackwell vd., 2017); bağlanma (güvenli-güvensiz) ile çift uyumu arasında anlamlı ilişkiler olduğunu (Meyers & Landsberger, 2002; Özmen & Atik, 2010; Shaker vd., 2011) ve kişilik özellikleri ile çift uyumu arasında anlamlı ilişkiler olduğunu (Bouchard vd., 1999; Cook vd., 2005; Joshi & Thingujam, 2009; Yurdakul, 2019) ortaya koyan çalışmalar bulunmaktadır. Kişilik özellikleri, bağlanma ve çift uyumu değişkenleri arasında var olan bu ilişkilerin gerek bu çalışmanın bulguları tarafından gerekse de literatürde yer alan çalışmaların bulguları ile ortaya konulmuş olması, değişkenler arasında zincirleme ilişkilerin olma ihtimalini düşündürmekte idi ve yapılan aracılık testleri sonucunda değişkenler (kişilik özellikleri, bağlanma yaralanmaları, çift uyumu) arasında zincirleme ilişkilerin (aracılık etkisi) ortaya çıktığı görülmektedir.

Bu çalışmadan elde edilen bulgular göz önünde bulundurulduğunda bireylerin nevroziklik düzeyleri arttıkça bağlanma yaralanmaları düzeyleri artarken, bireylerin dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk düzeyleri arttıkça da bağlanma

yaralanmaları düzeylerinin azaldığı şeklinde bir bulgu elde edildiği görülmektedir. Bu bulgu başka bir ifade ile nevroitiklik düzeyi yüksek ve dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık, sorumluluk düzeyleri düşük bireylerin bağlanma yaralanmaları düzeyleri yüksek olurken; nevroitiklik düzeyi düşük ve dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık, sorumluluk düzeyi yüksek bireylerin bağlanma yaralanmaları düzeylerinin düşük olduğu şeklinde de ifade edilebilir. Bağlanma yaralanmaları ile ilgili literatürde yer alan bilgiler göz önünde bulundurulduğunda, aynı olayı yaşayan çiftlerden bazılarının bağlanma yaralanması deneyimlerken bazılarının deneyimlemediği bilinmektedir (Johnson, 1996; Millikin, 2000). Bu bağlamda aynı olayı deneyimleyen evli bireylerden nevroitiklik düzeyi yüksek ve deneyime açıklık, yumuşak başlılık, sorumluluk düzeyleri düşük olanların bağlanma yaralanmaları düzeylerinin yüksek olabileceği; nevroitiklik düzeyi düşük ve deneyime açıklık, yumuşak başlılık, sorumluluk düzeyleri yüksek olanların bağlanma yaralanmaları düzeylerinin düşük olabileceği olduğu söylenebilir. Aynı zamanda, aynı olayı yaşamalarına rağmen bağlanma yaralanmaları deneyimleyen ve deneyimlemeyen eşlerde kişilik özellikleri (nevroitiklik, dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık, sorumluluk) açısından farklılık olduğu söylenebilir. Ayrıca, bu çalışma kapsamında katılımcıların Kişisel Bilgi Formu'nda yer alan *“Özel gereksinimli (özel eğitime ihtiyaç duyan, engelli) bir çocuğunuzun olması eşinizle olan ilişkinizi etkiledi mi? Etkiledi ise nasıl etkiledi? Kısaca yazınız.”* şeklindeki açık uçlu soruya verdikleri yanıtlar da bireylerin aynı ya da benzer özelliklerde bir olayı deneyimlemelerine karşın yaşamlarında farklı sonuçları olduğunu göstermektedir. Katılımcıların bazıları bu soruya özel gereksinimli bir çocuklarının olmasının eşleriyle ilişkilerini olumsuz yönde etkilediğini ifade ederken, bazıları etkilemediğini ve bazıları ise ilişkilerinin olumlu yönde etkilendiğini, eşleriyle birbirlerine daha çok kenetlendiklerini ifade etmişlerdir. Bu yanıtlar da literatürde bağlanma yaralanmaları ile ilgili yer alan bilgiler ile örtüşmektedir.

İlgili literatürde bağlanma yaralanmalarının bağlanma ihtiyaçlarının alevlendiği kritik ihtiyaç anlarında ortaya çıktığı belirtilmektedir (Johnson, 1996). Johnson, Makinen ve Millikin (2001)'e göre, bağlanma yaralanmaları emeklilik, taşınma, iş değişikliği gibi geçiş; bir yakının ölümü, bir statünün kaybı, düşük yapma gibi kayıp; kronik bir hastalık gibi fiziksel bir tehlike ve belirsizlik zamanlarında meydana geldiği de belirtilmiştir. Bu doğrultuda bu çalışma için bağlanma yaralanmalarına yol açabilecek olay olarak özel gereksinimli çocuğa sahip olmak belirlenmiştir. Özel gereksinimli çocukların aileleri ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde, özel gereksinimli bir çocuğun aileye girmesinin

aile için stres kaynağı olduğunu (Çetinkaya & Öz, 2000; Aral & Gürsoy, 2007) ve ebeveynlerin evlilik ilişkisini olumsuz yönde etkilediğine (Risdal & Singer, 2004; Sarıyıldız, 2017; Baş, 2018; Akbaş & Işık, 2019; Karaman, 2019) dair bulgular bulunmaktadır. Bu çalışma kapsamında veri toplamak amacıyla kullanılan veri toplama araçlarından *Kişisel Bilgi Formu*’nda yer alan “*Özel gereksinimli (özel eğitime ihtiyaç duyan, engelli) bir çocuğunuzun olması eşinizle olan ilişkinizi etkiledi mi? Etkiledi ise nasıl etkiledi? Kısaca yazınız.*” şeklindeki açık uçlu soruya ilişkilerinin olumsuz yönde etkilendiğini ifade eden katılımcıların yanıtları da bu bulguları destekler niteliktedir. Katılımcıların verdikleri yanıtların bazıları şu şekildedir: “Daha çok çocuğumuzla ilgilendik.”, “Etkiledi. Boşandık ve şimdi tekrar beraberiz.”, “Etkiledi. Doğum kaynaklı sürekli beni suçladı.”, “Kesinlikle etkiledi. Kötü yönde etkiledi. Yatağımızı ayırdık. Birbirimize zaman ayıramaz olduk.”, “Sosyal hayatımız olmuyor eşimle. Benim sürekli çocuğumla ilgilenmem gerekiyor.”, “Evet. Etkiledi. Ben daha çok duygusallaştım ve hassaslaştım. Eşimin ilgisine daha çok ihtiyaç duydum.”, “Evet. Maalesef etkiledi. O hiçbir zaman gereken desteği vermedi bana, onun zorluğunu hiç anlayamadı.”, “Benden uzaklaştı.”, “Etkiledi. Birbirimizi suçladık.”, “Evet etkiledi. Sık sık kavga etmeye başladık. Bana ilgilenmiyorsun diye kızıyor.”.

Sonuç olarak; EBYÖ evli bireylerin bağlanma yaralanmalarını ölçmek amacıyla kullanılabilecek geçerli ve güvenilir bir ölçme aracıdır. Özel gereksinimli bir çocuk sahibi olmak evli bireylerin evlilik ilişkilerini olumsuz yönde etkileyebilecek, bağlanma yaralanmalarına yol açabilecek bir yaşam deneyimidir. Literatür ile tutarlı bir şekilde özel gereksinimli çocuğu olan evli bireylerin kişilik özellikleri, bağlanma yaralanmaları ve çift uyumları arasında anlamlı ilişkiler bulunmaktadır. Özel gereksinimli çocuğu olan evli bireylerin kişilik özellikleri bağlanma yaralanmalarını, kişilik özellikleri çift uyumlarını ve bağlanma yaralanmaları çift uyumlarını yordamaktadır. Özel gereksinimli çocuğu olan evli bireylerin kişilik özellikleri ile çift uyumları arasındaki ilişkide kişilik özelliklerinin aracılık rolü ortaya konulmuştur. Nevrotiklik, yumuşak başlılık ve sorumluluk ile çift uyumu arasındaki ilişkide bağlanma yaralanmaları kısmi aracı iken; dışadönüklük ve deneyime açıklık ile çift uyumu arasındaki ilişkide bağlanma yaralanmaları tam aracıdır.

BÖLÜM VIII

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde bu araştırma kapsamında elde edilen bulgulara dayalı olarak elde edilen sonuçlara ve bu sonuçlara dayalı önerilere yer verilmiştir.

Sonuçlar

Genel amacı “özel gereksinimli çocuğu olan, en az bir yıldır evli bireylerin kişilik özellikleri ile çift uyumları arasındaki ilişkilerde bağlanma yaralanmasının aracılık rolünün incelenmesi” olan bu araştırma kapsamında yapılan çalışmalar sonucunda elde edilen bulgulara dayalı olarak ulaşılan temel sonuçlar aşağıda sunulmuştur:

1. Evli bireylerin bağlanma yaralanmalarını ölçmeye yönelik olarak geliştirilen “bağlanma” ve “travma” olarak adlandırılan iki boyuttan ve 17 maddeden oluşan “Evlilikte Bağlanma Yaralanmaları Ölçeği”nin yetişkin bireyler için geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
2. Özel gereksinimli çocuğu olan evli bireylerin kişilik özellikleri ile bağlanma yaralanmaları arasında anlamlı ilişkiler bulunmaktadır. Özel gereksinimli çocuğu olan evli bireylerin nevrotiklik düzeyleri arttıkça; dışadönüklük düzeyleri, deneyime açıklık düzeyleri, yumuşak başlılık düzeyleri ve sorumluk düzeyleri azaldıkça bağlanma yaralanmaları artmaktadır.
3. Özel gereksinimli çocuğu olan evli bireylerin kişilik özellikleri ile çift uyumları arasında anlamlı ilişkiler bulunmaktadır. Özel gereksinimli çocuğu olan evli bireylerin nevrotiklik düzeyleri arttıkça; dışadönüklük düzeyleri, deneyime açıklık düzeyleri, yumuşak başlılık düzeyleri ve sorumluk düzeyleri azaldıkça çift uyumları azalmaktadır.

4. Özel gereksinimli çocuğu olan evli bireylerin bağlanma yaralanmaları ile çift uyumları arasında anlamlı ilişkiler bulunmaktadır. Özel gereksinimli çocuğu olan evli bireylerin bağlanma yaralanmaları arttıkça çift uyumları azalmaktadır.
5. Özel gereksinimli çocuğu olan evli bireylerin kişilik özellikleri (nevrotiklik, dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık, sorumluluk) bağlanma yaralanmalarını yordamaktadır.
6. Özel gereksinimli çocuğu olan evli bireylerin kişilik özellikleri (nevrotiklik, dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık, sorumluluk) çift uyumlarını yordamaktadır.
7. Özel gereksinimli çocuğu olan evli bireylerin bağlanma yaralanmaları çift uyumlarını yordamaktadır.
8. Özel gereksinimli bireylerin nevrotiklik düzeyleri ile çift uyumları arasındaki ilişkide bağlanma yaralanmalarının kısmi aracılık rolü bulunmaktadır. Özel gereksinimli bireylerin nevrotiklik düzeyleri arttıkça bağlanma yaralanmalarının arttığı ve bağlanma yaralanmaları arttıkça da çift uyumlarının düştüğü söylenebilir.
9. Özel gereksinimli bireylerin dışadönüklük düzeyleri ile çift uyumları arasındaki ilişkide bağlanma yaralanmalarının tam aracılık rolü bulunmaktadır. Özel gereksinimli bireylerin dışadönüklük düzeyleri arttıkça bağlanma yaralanmaları azalmaktadır ve bağlanma yaralanmaları azaldıkça da çift uyumları artmaktadır.
10. Özel gereksinimli bireylerin deneyime açıklık düzeyleri ile çift uyumları arasındaki ilişkide bağlanma yaralanmalarının tam aracılık rolü bulunmaktadır. Özel gereksinimli bireylerin deneyime açıklık düzeyleri arttıkça bağlanma yaralanmaları azalmaktadır ve bağlanma yaralanmaları azaldıkça da çift uyumları artmaktadır.
11. Özel gereksinimli bireylerin yumuşak başlılık düzeyleri ile çift uyumları arasındaki ilişkide bağlanma yaralanmalarının kısmi aracılık rolü bulunmaktadır. Özel gereksinimli bireylerin yumuşak başlılık düzeyleri arttıkça bağlanma yaralanmalarının arttığı ve bağlanma yaralanmaları arttıkça da çift uyumlarının düştüğü söylenebilir.
12. Özel gereksinimli bireylerin sorumluluk düzeyleri ile çift uyumları arasındaki ilişkide bağlanma yaralanmalarının kısmi aracılık rolü bulunmaktadır. Özel gereksinimli bireylerin sorumluluk düzeyleri arttıkça bağlanma yaralanmalarının arttığı ve bağlanma yaralanmaları arttıkça da çift uyumlarının düştüğü söylenebilir.

Öneriler

Bu araştırma kapsamında elde edilen sonuçlara dayalı olarak belirlenen öneriler aşağıda sunulmuştur:

1. Bu çalışma kapsamında evli bireylerin bağlanma yaralanmalarını ölçmeye yönelik Evlilikte Bağlanma Yaralanmaları Ölçeği geliştirilmiştir. Bağlanma yaralanmaları kavramı tüm romantik ilişki türleri için tanımlanmış bir kavramdır. Bu nedenle evli olmayan, romantik ilişkisi olan bireyler için kullanılabilecek bir bağlanma yaralanmaları ölçeği geliştirilebilir ya da Evlilikte Bağlanma Yaralanmaları Ölçeği romantik ilişkisi olan bireylere yönelik olarak uyarlanıp, geçerlik ve güvenirlikleri test edilebilir.
2. Bu araştırma bağlanma yaralanmaları kavramı ile ilgili yapılan ilk nicel çalışmadır. Bu çalışma kapsamında evlilikte bağlanma yaralanmaları kavramının; ilişki doyumu, evlilik hoşnutsuzluğu, kişilik özellikleri ve çift uyumu ile ilişkileri incelenmiştir. Evlilikte bağlanma yaralanmalarının farklı kişisel ve ilişkisel değişkenlerle olası ilişkilerini inceleyen yeni çalışmalar yapılabilir.
3. Yapılacak yeni nicel çalışmalarda, bu çalışma kapsamında geliştirilen Evlilikte Bağlanma Yaralanmaları Ölçeği'nin geçerlik ve güvenirliği farklı örneklem grupları üzerinde yeniden test edilerek, ölçek geçerlik ve güvenirliğine ve kullanılabilirliğine katkıda bulunabilir.
4. Bu çalışma kapsamında bağlanma yaralanmalarını ortaya çıkarabilecek olay olarak özel gereksinimli çocuk sahibi olma belirlenmiştir. Düşük yapmış ebeveynler, bir yakını kaybetmiş evli bireyler, kronik bir hastalık geçirmiş evli bireyler, emekli olmuş evli bireyler gibi farklı özellikteki örneklem grupları üzerinde evlilikte bağlanma yaralanmaları ve ilgili değişkenleri içeren çalışmalar yapılabilir.
5. Bu çalışma kapsamında bağlanma yaralanmalarının ilişki doyumu, evlilik hoşnutsuzluğu, kişilik özellikleri ve çift uyumu ile ilişkileri incelenmiştir. Ancak bağlanma yaralanmalarının demografik değişkenlerle (cinsiyet, yaş, eğitim durumu, evlilik süresi, evlilik biçimi vs.) ilişkileri incelenmemiştir. Bu değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını ve ilgili değişkenlerle ilişkilerini inceleyen çalışmalar yapılabilir.
6. Bu çalışma kapsamında kişilik özelliklerinin çift uyumunu yordadığı ve kişilik özellikleri ile çift uyumu arasındaki ilişkide bağlanma yaralanmalarının aracılık rolü olduğu bulunmuştur. Bireylerin nevrotiklik düzeyleri arttıkça, yumuşak başlılık ve

sorumluluk düzeyleri azaldıkça bağlanma yaralanmalarının arttığı ve bağlanma yaralanmaları arttıkça da çift uyumlarının azaldığı söylenebilir. Ayrıca dışadönüklük ve deneyime açıklık düzeyleri arttıkça bağlanma yaralanmaları azalmakta ve bağlanma yaralanmaları azaldıkça da çift uyumları artmaktadır. Bu doğrultuda bağlanma yaralanması deneyimleyen evli bireylerin nevroitiklik düzeylerini azaltmaya, dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık, sorumluluk düzeylerini artırmaya yönelik müdahaleler yapılabilir.

7. Bu çalışma kapsamında veri toplanan çalışma grubu cinsiyete göre eşit dağılmamaktadır. Cinsiyete göre daha eşit dağılım olan çalışma grupları ile çalışmalar yapılabilir.
8. Bu çalışma kapsamında evlilikte bağlanma yaralanmaları evli bireyler üzerinde ve bireysel olarak değerlendirilerek incelenmiştir. Bağlanma yaralanmalarının evli çiftler ile çift bağlamında dyadic olarak incelendiği çalışmalar yapılabilir.
9. Evlilikte Bağlanma Yaralanmaları Ölçeği aracılığıyla bağlanma yaralanması düzeyi belirlenen ve yüksek düzeyde bağlanma yaralanması deneyimlediği belirlenen bireylerle bağlanma yaralanmasını derinlemesine incelemeye yönelik nitel çalışmalar yapılabilir.
10. Evlilikte Bağlanma Yaralanmaları düzeyi yüksek olan bireylerin bağlanma yaralanmalarını iyileştirmeye yönelik Bağlanma Yaralanmaları Çözüm Modeli uyarlanarak deneysel çalışmalar yapılabilir ya da bağlanma yaralanmalarını iyileştirmeye yönelik yeni iyileştirme programları geliştirilebilir.
11. Bu çalışma kapsamında çalışma grubunda yer alan katılımcıların bazıları özel gereksinimli çocuklarının olmasının evlilik ilişkilerini daha da güçlendirdiğini ifade ederken bazıları da bu durumun evlilik ilişkilerini olumsuz yönde etkilediği ifade edilmiştir. Benzer olumsuzluk (kritik olay) yaşamalarına karşın bağlanma yaralanmaları deneyimleyen ve deneyimlemeyen, evliliği daha güçlü hale gelen ve evliliği olumsuz yönde etkilenen evli çiftlerin bireysel ve ilişkisel özelliklerini inceleyen ve karşılaştıran çalışmalar yapılabilir.
12. Yapılacak nicel ve nitel çalışmalar aracılığıyla evlilikte bağlanma yaralanmalarını ortaya çıkaran ya da deneyimlenme olasılığını artıran nedenler belirlenerek, evliliklerde bağlanma yaralanmalarını önlemeye yönelik önleyici çalışmalar yapılabilir.

13. Çift ve evlilik terapisi klinik uygulamalarında, bağlanma yaralanmalarını ortaya çıkarabilecek risk faktörleri göz önünde bulundurularak bu alanlara yönelik güçlendirmeye yönelik müdahaleler yapılabilir.
14. Özel gereksinimli çocuk sahibi olan ebeveynlerin evlilik ilişkilerini güçlendirmek, evlilik sorunlarını önlemek ve iyileştirmek amacıyla özel gereksinimli çocuk sahibi çiftlere yönelik bireysel ve çift olarak psikolojik destek alabilmelerine yönelik politikalar düzenlenebilir.
15. Evlenmeyi düşünen çiftlere yönelik olarak kişilik özellikleri göz önünde bulundurularak evlilik öncesi eğitim ve psikolojik danışma destekleri verilmeye yönelik politikalar düzenlenebilir.

KAYNAKLAR

- Açık, Ö. (2008). *Evlilik uyumu ve bağlanma stilleri arasındaki ilişki*. (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Addis, J. & Bernard, M. E. (2002). Marital adjustment and irrational beliefs. *Journal Of Rational-Emotive and Cognitive-Behavior Therapy*, 20(1), 3-13. <https://link.springer.com/article/10.1023/A:1015199803099> adresinden erişilmiştir.
- Ahadi, B. (2008). Relationship between personality and marital satisfaction. *Contemporary Psychology, Biannual Journal of The Iranian Psychological Association*, 2(2), 31-36. http://bjcp.ir/browse.php?a_id=966&sid=1&slc_lang=en adresinden erişilmiştir.
- Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E. & Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. New York: Psychology Press.
- Ainsworth, M. S. (1989). Attachments beyond infancy. *American Psychologist*, 44(4), 709-716. <https://www.semanticscholar.org/paper/Attachments-beyond-infancy.-Ainsworth/543141e657bda74736ff87ac10d70643cd639892> sayfasından erişilmiştir.
- Akbaş, E. & Işık, A. (2019). Özel gereksinimli çocuklara sahip olan ailelerin evlilik yaşamına toplumsal cinsiyet odaklı yaklaşım. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 8(2), 93-110. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ssrj/issue/45017/468024> sayfasından erişilmiştir.
- Akbaş, M., Gökyıldız Sürücü, Ş, Onat Köroğlu, C, & Öztürk, M. (2019). Üniversite öğrencilerinin evlilik tutumlarını etkileyen faktörler. *Çukurova Medical Journal*, 44(1), 93-100. <https://doi.org/10.17826/cumj.441022>
- Altuğ Özsoy, S, Özkahraman, Ş. & Çallı, F. (2006). Zihinsel engelli çocuk sahibi ailelerin yaşadıkları güçlüklerin incelenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 9(9), 69-78. <https://dergipark.org.tr/en/pub/spcd/issue/21102/227266> sayfasından erişilmiştir.

- Amato, P. R. & Rogers, S. J. (1997). A longitudinal study of marital problems and subsequent divorce. *Journal of Marriage and the Family*, 59(3), 612-624. <https://doi/10.2307/353949>
- Amiri, M., Farhoodi, F., Abdolvand, N. & Bidakhvidi, A. R. (2011). A study of the relationship between Big-five personality traits and communication styles with marital satisfaction of married students majoring in public universities of Tehran. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 30, 685-689. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2011.10.132>
- Aral, N. & Gürsoy, F. (2007). *Özel eğitim gerektiren çocuklar ve özel eğitime giriş*. İstanbul: Morpa.
- Avşaroğlu, S. & Gilik, A. (2017). Özel gereksinimli çocuğa sahip anne-babaların kaygı durumlarına göre umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi. *Elementary Education Online*, 16(3), 1022-1035. <http://ilkogretim-online.org.tr/index.php/io/article/view/2442> sayfasından erişilmiştir.
- Avşaroğlu, S. & Akçeşme, F. (2018). Özel gereksinimli çocuğu olan anne babaların iyimserlik ve stresle başa çıkma tutumları. *Gelecek Vizyonlar Dergisi*, 2(1), 1-11. http://www.futurevisionsjournal.com/Makaleler/781734748_avsaroglu.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Bacanlı, H., İlhan, T. & Aslan, S. (2009). Beş Faktör kuramına dayalı bir kişilik ölçeğinin geliştirilmesi: Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi (SDKT). *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 261-279. <https://dergipark.org.tr/en/pub/tebd/issue/26107/275060> sayfasından erişilmiştir.
- Bakker, W., van Oudenhoven, J. P. & van Der Zee, K. I. (2004). Attachment styles, personality and Dutch emigrants' intercultural adjustment. *European Journal of Personality*, 18(5), 387-404. <https://doi.org/10.1002/per.515>
- Baron, R. M. & Kenny, D. A. (1986). The moderator–mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(6), 1173-1182. https://www.researchgate.net/publication/281274059_The_moderator-mediator_variable_distinction_in_social_psychological_research_Conceptual_strategic_and_statistical_considerations sayfasından erişilmiştir.

- Bartholomew, K. & Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a Four-Category Model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(2), 226-244. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.61.2.226>
- Baş, A. B. (2018). *Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynler ile normal gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin yalnızlık düzeyleri ve evlilik doyumu ile ilişkilerinin incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Beitel, M. & Cecero, J. J. (2003). Predicting psychological mindedness from personality style and attachment security. *Journal of Clinical Psychology*, 59(1), 163-172. <https://doi.org/10.1002/jclp.10125>
- Blackwell, D., Leaman, C., Tramposch, R., Osborne, C. & Liss, M. (2017). Extraversion, neuroticism, attachment style and fear of missing out as predictors of social media use and addiction. *Personality and Individual Differences*, 116, 69-72. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2017.04.039>
- Bouchard, G., Lussier, Y. & Sabourin, S. (1999). Personality and marital adjustment: Utility of the Five-factor model of personality. *Journal of Marriage and The Family*, 651-660. <https://psycnet.apa.org/doi/10.2307/353567>
- Bowlby, J. (1958). The nature of the child's tie to his mother. *International Journal Of Psycho-Analysis*, 39, 350-373. <https://www.pep-web.org/document.php?id=ijp.039.0350a> adresinden erişilmiştir.
- Bowlby, J. (2012). *Bağlanma*. (T.V. Soylu, Çev.). İstanbul: Pinhan.
- Bowlby, J. (2014). *Ayrılma*. (M. Günay, Çev.). İstanbul: Pinhan.
- Bowlby, J. (2015). *Kaybetme*. (N. Nirven & N. Diner, Çev.). İstanbul: Pinhan.
- Bradbury, T. N., Fincham, F. D. & Beach, S. R. (2000). Research on the nature and determinants of marital satisfaction: A decade in review. *Journal of Marriage and Family*, 62(4), 964-980. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2000.00964.x>
- Bretherton, I. (1985). Attachment Theory: retrospect and prospect. *Monographs of The Society for Research in Child Development*, 50(1), 3-35. <https://doi.org/10.2307/3333824>
- Bretherton, I. (1992). The origins of attachment theory: John Bowlby and Mary Ainsworth. *Developmental Psychology*, 28(5), 759-775. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8341.1956.tb00915.x>

- Bristol, M. M., Gallagher, J. J. & Schopler, E. (1988). Mothers and fathers of young developmentally disabled and nondisabled boys: Adaptation and spousal support. *Developmental psychology*, 24(3), 441. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.24.3.441>
- Bryman, A. & Cramer, D. (2001). *Quantitative analysis with SPSS release 10 for windows: A guide for social scientists*. London and New York: Routledge.
- Bulut Ateş, F. & Çeçen-Eroğlu, A. R. (2017). Ergenlerde görülen kuraldışı davranışların yordanmasında anne-baba evlilik çatışması ve çocukluk örselenme yaşantılarının rolü. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26(3), 171-183. <https://dergipark.org.tr/en/pub/cusosbil/issue/33225/372233> sayfasından erişilmiştir.
- Burger, J. (2004). *Kişilik* (İ.D. Erguvan, Çev). İstanbul: Kaknüs.
- Burlingham, D. & Freud, A. (1942). *Young children in war-time*. London: Allen & Unwin.
- Burlingham, D. & Freud, A. (1944). *Infants Without Families*. London: Allen & Unwin.
- Buss, D. M. (1984). Toward a psychology of person–environment (PE) correlation: The role of spouse selection. *Journal of Personality and Social Psychology*, 47(2), 361-377. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.47.2.361>
- Buss, D. M. & Barnes, M. (1986). Preferences in human mate selection. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50(3), 559. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.50.3.559>
- Büyüköztürk, Ş. (2008). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem.
- Byrne, E. A. & Cunningham, C. C. (1985). The effects of mentally handicapped children on families – a conceptual review. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 26(6), 847-864. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.1985.tb00602.x>
- Canbulat, N. & Çankaya, Z. C. (2014). Evli bireylerin öznel iyi olma düzeylerinin yordanması. *Ege Eğitim Dergisi*, 15(2), 556-576. <https://doi.org/10.12984/eed.67597>
- Cannon, J. L. & Boccone, P. J. (2019). Addressing attachment injuries with bisexual clients and their monosexual partners during the coming out process. *Journal of Bisexuality*, 19(1), 120-127. <https://doi.org/10.1080/15299716.2019.1567434>
- Cattell, R. B. (1966). The scree test for the number of factors. *Multivariate Behavioral Research*, 1(2), 245-276. https://doi.org/10.1207/s15327906mbr0102_10

- Cattell, R. B. & Butcher, H. J. (1968). *The prediction of achievement and creativity*. New York: Ardent Media.
- Cihan Güngör, H. C. & Özbay, Y. (2016). Evlilikte yetkinlik ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(29), 79-93. <http://www.turkpdrdergisi.com/index.php/pdr/article/view/252> sayfasından erişilmiştir.
- Chapman, D. M. & Caldwell, B.E. (2012). Attachment injury resolution in couples when one partner is trans-identified. *Journal of Systemic Therapist*. 31(2), 36-53. <https://doi.org/10.1521/jsyt.2012.31.2.36>
- Cerny, B. A. & Kaiser, H. F. (1977). A study of a measure of sampling adequacy for factor-analytic correlation matrices. *Multivariate Behavioral Research*, 12(1), 43-47. https://doi.org/10.1207/s15327906mbr1201_3
- Cloutier, P. F., Manion, I. G., Walker, J. G. & Johnson, S. M. (2002). Emotionally focused interventions for couples with chronically ill children: a 2-year follow-up. *Journal of Marital and Family Therapy*, 28(4), 391-398. <https://doi.org/10.1111/j.1752-0606.2002.tb00364.x>
- Collins, N. L. & Read, S. J. (1990). Adult attachment, working models, and relationship quality in dating couples. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58(4), 644-663. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.58.4.644>
- Comrey, A. L. & Lee, H. B. (1992). Interpretation and application of factor analytic results. In A. L. Comrey, & H. B. Lee (Eds.), *A first course in factor analysis* (p. 2). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Cook, D. B., Casillas, A., Robbins, S. B., & Dougherty, L. M. (2005). Goal continuity and the “big five” as predictors of older adult marital adjustment. *Personality and Individual Differences*, 38(3), 519-531. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2004.05.006>
- Costa, P. T. & McCrae, R. R. (1992). *Revised Neopersonality Inventory (Neo Pi-R) and Neofive-Factor Inventory (Neo-Ffi)*. Psychological Assessment Resources.
- Curun, F. (2001). *The effects of sexism and sex role orientation on romantic relationship satisfaction*. (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.

- Curun, F. & apkın, M. (2014). Romantik kıskanılığın bağlanma stilleri, benlik saygısı, kişilik özellikleri ve evlilik doyumu açısından yordanması. *Psikoloji alışmaları Dergisi*, 34(1), 1-22.
<https://arastirmax.com/tr/system/files/dergiler/127131/makaleler/34/1/arastirmax-romantik-kiskancligin-baglanma-stilleri-benlik-saygisi-kisilik-ozellikleri-evlilik-doyumu-acisindan-yordanmasi.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Cüceloğlu, D. (1991). *İnsan ve davranışı*. Ankara: Remzi.
- ağ, P. & Yıldırım, İ. (2013). Evlilik doyumunu yordayan ilişkisel ve kişisel değişkenler. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(39), 13-23.
<http://turkpdndergisi.com/index.php/pdr/article/view/67> sayfasından erişilmiştir.
- ağ, P. & Yıldırım, İ. (2018). Evlilik doyumunda öznel iyi olma: Yaşam doyumu ve iyimserliğin rolü. *Turkish Studies*, 13(4), 203-224.
<http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies>
- elik, E. (2013). Evlilik hoşnutsuzluğu ölçeğinin türkçeye uyarlanması: geçerlik ve güvenirlik alışması. *Adaptation of Marital Disaffection Scale To Turkish: Study of Validity and Reliability*. 12(8), 249-261.
<https://toad.halileksi.net/sites/default/files/pdf/evlilik-hosnutsuzlugu-olcegi-toad.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Çetinkaya, Z. & Öz, F. (2000). Serebral palsili çocuğı olan annelerin bilgi gereksinimlerinin karşılanmasına planlı bilgi vermenin etkisi. *CÜ Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 4(2), 44-51. <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/359.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- okluk, Ö. S., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, S. (2012). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve Lisrel uygulamaları*. Ankara: Pegem.
- Damiani, V. (1999). Responsibility and adjustment in siblings of children with disabilities: update and review. *Families in Society: The Journal of Contemporary Social Services*, 80(1), 34-40. <https://doi.org/10.1606%2F1044-3894.637>
- Davies, P. T. & Cummings, E. M. (1994). Marital conflict and child adjustment: An emotional security hypothesis. *Psychological bulletin*, 116(3), 387-411.
<https://psycnet.apa.org/buy/1995-09065-001> sayfasından erişilmiştir.

- Demir, D. (2016). *Evlilik uyumu ile bağlanma stilleri ve kişilerarası problem çözme davranışı arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Demiray, G. (2019). *Özel gereksinimli çocuğu olan ailelerde yaşam kalitesi, umutsuzluk ve yılmazlık arasındaki ilişkiler*. (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Deniz, M. E. (2011). Karar verme stilleri ve beş faktör kişilik özelliklerinin bağlanma stilleri açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(1), 97-113. <https://docplayer.biz.tr/299535-Karar-verme-stilleri-ve-bes-faktor-kisilik-ozelliklerinin-baglanma-stilleri-acisindan-incelenmesi.html> sayfasından erişilmiştir.
- Devellis, R. F. (2003). *Scale Development: Theory and Applications*. Second Edition. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Digman, J. M. (1990). Personality structure: emergence of the five-factor model. *Annual Review Of Psychology*, 41(1), 417-440. <https://doi.org/10.1146/annurev.ps.41.020190.002221>
- Doğan, İ. (2007). *Sosyoloji kavramlar ve sorunlar*. Ankara: Pegem.
- Dyer, E. D. (1983). *Courtship, marriage, and family--american style*. Homewood, Ill.: Dorsey Press.
- Ebel, R. L. (1965). *Measuring educational achievement*. Englewoodcliffs.
- Eggert, J., Levendosky, A. & Klump, K. (2007). Relationships among attachment styles, personality characteristics, and disordered eating. *International Journal Of Eating Disorders*, 40(2), 149-155. <https://doi.org/10.1002/eat.20351>
- Emmelkamp, P. M. G., De Haan, E. & Hoogduin, C. A. L. (1990). Marital adjustment and obsessive-compulsive disorder. *The British Journal of Psychiatry*, 156(1), 55-60. <https://doi.org/10.1192/bjp.156.1.55>
- Erden-İmamoğlu, S. (2009). *Kişilerarası İlişkiler*. İstanbul: Yeni İnsan.

- Erdoğan Taycan, S. E. & Çepik Kuruoğlu, A. Ç. (2014). Evlilik uyumu ile bağlanma stilleri ve mizaç ve karakter özellikleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 25(1), 9-18. <http://www.turkpsikiyatri.com/Data/UnpublishedArticles/752ca6.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Erel, O. & Burman, B. (1995). Interrelatedness of marital relations and parent-child relations: a meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 118(1), 108-132. <https://doi/10.1037/0033-2909.118.1.108>
- Erez, A., Mikulincer, M., van Ijzendoorn, M. H. & Kroonenberg, P. M. (2008). Attachment, personality, and volunteering: placing volunteerism in an attachment-theoretical framework. *Personality and Individual Differences*, 44(1), 64-74. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2007.07.021>
- Ergene, T. (2012). Psikososyal Gelişim. Y. Özbay ve S.Erkan (Der.) *Eğitim Psikolojisi* (Ss. 101-131). Ankara: Pegem.
- Erkuş, A. (2011). *Davranış bilimleri için bilimsel araştırma süreci* (3.Baskı). Ankara: Seçkin.
- Erkuş, A. (2012). *Psikolojik ölçme ve ölçek geliştirme – I*. Ankara: Seçkin.
- Ersoy, Ö. & Çürük, N. (2009). Özel gereksinimli çocuğa sahip annelerde sosyal desteğin önemi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 17(17), 104-110. <https://dergipark.org.tr/en/pub/spcd/issue/21116/227435> sayfasından erişilmiştir.
- Feist, J. & Feist, G. J. (2008). *Theories of personality*. Mcgraw-Hill.
- Fışıloğlu, H. & Demir, A. (2000). Applicability of the dyadic adjustment scale for measurement of marital quality with Turkish couples. *European Journal of Psychological Assessment*, 16(3), 214-218. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1027//1015-5759.16.3.214>
- Field, A. (2005). *Discovering statistics using SPSS*. London: SAGE.
- Frankel, J. R., Wallen, N. E. & Hyun, HH (2012). *How to design and evaluate research in education*. New York: McGraw-Hill.
- Gençtarım, D. (2019). Bireysel Farklılıklar. Ş.Işık (Ed.) *Eğitim Psikolojisi* içinde (s. 261-293). Ankara: Pegem.

- Goldberg, L. R. (1990). An alternative description of personality: the big-five factor structure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59(6), 1216-1229. <https://doi/10.1037/0022-3514.59.6.1216>
- Goldberg, L. R. (1992). The Development of Markers For The Big-Five Factor Structure. *Psychological Assessment*, 4(1), 26-42. doi:10.1037/1040-3590.4.1.26
- Greenberg, L., Warwar, S. & Malcolm, W. (2010). Emotion-focused couples therapy and the facilitation of forgiveness. *Journal of Marital and Family Therapy*, 36(1), 28-42. <https://doi.org/10.1111/j.1752-0606.2009.00185.x>
- Grych, J. H. & Fincham, F. D. (1990). Marital conflict and children's adjustment: A cognitive-contextual framework. *Psychological bulletin*, 108(2), 267-290. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.108.2.267>
- Güler, M. & Çapri, B. (2018). Grup rehberliği programının engelli çocuğa sahip çalışan annelerin mesleki tükenmişlik, işle bütünleşme ve eş tükenmişliği düzeyine etkisi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 28-46. <https://doi.org/10.17860/mersinefd.526569>
- Gümüşdaş, M. & Ejder Apay, S. (2016). Gebelikte evlilik uyumu ve sosyal destek arasındaki ilişki. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 3(1), 1-8. <https://atif.sobiad.com/index.jsp?modul=makale-detay&Alan=tip&Id=AV7QxP4pylTLcd5mnxXo> sayfasından erişilmiştir.
- Gündoğan, M. (2015). *Eşlerin bağlanma tarzları ile çift uyum düzeyi arasındaki ilişkinin araştırılması*. (Tıpta Uzmanlık Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Güven, N. & Sevim, S. (2007). İlişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar ve algılanan problem çözme becerilerinin evlilik doyumunu yordama gücü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(28), 49-61. <http://turkpdrdergisi.com/index.php/pdr/article/view/264> sayfasından erişilmiştir.
- Hagekull, B. & Bohlin, G. (2003). Early temperament and attachment as predictors of the five factor model of personality. *Attachment & Human Development*, 5(1), 2-18. <https://doi.org/10.1080/1461673031000078643>

- Halchuk, R. E., Makinen, J. A. & Johnson, S. M. (2010). Resolving attachment injuries in couples using emotionally focused therapy: A three-year follow-up. *Journal Of Couple & Relationship Therapy*, 9(1), 31-47. <https://doi.org/10.1080/15332690903473069>
- Hardman, M. L., Drew, C. J. & Egan, M. W. (1996). Human exceptionality: society, school, and family (5th Ed.) Needham Heights, MA: Allyn and Bacon, Simon & Shuster.
- Hazan, C. & Shaver, P. (1987). Romantic Love Conceptualized as an Attachment Process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(3), 511-524. <https://doi/10.1037/0022-3514.52.3.511>
- Heaven, P. C., Da Silva, T., Carey, C. & Holen, J. (2004). Loving styles: relationships with personality and attachment styles. *European Journal Of Personality*, 18(2), 103-113. <https://doi.org/10.1002/per.498>
- Heinicke, C. (1956). Wise words on children's emotions. *Psyccritiques*, 1(9), 262-263. <https://insights.ovid.com/psyccritiques/psycc/1956/09/000/wise-words-children-emotions/3/01258377> sayfasından erişilmiştir.
- Heinicke, C. M. & Westheimer, I. (1966). *Brief separations*. International U. Press
- Hendrick, S. S. (1988). A generic measure of relationship satisfaction. *Journal of Marriage and The Family*, 50(1), 93-98. <https://doi/10.2307/352430>
- Henkens, K. (1999). Retirement intentions and spousal support: A multi-actor approach. *The Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*, 54(2), 63-73. <https://doi.org/10.1093/geronb/54B.2.S63>
- Herman, J. L. (1992). Complex PTSD: A syndrome in survivors of prolonged and repeated trauma. *Journal of Traumatic Stress*, 5(3), 377-391. <https://doi.org/10.1002/jts.2490050305>
- Hofstee, W. K., De Raad, B. & Goldberg, L. R. (1992). Integration of the big five and circumplex approaches to trait structure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 63(1), 146-163. <https://doi/10.1037/0022-3514.63.1.146>
- İlhan, T. (2017). Özel gereksinimli 3-6 yaş çocuklarının ebeveynlerinin stres düzeyleri ile rolleri arasındaki ilişki. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 18(03), 383-400. <https://doi.org/10.21565/ozelegitimdergisi.286786>

- Johnson, S. M. (1996). *The practice of emotionally focused marital therapy: creating connection*. Brunner/Mazel.
- Johnson, S. M., Makinen, J. A. & Millikin, J. W. (2001). Attachment injuries in couple relationships: a new perspective an impasses in couples therapy. *Journal of Marital and Family Therapy*, 27(2), 145-155. <https://doi.org/10.1111/j.1752-0606.2001.tb01152.x>
- Johnson, S. M. & Whiffen, V. E. (1999). Made to measure: adapting emotionally focused couple therapy to partners' attachment styles. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 6(4), 366-381. <https://doi.org/10.1093/clipsy.6.4.366>
- Joshi, S. & Thingujam, N. S. (2009). Perceived emotional intelligence and marital adjustment: examining the mediating role of personality and social desirability. *Journal of The Indian Academy of Applied Psychology*, 35(1), 79-86. <http://medind.nic.in/jak/t09/i1/jakt09i1p79.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Kabasakal, Z. & Soylu, Y. (2016). Evli bireylerin evlilik doyumunun cinsiyet ve eş desteğine göre incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 5(4), 208-214. http://www.jret.org/FileUpload/ks281142/File/21a.zekavet_kabasakal.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Kaiser, H. F. (1974). An Index of Factorial Simplicity. *Psychometrika*, 39(1), 31-36. <https://link.springer.com/article/10.1007/BF02291575> sayfasından erişilmiştir.
- Kaptanoğlu, C., Yenilmez, Ç., Seber, G. & Tekin, D. (1997). Alkol bağımlılarında ruhsal belirtiler evlilik sorunları ve aile tutumları. *Düşünen Adam*, 10(1), 57-60. http://dusunenadamdergisi.com.tr/tr/DergiPdf/DUSUNEN_ADAM_DERGISI_a527f89a05e84a008f03ee363032066e.pdf sayfasından erişilmiştir.

- Kara, E. & Yüksel Şahin, F (2018). Evli bireylerde İlişkisel Yılmazlık, Evlilik Yetkinliği ve İkili İlişkilerde Güvenin Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 86(6), 378-398. https://www.researchgate.net/profile/Fulya_YUKSEL-SAHHIN/publication/337364488_EVLI_BIREYLERDE_ILISKISEL_YILMAZLIK_EVLIILIK_YETKINLIGI_VE_IKILI_ILISKILERDE_GUVENIN_DEMOGRAFIK_DEGISKENLERE_GORE_INCELENMESI_1/links/5dd41c65458515cd48abebd2/EVLI-BIREYLERDE-ILISKISEL-YILMAZLIK-EVLILIK-YETKINLIGI-VE-IKILI-ILISKILERDE-GUeVENIN-DEMOGRAFIK-DEGISKENLERE-GOeRE-INCELENMESI-1.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Karabacak, A. & Çiftçi, M. (2015). Üniversite öğrencilerinin evliliğe ilişkin tutumları ile romantik ilişkilerde akılcı olmayan inançları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Psikoloji Çalışmaları*, 36(2), 25-43. <https://dergipark.org.tr/en/pub/iupcd/issue/28559/304734v> sayfasından erişilmiştir.
- Karabulut, H. (2017). Ergenlik döneminde çocuğu olan babaların baba katılımı ve eş destek düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Psikoloji Çalışmaları*, 37(2), 1-17. <https://dergipark.org.tr/en/pub/iupcd/issue/32807/346043> sayfasından erişilmiştir.
- Karaman, Z. (2019). *Normal Gelişim Gösteren Çocuğu Olan Ebeveynler ile Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Ebeveynlerin Algıladıkları Eş Desteği ve Evlilik Doyumu Düzeylerinin İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Karasar, N. (2009) *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel.
- Kargın, T. (2004). Kaynaştırma: Tanımı, gelişimi ve ilkeleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*. 5(2), 1-13. https://www.researchgate.net/publication/277118481_Kaynastirma_Tanimi_Gelisimi_ve_Ilkeleri sayfasından erişilmiştir.
- Karney, B. R., & Bradbury, T. N. (1997). Neuroticism, marital interaction, and the trajectory of marital satisfaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72(5), 1075-1092. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.72.5.1075>

- Kaya, N. (2017). *Kırsal ve kentsel alanda yaşayan evli kadınların evlilik uyumu, evlilik doyumu ve ilişkilerde mutluluk düzeylerinin karşılaştırılması ve incelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Kaya, F. Ş. & Karahasanoğlu, G. (2019). Üniversite öğrencilerinde aşka ilişkin tutumlar, kişilik özellikleri ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 51-62. <https://doi.org/10.26695/mukatcad.2019.27>
- Kayser, K. (1996). The marital disaffection scale: an inventory for assessing emotional estrangement in marriage. *American Journal of Family Therapy*, 24(1), 83-88. <https://doi.org/10.1080/01926189508251019>
- Kelly, E, Conley, L. & James, J. (1987). Personality and compatibility: A prospective analysis of marital stability and marital satisfaction. *Journal of Personality and Social psychology*, 52(1), 27-40. <https://psycnet.apa.org/buy/1987-15348-001> sayfasından erişilmiştir.
- Kersten, K. K. (1990). The process of marital disaffection: Interventions at various stages. *Family Relations*, 39(3), 257-265. <https://doi.org/10.2307/584869>
- Kızıldağ, Ö. & Şendil, G. (2006). Evlilik çatışması ve çocuk davranış problemleri arasındaki ilişkilerin bilişsel bağlamsal çerçeve açısından incelenmesi. *Psikoloji Çalışmaları/Studies in Psychology*, 26, 1-20. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/99936> sayfasından erişilmiştir.
- Kızıldağ, S. & Yıldırım, İ. (2018). Eş Tükenmişliği Modeli'nin Test Edilmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 8(49), 101-116. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/99936> sayfasından erişilmiştir.
- Kişilik (t.y.) *Türk Dil Kurumu* içinde. <https://Sozluk.Gov.Tr/?Kelime=> sayfasından erişilmiştir
- Kline, P. (1994). *An easy guide to factor analysis*, Routledge, London.
- Koydemir, S., Selşik, Z. E. S. & Tezer, E. (2005). Evlilik uyumu ve mükemmeliyetçilik boyutları arasındaki ilişkiler. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(23), 65-75. <http://turkpdrdergisi.com/index.php/pdr/article/view/443> sayfasından erişilmiştir.

- Kumcağız, H. & Ertuğ, K. (2016). Evlilik hoşnutsuzluğu ile sosyodemografik özellikler arasındaki ilişki. *Electronic Turkish Studies*, 11(19), 601-620. <https://atif.sobiad.com/index.jsp?modul=makale-detay&Alan=sosyal&Id=AWqij-A2fKVWzH81lmWf> sayfasından erişilmiştir.
- Kurt, İ. E. (2018). Evlilik kalitesi ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlanması. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 27(2), 84-96. <https://dergipark.org.tr/en/pub/cusosbil/issue/39773/471258> sayfasından erişilmiştir.
- Larson, J .H. (2002). *The great marriage tune-up book*. San Francisco: Jossey- Bass
- Lichtman, R. R., Taylor, S. E. & Wood, J. V. (1988). Social support and marital adjustment after breast cancer. *Journal of Psychosocial Oncology*, 5(3), 47-74. https://doi.org/10.1300/J077v05n03_03
- Locksley, A. (1982). Social class and marital attitudes and behavior. *Journal of Marriage and the Family*, 44(2),427-440. <https://www.jstor.org/stable/351551?seq=1> sayfasından erişilmiştir.
- Long, E. C. & Andrews, D. W. (1990). Perspective taking as a predictor of marital adjustment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59(1), 126. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.59.1.126>
- Lopez, J. L., Riggs, S. A., Pollard, S. E., & Hook, J. N. (2011). Religious commitment, adult attachment, and marital adjustment in newly married couples. *Journal of Family Psychology*, 25(2), 301-309. <https://doi/10.1037/a0022943>
- Lussier, Y., Sabourin, S. & Turgeon, C. (1997). Coping strategies as moderators of the relationship between attachment and marital adjustment. *Journal of Social and Personal Relationships*, 14(6), 777-791. <https://doi.org/10.1177%2F0265407597146004>
- Makinen, J. A. (2004). *Resolving attachment injuries in couples: relating process to outcome*. (Doctoral Dissertation). <https://prod-ruor.uottawa.ca/handle/10393/29138> sayfasından erişilmiştir.
- Makinen, J. A. & Johnson, S. M. (2006). Resolving attachment injuries in couples using emotionally focused therapy: steps toward forgiveness and reconciliation. *Journal Of Consulting and Clinical Psychology*, 74(6), 1055-1064. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.74.6.1055>

- Marcoulides, G. & Schumacher, R. (2001). *New developments and techniques in structural equation modeling*. New York: Lawrence Erlbaum Associates.
- Mccrae, R. R. & Costa, P. T. (1989). The structure of interpersonal traits: wiggins's circumplex and the five-factor model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56(4), 586-595. <https://doi/10.1037/0022-3514.56.4.586>
- Mccrae, R. R. & Costa, P. T. (2003). *Personality in adulthood: A five-factor theory perspective*. Guilford Press.
- Mccrae, R. R., Costa Jr, P. T. & Busch, C. M. (1986). Evaluating comprehensiveness in personality systems: the california q-set and the five-factor model. *Journal of Personality*, 54(2), 430-446. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1986.tb00403.x>
- Mcglone, K., Santos, L., Kazama, L., Fong, R. & Mueller, C. (2002). Psychological stress in adoptive parents of special-needs children. *Child Welfare*, 81(2), 151-171. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/12014464> sayfasından erişilmiştir.
- Menaghan, E. (1982). Measuring coping effectiveness: A panel analysis of marital problems and coping efforts. *Journal of Health and Social Behavior*, 23(3), 220-234. <https://doi.org/10.2307/2136631>
- Mertler, C. A. & Vannatta, R. A. (2005). *Advanced and multivariate statistical procedures*, Glendale.
- Meyers, S. A. & Landsberger, S. A. (2002). Direct and indirect pathways between adult attachment style and marital satisfaction. *Personal Relationships*, 9(2), 159-172. <https://doi.org/10.1111/1475-6811.00010>
- Millikin, J. W. (2000). *Resolving attachment injuries in couples using emotionally focused therapy: a process study*. (Doctoral Dissertation). <https://vtechworks.lib.vt.edu/handle/10919/27740> sayfasından erişilmiştir.
- Mitchell, J. K. (2012). *Marital dining practices: Affecting change in marital satisfaction through marital self-efficacy*. (Doctoral dissertation). <https://search.proquest.com/openview/79f2beb05a76da6f65776390538f231d/1?pq-origsite=gscholar&cbl=18750&diss=y> sayfasından erişilmiştir.

- Naaman, S., Pappas, J. D., Makinen, J., Zuccarini, D. & Johnson–Douglas, S. (2005). Treating attachment injured couples with emotionally focused therapy: a case study approach. *Psychiatry: Interpersonal and Biological Processes*, 68(1), 55-77. <https://doi.org/10.1521/psyc.68.1.55.64183>
- Nemechek, S. & Olson, K. R. (1999). Five-Factor personality similarity and marital adjustment. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 27(3), 309-317. <https://doi.org/10.2224/sbp.1999.27.3.309>
- Neustadt, E., Chamorro-Premuzic, T. & Furnham, A. (2006). The relationship between personality traits, self-esteem, and attachment at work. *Journal of Individual Differences*, 27(4), 208-217. <https://doi.org/10.1027/1614-0001.27.4.208>
- Nixon Speechley, K. N. & Noh, S. (1992). Surviving childhood cancer, social support, and parents' psychological adjustment. *Journal of Pediatric Psychology*, 17(1), 15-31. <https://doi.org/10.1093/jpepsy/17.1.15>
- Noftle, E. E. & Shaver, P. R. (2006). Attachment dimensions and the big five personality traits: associations and comparative ability to predict relationship quality. *Journal of Research in Personality*, 40(2), 179-208. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2004.11.003>
- Noller, P., Law, H. & Comrey, A. L. (1987). Cattell, Comrey, and Eysenck Personality Factors Compared: More Evidence For The Five Robust Factors?. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53(4), 775. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0022-3514.53.4.775>
- Norton, R. (1983). Measuring marital quality: A critical look at the dependent variable. *Journal of Marriage and the Family*, 45(1), 141-151. <https://doi.org/10.2307/351302>
- Ntoumanis, N. (2001). A self-determination approach to the understanding of motivation in physical education. *British Journal of Educational Psychology*, 71(2), 225-242. <https://doi.org/10.1348/000709901158497>
- Nunnally, J. (1978). *Psychometric methods*. New York: McGraw-Hill.
- Özer, A. & Cihan-Güngör, H. (2012). Yükleme tarzları, bağlanma stilleri ve kişilik özelliklerine göre evlilik uyumu. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(2), 11-24. <https://dergipark.org.tr/en/pub/mersinefd/issue/17380/181506> sayfasından erişilmiştir.

- Özgüven, İ. E. (2001). *Evlilik ve aile terapisi*. Ankara: Nobel.
- Özmen, O. & Atik, G. (2010). Attachment styles and marital adjustment of Turkish married individuals. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 5, 367-371. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2010.07.106>
- Öztunç, H. & Şener, Ö. (2015). Cinsiyet, Ayrılmış Ebeveyn ve Şiddet Görme Faktörlerinin Gençlerin Eş Seçim Tutumları Üzerinde Etkisi. *Journal of Academic Studies*, 17(66), 143-166. <https://www.trdizin.gov.tr/publication/paper/detail/TVRneE16YzFOUT09> sayfasından erişilmiştir.
- Quittner, A. L. & DiGirolamo, A. M. (1998). Family adaptation to childhood disability and illness. In R. T. Ammerman & J. V. Campo (Eds.), *Handbook of pediatric psychology and psychiatry, Vol. 2. Disease, injury, and illness* (p. 70–102). Allyn & Bacon.
- Pallant, J. (2005). *SPSS survival manual: A step by step guide to data analysis using SPSS for windows*. New York: McGraw-Hill.
- Peabody, D. & Goldberg, L. R. (1989). Some determinants of factor structures from personality-trait descriptors. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57(3), 552-567. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.57.3.552>
- Pelling, C. (2003). *Women's lives experiences of attachment injury within their couple relationships*. (Doctoral Dissertation). <https://open.library.ubc.ca/cIRcle/collections/ubctheses/831/items/1.0053851> sayfasından erişilmiştir.
- Pelling, C. & Arvay-Buchanan, M. (2007). Experiences of attachment injury in heterosexual couple relationships. *Canadian Journal of Counselling and Psychotherapy / Revue canadienne De Counseling Et De Psychothérapie*, 38(4), 289-303. <https://eric.ed.gov/?id=EJ719915> sayfasından erişilmiştir.
- Pines, A. M. & Nunes, R. (2003). The relationship between career and couple burnout: Implications for career and couple counseling. *Journal of employment counseling*, 40(2), 50-64. <https://doi.org/10.1002/j.2161-1920.2003.tb00856.x>
- Pines, A. M., Neal, M. B., Hammer, L. B. & Icekson, T. (2011). Job burnout and couple burnout in dual-earner couples in the sandwiched generation. *Social Psychology Quarterly*, 74(4), 361-386. <https://doi.org/10.1177/0190272511422452>

- Risdal, D. & Singer, G. H. (2004). Marital adjustment in parents of children with disabilities: a historical review and meta-analysis. *Research and Practice For Persons With Severe Disabilities*, 29(2), 95-103. <https://doi.org/10.2511%2Frpsd.29.2.95>
- Robertson, J. (1962). Mothering as an influence on early development: a study of well-baby clinic records. *The Psychoanalytic Study of The Child*, 17(1), 245-264. <https://doi.org/10.1080/00797308.1962.11822847>
- Sabatelli, R. M. (1988). Measurement issues in marital research: a review and critique of contemporary survey instruments. *Journal of Marriage and The Family*, 891-915. <https://doi.org/10.2307/352102>
- Sarıyıldız, D. (2017). *Özel eğitime gereksinim duyan çocukların annelerinin evlilik uyumunun incelenmesi*. Doctora Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul. (Doktora Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Sayre, J. B., Mccollum, E. E. & Spring, E. L. (2010). An outsider in my own home: attachment injury in stepcouple relationships. *Journal of Marital and Family Therapy*, 36(4), 403-415. <https://doi.org/10.1111/j.1752-0606.2010.00218.x>
- Schade, L. C. & Sandberg, J. G. (2012). Healing the attachment injury of marital infidelity using emotionally focused couples therapy: a case illustration. *The American Journal Of Family Therapy*. 40(5), 434-444. <https://doi.org/10.1080/01926187.2011.631374>
- Scherer, R. F., Luther, D. C., Wiebe, F. A. & Adams, J. S. (1988). Dimensionality of coping: factor stability using the ways of coping questionnaire. *Psychological Reports*, 62(3), 763-770. <https://doi.org/10.2466%2Fpr0.1988.62.3.763>
- Senchak, M. & Leonard, K. E. (1992). Attachment styles and marital adjustment among newlywed couples. *Journal Of Social and Personal Relationships*, 9(1), 51-64. <https://doi.org/10.1177%2F0265407592091003>
- Shaker, A., Fathi-Ashtiani, A. & Mahdavian, A. (2011). The relationship of attachment styles and mental health with marital adjustment in couples. *Journal of Behavioral Sciences*, 5(2), 179-184. http://www.behavsci.ir/article_67731.html sayfasından erişilmiştir.

- Shaver, P. R. & Brennan, K. A. (1992). Attachment styles and the big five personality traits: their connections with each other and with romantic relationship outcomes. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 18(5), 536-545. <https://doi.org/10.1177%2F0146167292185003>
- Shiota, M. N., Keltner, D. & John, O. P. (2006). Positive emotion dispositions differentially associated with big five personality and attachment style. *The Journal of Positive Psychology*, 1(2), 61-71. <https://doi.org/10.1080/17439760500510833>
- Simpson, J. A. (1990). Influence of attachment styles on romantic relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59(5), 971-980. <https://doi/10.1037/0022-3514.59.5.971>
- Sobel, M. E. (1982). Asymptotic confidence intervals for indirect effects in structural equation models. *Sociological Methodology*, 13, 290-312. <http://dx.doi.org/10.2307/270723>
- Somer, O., Tatar, A. & Korkmaz, M. (2001). Çok Boyutlu Kişilik Ölçeğinin Geliştirilmesi. *Ege Üniversitesi, Araştırma Projesi Raporu*, İzmir
- South, S. J. & Lloyd, K. M. (1995). Spousal alternatives and marital dissolution. *American Sociological Review*, 60(1), 21-35. <https://psycnet.apa.org/doi/10.2307/2096343>
- Spanier, G. B. (1976). Measuring dyadic adjustment: new scales for assessing the quality of marriage and similar dyads. *Journal of Marriage and The Family*, 38(1), 15-28. <https://psycnet.apa.org/doi/10.2307/350547>
- Spanier, G. B. & Cole, C. L. (1976). Toward clarification and investigation of marital adjustment. *International Journal of Sociology of the Family*, 6(1), 121-146. <https://www.jstor.org/stable/23027977?seq=1> sayfasından erişilmiştir.
- Spanier, G. B. & Lewis, R. A. (1980). Marital quality: A review of the seventies. *Journal of Marriage and The Family*, 42(4), 825-839. <https://doi.org/10.2307/351827>
- Spitz, R. A. & Wolf, K. M. (1946). Anaclitic depression: an inquiry into the genesis of psychiatric conditions in early childhood, II. *The Psychoanalytic Study of The Child*, 2(1), 313-342. <https://doi.org/10.1080/00797308.1946.11823551>
- Stack, S. & Eshleman, J. R. (1998). Marital status and happiness: a 17-nation study. *Journal of Marriage and The Family*, 60(2), 527-536. <https://doi/10.2307/353867>

- Şendil, G. & Korkut, Y. (2008). Evli çiftlerdeki çift uyumu ve evlilik çatışmasının demografik özellikler açısından incelenmesi. *Psikoloji Çalışmaları*, 28, 15-34. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/100042> sayfasından erişilmiştir.
- Tabacknick, B. G. & Fidell, L.S. (2015). *Çok değişkenli istatistiklerin kullanımı* (M.Baloğlu, Çev.Ed.). Ankara: Nobel.
- Tan, H. (1976). *Psikolojik danışma ve evlilik sorunları*. *Psikoloji Çalışmaları/Studies in Psychology*, 12, 97-113. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/100002> sayfasından erişilmiştir.
- Tavşancıl, E. (2010). *Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi*. Ankara: Nobel.
- Terzi, S. (2014). Romantik ilişkilerde bağlanma yaralanmalarına yol açan olaylar: nitel bir çalışma. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. 12 (2), 99-108. <https://dergipark.org.tr/en/pub/tebd/issue/26088/274926> sayfasından erişilmiştir.
- Terzi, S. (2014). *Romantik İlişkilerde Bağlanma Yaralanmaları Ölçeğinin Geliştirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Terzi, S. & Özbay, Y. (2016). Romantik ilişkilerde bağlanma yaralanmaları ölçeğinin geliştirilmesi. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(13), 169-185. <https://dergipark.org.tr/en/pub/egitimvetoplum/issue/32109/355939> sayfasından erişilmiştir.
- Tinsley, H. E. & Tinsley, D. J. (1987). Uses of factor analysis in counseling psychology research. *Journal of Counseling Psychology*, 34(4), 414-424. <https://doi/10.1037/0022-0167.34.4.414>
- Trapnell, P. D. & Wiggins, J. S. (1990). Extension of the interpersonal adjective scales to include the big five dimensions of personality. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59(4), 781-790. <https://doi/10.1037/0022-3514.59.4.781>
- Tutarel Kışlak, Ş. & Çavuşoğlu, P. Ş. (2006). Evlilik uyumu, bağlanma biçimleri, yüklemeler ve benlik saygısı arasındaki ilişkiler. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 9(9), 61-68. <https://dergipark.org.tr/en/pub/spcd/issue/21102/227265> sayfasından erişilmiştir.

- Turanlı, P. (2010). *Orta yetişkinlikte evlilik uyumu ile benlik saygısı ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin saptanması*. (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Tuzcu, A. (2017). *Evli bireylerde kişilik özelliklerinin evlilik uyumu ve evlilik doyumu üzerine etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Türk, B. B. (2016). *Yetişkinlerde bağlanma biçimleri kişilik özellikleri ve bu özelliklerin ruhsal sorunlarla ilişkisinin araştırılması*. (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Ulu, I. P. & Tezer, E. (2010). Adaptive and maladaptive perfectionism, adult attachment, and big five personality traits. *The Journal of Psychology*, 144(4), 327-340. <https://doi.org/10.1080/00223981003784032>
- Ümmet, D. (2017). Genel psikolojik sağlık ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide evlilik uyumunun aracı rolü. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 159-175. <http://www.itobiad.com/en/download/article-file/317089> sayfasından erişilmiştir.
- Warach, B. & Josephs, L. (2019). The after shocks of infidelity: a review of infidelity-based attachment trauma. *Sexual and Relationship Therapy*, 1-23. <https://doi.org/10.1080/14681994.2019.1577961>
- Willoughby, B. J. (2010). Marital attitude trajectories across adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 39(11), 1305-1317. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10964-009-9477-x> sayfasından erişilmiştir.
- Yazgan İnanç, B. & Yerlikaya, E. (2011). *Kişilik Kuramları*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Yıldırım, İ. (2007). Üniversite öğrencilerinin eş seçme kriterleri. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(27), 15-30. <https://dergipark.org.tr/en/pub/tpdrd/issue/21447/229851> sayfasından erişilmiştir.
- Yıldız, M. A. & Baytemir, K. (2016). Evli bireylerde evlilik doyumu ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide benlik saygısının aracılığı. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 67-80. <https://doi.org/10.17679/iuefd.17181627>

- Yurdakul, Y. (2019). *Beş Faktör Kişilik Özellikleri ve Karanlık Üçlü Kişilik Özelliklerinin Eş Uyumu ile Olan İlişkileri: Evli Çiftlerde Kesitsel Bir Çalışma*. (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Zimbardo, P. G. & Gerrig, R. J. (1996). *Psychology and Life*. Australia: Pearson.
- Zuccarini, D. J. (2010). *The attachment injury resolution model in emotionally focused couple therapy: a psychotherapy process study of in-session client performances and therapist behaviours*. (Doctoral Dissertation). <https://oatd.org/oatd/record?record=handle%5C%3A10393%5C%2F30058>, sayfasından erişilmiştir.
- Zuccarini, D., Johnson, S. M., Dalglish, T. L. & Makinen, J. A. (2013). Forgiveness and reconciliation in emotionally focused therapy for couples: The client change process and therapist interventions. *Journal of Marital and Family Therapy*, 39(2), 148-162. <https://doi.org/10.1111/j.1752-0606.2012.00287.x>

EKLER

EK-1. İzin Yazısı

Amasya Üni Gelen Evrak Tarih ve Sayısı: 22/01/2019-788

T.C.
AMASYA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 47613789-44-E.1526302
Konu: Anket İzni Hk.

22.01.2019

AMASYA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi : Amasya Üniversitesi Rektörlüğü Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı'nın 02.01.2019 tarih ve E.23 sayılı yazısı.

İlgi yazı ile; Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Araştırma Görevlisi Sare TERZİ İLHAN'ın, "Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Çiftlerde Bağlanma Yaralanmaları" konulu doktora tezi kapsamında Müdürlüğümüze bağlı ekli listede belirtilen resmi ve özel eğitim kurumlarındaki velilere ekteki anketi uygulayabilmek için talep edilen iznin verildiğine dair Valilik Makamı'nın 21.01.2019 tarih ve E.1469272 sayılı Olur'u ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Doç. Dr. İlker KÖSTERELİOĞLU
Vali a.
İl Millî Eğitim Müdür V.

Ek: Valilik Makam Olur'u (1 sayfa)

22 01 19

Sofular Mahallesi Pırker Sokak No:3 05100 Merkez/AMASYA
Elektronik Ađ: amasya.meb.gov.tr
e-posta: istatistik05@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: Ahmet D. DÜRMÜŞ/Memur
Tel: (0 358) 212 29 92 / 163
Faks: (0 358) 218 50 31

Bu evrak gđ-meli elektronik izni ile iletilecektir. <https://evrak.meb.gov.tr> adresinden b72e-eeb7-3610-9e8a-6b38 kodu ile kayıt altına alınır.

EK-1. (devam) İzin Yazısı

T.C.
AMASYA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 47613789-44-E.1469272

21.01.2019

Konu: Anket İzni

VALİLİK MAKAMINA

İlgi: (a) Amasya Üniversitesi Rektörlüğü Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı'nın 02.01.2019 tarih ve E.23 sayılı yazısı.

(b) 22.08.2017 tarih 35558626-10.06.01-E.12607291 sayı ve 2017/25 sayılı Genelge.

İlgi yazı (a) ile; Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Araştırma Görevlisi Sare TERZİ İLHAN'ın, "Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Çiftlerde Bağlanma Yaralanmaları" konulu doktora tezi kapsamında Müdürlüğümüze bağlı ekli listede belirtilen resmi ve özel eğitim kurumlarındaki velilere ekteki anketi uygulayabilmek için izin talep edilmektedir.

Bu bağlamda; Müdürlüğümüzce yapılan değerlendirme sonucunda, Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Araştırma Görevlisi Sare TERZİ İLHAN'ın, "Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Çiftlerde Bağlanma Yaralanmaları" konulu doktora tezi kapsamında Müdürlüğümüze bağlı ekli listede belirtilen resmi ve özel eğitim kurumlarındaki velilere ilgi (b) 35558626-10.06.01-E.12607291 sayı ve 2017/25 sayılı Genelge (Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlikler İzinleri) de belirtilen hususlar doğrultusunda ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve insan hakları alanındaki uluslararası sözleşmeler başta olmak üzere 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Hakkındaki Kanun ile yürürlükte olan tüm yasal düzenlemeler ve politika belgelerine uygun, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Millî Eğitim Temel Kanunu ile Türk Millî Eğitiminin genel amaçlarına uygun olarak ilgili yasal düzenlemelerde belirtilen ilke, esas ve amaçlara aykırılık teşkil etmeyecek şekilde, denetimleri ilgili okul müdürlükleri tarafından gerçekleştirilmek üzere, derslerin aksatılmaması ve gönüllülük esasına göre anket uygulaması yapılması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde Olur'larnızı arz ederim.

Bilal EKEN

Müdür a.

İl Millî Eğitim Şube Müdürü

OLUR

21.01.2019

Doç. Dr. İlker KÖSTERELİOĞLU

Vali a.

İl Millî Eğitim Müdür V.

Ek : İlgi yazı ve ekleri (11 sayfa)

Sofalar Mahallesi Fırar Sokak No:3 05100 Merkez/AMASYA
Elektronik Ađ: amasya.meb.gov.tr
e-posta: istatistik05@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: Ahmet D. DURMUŞ/Memur
Tel: (0 358) 212 29 92 / 163
Faks: (0 358) 218 50 31

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <http://evrak.meb.gov.tr> adresinden 4d9d-4066-31d4-b540-0d06 koda ile teyit edilebilir.

EK-2. Evlilikte Bağlanma Yaralanmaları Ölçeği Örnek Maddeleri

EBYÖ

Yönerge:Aşağıda sizin için uygun olan şekilde işaretlemeniz gereken ifadeler yer almaktadır. Lütfen sizin için uygun olan şekilde yanıtlayınız. Lütfen boş bırakmayınız.

Lütfen aşağıda yer alan ifadeleri, evliliğinizi olumsuz yönde etkileyen ve yukarıda belirtmiş olduğunuz olayı düşünerek yanıtlayınız. Her bir ifadeye sizin için uygun olup olmadığını düşünerek, katılıp katılmama durumunuzu 1 – 5 arasında değerlendiriniz. 1 – Tamamen Katılmıyorum 2 – Katılmıyorum 3 – Kısmen Katılıyorum 4 – Katılıyorum 5 – Tamamen Katılıyorum					
MADDELER					
	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1.Bu olaydan sonra görünür bir neden yokken ağlama krizleri yaşıyorum.	1	2	3	4	5
3.Bu olaydan sonra, eşimin bana değer vermediğini düşünüyorum.	1	2	3	4	5
5.Yaşadığımız bu olayı hatırlama ihtimalinden tedirgin oluyorum.	1	2	3	4	5
7.Gün içerisinde herhangi bir olay ya da nesne bana bu olayı hatırlatabiliyor.	1	2	3	4	5
12.Bu olaydan sonra eşimle birbirimize karşı yabancılaştığımızı hissediyorum.	1	2	3	4	5

EK-3. İlişki Doyumu Ölçeği Örnek Maddeleri

Yönerge: Lütfen her bir ifadenin size uygunluğunu 7 dereceli ölçek üzerinde değerlendirip ifadenin, 1’den 7’ye kadar, sizin için uygun olan rakamı işaretleyiniz.

1. Eşiniz ihtiyaçlarınızı ne kadar iyi karşılıyor?								
Hiç Karşlamıyor	1	2	3	4	5	6	7	Çok İyi Karşılıyor
2. Ne sıklıkla ilişkinize hiç başlamamış olmayı istiyorsunuz?								
Hiçbir Zaman	1	2	3	4	5	6	7	Her Zaman
3. Eşinizi ne kadar seviyorsunuz?								
Hiç Sevmiyorum	1	2	3	4	5	6	7	Çok Seviyorum

EK-4. Evlilik Hoşnutsuzluğu Ölçeği Örnek Maddeleri

EHÖ

Yönerge: Lütfen aşağıda yer alan ifadeleri eşinizle ilişkinizi düşünerek yanıtlayınız. İfadelerin sizin için doğru olup olmadığı 1 -4 arasında değerlendiriniz.

- 1 – Doğru Değil
- 2 – Çok Doğru Değil
- 3 – Biraz Doğru
- 4 – Çok Doğru

		Doğru değil	Çok doğru değil	Biraz doğru	Çok doğru
2	Eşime birçok konuda güvenmekte çok zorlanırım.	1	2	3	4
5	Eşimle birkaç gün ayrı kalsak bile onu özlerim.	1	2	3	4
10	Gün geçtikçe kendimi eşimden uzaklaşmış gibi hissediyorum.	1	2	3	4
12	Eşime karşı duygularımı en iyi ifade eden kelimeler ilgisizlik ve duyarsızlıktır.	1	2	3	4
13	Eşimle cinsel ilişkiye girmeyi çok az isterim.	1	2	3	4
20	Eşime karşı çok büyük etkileşim ve aşk hissetmediğim zamanlar olur.	1	2	3	4

EK-5. Birinci Çalışma İçin Oluşturulan Kişisel Bilgi Formu

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Yönerge: Aşağıda sizinle ilgili birtakım kişisel bilgiler istenmektedir. Lütfen sizin için uygun şekilde işaretleyiniz. Lütfen boş bırakmayınız.

Bu çalışmaya yaklaşık 3 hafta sonra tekrar katılmayı kabul ediyorum: () Evet () Hayır
Çalışmaya tekrar katılmayı kabul ediyorsanız, e-mail adresinizi yazınız:
Cinsiyetiniz : () Kadın () Erkek
Yaşınız:
Eğitim Düzeyiniz: () İlkokul () Ortaokul () Lise / Ön Lisans () Üniversite () Lisans üstü
Mesleğiniz:
Evlenme biçiminiz (Nasıl evlendiniz?): () Görücü Usulü () Romantik ilişki (flört) () Diğer:
Evlilik süreniz (yıl olarak) :
Çocuk sayınız:

EK-6. Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi Örnek Maddeleri

SDKT

Açıklama: Aşağıda bireyleri tanımak için kullanılan sıfat çiftleri verilmektedir. Sizden istenen, her bir sıfat çiftini okuyarak size uygunluk derecesine karar vermenizdir. Her sıfat çifti için bir tek daireyi doldurunuz. Doğru cevap yoktur, size uygun cevap vardır. Bunu dikkate alarak cevaplamaya çalışınız. Cevaplarınızı aşağıdaki örneklere göre belirtiniz.

	Çok uygun	Oldukça uygun	Biraz uygun	Ne uygun, ne uygun değil	Biraz uygun	Oldukça uygun	Çok uygun	
İçedönük	☐	☒	☐	☐	☐	☐	☐	Dışadönük
İçedönük	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☒	Dışadönük
İçedönük	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☐	Dışadönük

Bu örneklerde,

1. Örnek kişi kendini oldukça içedönük olarak görmektedir,
2. Örnek ise kişi kendini çok dışadönük olarak görmektedir,
3. Örnek ise kişi bu boyutlarda kararsızdır veya her iki sıfatı da kendine uzak veya yakın görmektedir, anlamına gelmektedir.

		Çok uygun	Oldukça uygun	Biraz uygun	Ne uygun, ne uygun değil	Biraz uygun	Oldukça uygun	Çok uygun	
8	Hayal gücü zayıf	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Hayal gücü kuvvetli
16	Tutarlı	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Tutarsız
24	Asi	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Uysal, yumuşak başlı
31	Kaygısız	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Kaygılı
38	Hoşgörüsüz	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Hoşgörülü

EK-7. Çiftler Uyum Ölçeği Örnek Maddeleri

ÇUÖ

Birçok insanın ilişkilerinde anlaşmazlıkları vardır. Lütfen aşağıda verilen maddelerin her biri için siz ve eşiniz arasındaki anlaşma veya anlaşmama ölçüsünü aşağıda verilen altı düzeyden birini seçerek belirtiniz.

	Her zaman anlaşırız	Hemen her zaman anlaşırız	Nadiren anlaşamayız	Sıkça anlaşamayız	Hemen her zaman anlaşamayız	Her zaman anlaşamayız
1. Aileyle ilgili parasal işlerin idaresi.....						

	Her gün	Hemen her gün	Ara sıra	Nadiren	Hiçbir zaman
23. Eşinizi öper misiniz?.....					

EK-8. İkinci Çalışma İçin Oluşturulan Kişisel Bilgi Formu

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Yönerge: Aşağıda sizinle ilgili birtakım bilgileri edinmek üzere maddeler bulunmaktadır. Lütfen sizin için uygun olan şekilde ve boş bırakmadan tüm maddeleri yanıtlayınız.

Cinsiyetiniz: Kadın () Erkek ()
Yaşınız:
Eğitim Düzeyiniz: İlkokul () Ortaokul () Lise () Ön lisans/Üniversite () Lisansüstü ()
Mesleğiniz:
Ailenize giren toplam aylık geliriniz:
Evlilik süreniz (Kaç yıldır evlisiniz?):.....
Kaç çocuğunuz var?: Yok () 1 () 2 () 3 () 4 ve daha çok ()
Özel gereksinimli(özel eğitime ihtiyaç duyan, engelli) çocuğunuz var mı? Evet () Hayır()
Özel gereksinimli(özel eğitime ihtiyaç duyan, engelli) çocuğunuzun engel grubu/tanısı nedir?
Çocuğunuzun özel gereksinimli (özel eğitime ihtiyaç duyan, engelli) olduğunu ne zaman öğrendiniz?
Çocuğunuzun özel gereksinimli (özel eğitime ihtiyaç duyan, engelli) olduğunu nasıl öğrendiniz? Lütfen kısaca yazınız.
Çocuğunuzun özel gereksinimli (özel eğitime ihtiyaç duyan, engelli) olduğunu öğrendiğinizde eşiniz bu durumu nasıl karşıladı? Tutumu, tepkisi ne oldu? Lütfen kısaca yazınız.
Özel gereksinimli (özel eğitime ihtiyaç duyan, engelli) bir çocuğunuzun olması eşinizle olan ilişkinizi etkiledi mi? Etkiledi ise nasıl etkiledi? Kısaca yazınız.

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..